

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΓΑΙΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑ, ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ
ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ»

**Δείκτες κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης για
επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης: είναι οι “PIGS”
όντως οι ουραγοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης ;**

**Socio-economic growth indicators for selected Europeans
countries: Are “P.I.G.S.” indeed, the stragglers or the European
Union?**

**Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία
ΚΟΥΤΡΟΥΜΠΗ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑ**

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2020

Περιεχόμενα

Δείκτες κοινωνικό-οικονομικής ανάπτυξης για επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης: είναι οι “PIGS” όντως οι ουραγοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης ;	1
Socio-economic growth indicators for selected Europeans countries: Are “P.I.G.S.” indeed, the stragglers or the European Union?	1
Πίνακας εικόνων	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Περίληψη.....	5
ABSTRACT	6
Ευχαριστίες.....	7
Εισαγωγή	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	9
1.1. ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ. ΠΡΩΪΜΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	9
1.2. ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	10
1.2.1 Ανθρώπινη Ανάπτυξη	10
1.2.2 Ανθρώπινη Ευημερία	10
1.2.3 Δείκτες κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης	11
1.3. ΑΕΙΦΟΡΟΣ Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΤΑΙ.....	14
1.3.1 Αξιολόγηση της Αειφορίας	16
1.4. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....	17
1.2.1 Δείκτης Φτώχειας.....	18
1.2.2 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΟΡΙΟΥ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	21
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ	21
2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ: ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ	21
2.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ.....	23
2.2.1 Αγγλοσαξονικό Οικονομικό Μοντέλο.....	25
2.3 Ιρλανδικό οικονομικό Μοντέλο.....	28
2.4 Οικονομία της Δανίας.....	31
2.5 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ.....	32
2.5.1 Σκανδιναβικό Οικονομικό Μοντέλο	34
2.6 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ.....	36
2.6.1 Γερμανικό Οικονομικό Μοντέλο.....	39
2.7 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ.....	40
2.7.1 Γαλλικό Οικονομικό Μοντέλο.....	41

Κεφάλαιο 3 Οικονομία και Γεωγραφική Κατανομή πλούτου σε Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία και Πορτογαλία	44
3.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ	44
3.1.1 ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ; 46	
3.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ	50
3.2.1 ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ; 52	
3.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	57
3.3.1 ΧΩΡΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ της ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	59
3.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ	60
3.4.1 ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ;.....	61
Κεφ. 4: Συμπεράσματα: Είναι οι PIIGS όντως ουραγοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης;	65
4.1 PIIGS.....	65
4.2 Η ένταξη των PIIGS στην ΕΕ και στην ΟΝΕ. Πως επηρέασε την ανάπτυξή τους. 66	
4.3 ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ PIIGS	67
4.4 Είναι οι PIIGS όντως Ουραγοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης;.....	70
Βιβλιογραφία	77

Εικόνα 1: Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης Πηγή: http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi	13
Εικόνα 2: Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης. Πηγή: http://www.thwink.org/sustain/glossary/ThreePillarsOfSustainability.htm	15
Εικόνα 3: Μεθοδολογικό πλαίσιο DPSIR. Πηγή: Τεχνική Προστασίας Περιβάλλοντος – Αρχές Αειφορίας (Ν.Μουσιόπουλος, Λ. Ντζιαχρήστος, Θ. Σλίνη, 2015).....	17
Εικόνα 4: Οικονομική ανάπτυξη στην Ισπανία σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη. Πηγή: OECD 2018.....	45
Εικόνα 5: Ανοιχτή οικονομία στην Ισπανία. Πηγή: OECD 2018	46
Εικόνα 6: Χωρική κατανομή πλούτου στην Ισπανία. Πηγή: Poverty Watch Spain 2017	49
Εικόνα 7: Χωρική κατανομή πλούτου στην Ισπανία. Πηγή: Poverty Watch Spain 2017	50
Εικόνα 8: Ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (δεδομένα έτους 2018). Πηγή: Eurostat.....	73
Εικόνα 9: Ποσοστό ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια, 2017. Πηγή: Eurostat (διαδικτυακός κωδικός δεδομένων: ilc_li02)	73
Εικόνα 10: Προσδόκιμο ζωής σε έτη σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πηγή: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_European_countries_by_life_expectancy	75
Γράφημα 1: Μεταβολή Ελληνικού ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές και σε σχέση με τον υπολογιζόμενο πληθυσμό στο μέσον του έτους (Τα στοιχεία προέρχονται από την ΕΛΣΤΑΤ. Ιδία επεξεργασία).....	12
Γράφημα 2:Κίνδυνος φτώχειας σε περιοχές της Ισπανίας. Πηγή: Poverty Watch Spain 2017	48
Γράφημα 3 : Εξισορροπημένη πυκνότητα εισοδήματος ανά βαθμό αστικοποίησης, Πορτογαλία, 2016	62
Γράφημα 4: Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης για επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης κατά τη δεκαετία 2008 – 2018. Πηγή: https://countryeconomy.com/hdi . Ιδία επεξεργασία	72
Πίνακας 1: HDI ΓΙΑ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2008 – 2018. Πηγή: https://countryeconomy.com/hdi	71

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αποσκοπεί στη διερεύνηση της περίπτωσης των χωρών PIIIGS και στο πως η κοινωνική και οικονομική τους κατάσταση επηρεάζει συνολικά την υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόκειται για βιβλιογραφική ανασκόπηση του θέματος, καθώς έχουν διεξαχθεί ακριβής μετρήσεις και εκτενής αναφορές από πολλούς ερευνητές, και δεδομένου ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο να διερευνηθεί το θέμα με διαφορετικό τρόπο στα πλαίσια μιας διπλωματικής εργασίας. Από την οικονομική κρίση του 2008, διεθνείς οργανισμοί πολλών χωρών έχουν καταβάλει σημαντικές προσπάθειες σχετικά με την κοινωνικοοικονομική τους κατάσταση προκειμένου να προσαρμοστούν οι χώρες στα νέα οικονομικά δεδομένα. Η παρούσα εργασία ασχολείται κυρίως με τους δείκτες οικονομικής ανάπτυξης και φτώχειας καθώς και με τα οικονομικά μοντέλα που προβάλλονται στην Ευρώπη και με τα συμπεράσματα που προκύπτουν για την κατάσταση των PIIIGS σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρωπαϊκή Ένωση.

ABSTRACT

The present thesis aims to investigate the case of PIIGS countries and how their social and economic status influence growth and economy in total of the rest of the European Union. This thesis is based on a literature review of the subject in question as many researchers have made very accurate measurements and extensive reviews related to it. Obviously it is extremely difficult to investigate such a multidimensional subject in another way in the context of a thesis. Since the economic crisis of 2008, international organizations of various countries have made considerable efforts with regard to their economic, social and other performance in order to face the new economic facts. This thesis deals with the economic factors of growth and poverty as well as the economic models which are met in Europe in order to come up with some conclusions about the status of the PIIGS countries in the European community.

Ευχαριστίες

Για την εκπόνηση της παρούσης εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Γαβαλά Βασίλειο για τις επικοινωνητικές παρατηρήσεις του καθώς και τα μέλη της τριμελούς επιτροπής κ. Τσιλιμίγκα Γεώργιο και κ. Κορρέ Γεώργιο.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου για την αμέριστη στήριξη καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης τόσο του μεταπτυχιακού προγράμματος όσο και της παρούσης εργασίας.

Εισαγωγή

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται αναφορά στους δείκτες ανάπτυξης ξεκινώντας από τους πρώιμους δείκτες και καταλήγοντας στους πιο σύγχρονους. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στο δείκτη φτώχειας και ορίζεται τι είναι φτώχεια.

Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται με τα οικονομικά μοντέλα της Ευρώπης καθώς και τη διάρθρωση της οικονομίας των πιο αναπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δίνεται επίσης ένας ορισμός του τι είναι οικονομικό μοντέλο.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι οικονομίες της Ελλάδας, της Πορτογαλίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας ενώ επίσης αναλύεται και η γεωγραφική κατανομή του πλούτου στις χώρες αυτές και που οφείλεται η κατανομή αυτή.

Το τέταρτο κεφάλαιο χρησιμοποιεί τρεις διαφορετικούς δείκτες ανάπτυξης ώστε να καταδείξει τους λόγους για τους οποίους οι PIGS θεωρούνται ουραγοί στην Ευρωπαϊκή ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1.1. ΣΥΝΤΟΜΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ. ΠΡΩΪΜΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Στο ξεκίνημα της, η οικονομική επιστήμη, δεν έθετε το ζήτημα της οικονομικής ανάπτυξης με σαφήνεια παρόλο που προφανώς υπήρχε στη σκέψη των ανθρώπων που ασχολούνταν με αυτά τα θέματα. Καθώς όμως η επιστήμη εξελισσόταν τα θέματα της ανάπτυξης άρχισαν να αναφέρονται ρητά ειδικότερα κατά το δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα όποτε έχουμε και τις πρώτες σχετικές δημοσιεύσεις.

Ο Adam Smith (1723-1790) στο βιβλίο του Έρευνα για τη φύση και τα αίτια του πλούτου των εθνών (*An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, 1776) ασχολήθηκε με την άνιση «παραγωγή πλούτου» ανάμεσα στις χώρες (όπως για παράδειγμα η γέννηση πλούτου στη Βρετανία), καθώς και με το πόσο σχετίζεται η *εξειδίκευση* και ο *καταμερισμός εργασίας* με την αύξηση της παραγωγικότητας. Ο A. Smith θέτει την οικονομία σε ένα πλαίσιο ελεύθερης επιχειρηματικότητας όπου η κάλυψη των ανθρώπινων αναγκών αποτελεί ευκαιρία πλουτισμού για τους επιχειρηματίες και μέσα από αυτοί τη διαδικασία κερδίζουν όλοι. Ωστόσο ο A. Smith δεν παραβλέπει και τα αθέμιτα πολιτικά μέσα που ενδεχομένως να χρησιμοποιήσουν οι επιχειρηματίες προς όφελος τους και εις βάρος του κοινωνικού οφέλους και υποστηρίζει μια ανταγωνιστική αυτορυθμιζόμενη αγορά μέσα στην οποία οι καταναλωτές επωφελούνται από την οικονομική πρόοδο.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο A. Smith εξέδωσε τη συγκεκριμένη πραγματεία κατά τη διάρκεια της *Βιομηχανικής Επανάστασης* η οποία ξεκίνησε από την Αγγλία στα μισά του 18^{ου} αιώνα και άλλαξε εν πολλοίς τις κοινωνικές σχέσεις, ανέδειξε νέα εργασιακά περιβάλλοντα (εργοστάσιο), επέφερε σημαντικές τεχνολογικές αλλαγές και άλλαξε τη συνολική αντίληψη για την οικονομία. Εξαιτίας της συντέλεσης της παγκόσμιας «εκβιομηχάνησης» σε κύματα, πολύ συχνά οι όροι «εκβιομηχάνιση» και «ανάπτυξη» χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημοι.

Ο David Ricardo (1772-1823) ο οποίος όπως και ο A. Smith υπήρξε σημαντικός επιστήμονας της πολιτικής οικονομίας, ασχολήθηκε με τις επιπτώσεις του ελεύθερου εμπορίου στην ανάπτυξη, αλλά και με την άνιση κατανομή του εισοδήματος. Ένας από τους κύριους προβληματισμούς του ήταν ο πλουτισμός των γαιοκτημόνων ο οποίος οφείλονταν στις υψηλές τιμές των σιτηρών και ο οποίος με τη σειρά του υπονόμει τις επενδύσεις της βιομηχανικής αστικής τάξης καθυστερώντας την οικονομική ανάπτυξη.

Ο Karl Marx (1818-1883), επηρεασμένος από Ricardo αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο του καπιταλισμού και της αστικής τάξης στην ανάπτυξη κάτι που είναι προφανές στο έργο του *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* το οποίο συνέγραψε με τον Friedrich Engels. Παρόλα αυτά εκθέτει τους προβληματισμούς του σχετικά με την καπιταλιστική εκμετάλλευση και τις εσωτερικές αντιφάσεις του καπιταλισμού και θεωρεί ότι το συγκεκριμένο κοινωνικοοικονομικό σύστημα θα αντικατασταθεί από τον σοσιαλισμό.

1.2. ΒΑΣΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Ξεκινώντας και προτού αναφερθούμε στους βασικούς δείκτες της οικονομικής ανάπτυξης καλό θα ήταν να αποσαφηνιστούν οι έννοιες της **ανθρώπινης ανάπτυξης** και της **ανθρώπινης ευημερίας**.

1.2.1 Ανθρώπινη Ανάπτυξη

Η **ανθρώπινη ανάπτυξη** αποτελεί μια σύνθετη έννοια η οποία εμπεριέχει την οικονομική, πολιτιστική, οικολογική και κοινωνική ανάπτυξη. Το οικονομικό στάτους μιας χώρας δεν αποτελεί φυσικά δείκτη της **ανθρώπινης ανάπτυξης** αφού είναι δυνατόν, χώρες με την ίδια οικονομική ανάπτυξη, να διαφέρουν σημαντικά ως προς το επίπεδο ανθρώπινης ανάπτυξης. Φυσικά ισχύει και το αντίθετο.

Η έκθεση των Ηνωμένων Εθνών (Human Development Report, 1991), εστιάζει στις δημόσιες δαπάνες για την **ανθρώπινη ανάπτυξη** και αναφέρει τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ του ιδιωτικού και του δημόσιου φορέα. Η ίδια έκθεση ασχολείται επίσης ότι αν οι αγορές λειτουργούν σωστά, προσφέροντας ένα πλαίσιο ενεργοποίησης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, αν οι άνθρωποι είναι σε θέση να ικανοποιήσουν τις προσωπικές τους ανάγκες και καταλήγει στο γεγονός ότι η συμμετοχική ανάπτυξη είναι το κλειδί για την οικονομική και την **ανθρώπινη ανάπτυξη**.

1.2.2 Ανθρώπινη Ευημερία

Η **ανθρώπινη ευημερία** είναι ένας όρος ο οποίος σχετίζεται με τον άνετο τρόπο ζωής. Οι Felce & Perry (1995) όρισαν την ευημερία ως συνισταμένη της φυσικής ευημερίας που σχετίζεται με την καλή υγεία, της υλικής ευημερίας, της συναισθηματικής ευημερίας και της κοινωνικής ευημερίας στα πλαίσια μιας κοινότητας (η υποκειμενική ικανοποίηση από τη συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες).

Η έννοια της ευημερίας ωστόσο σχετίζεται άμεσα με τα ήθη, την παιδεία και τη μόρφωση μιας κοινωνίας καθώς επίσης και τις αξίες της. Όλα αυτά διαμορφώνουν συγκεκριμένη ταυτότητα και κουλτούρα σε μια κοινωνία και καθορίζουν εν πολλοίς και την ανάπτυξη του πολιτισμού της.

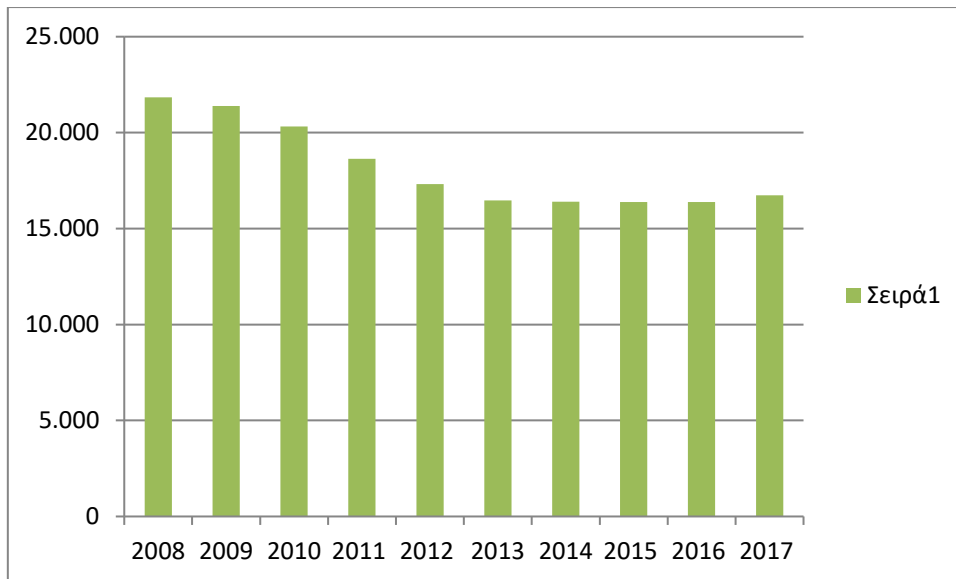
Ως προς την ατομική ευημερία, είναι βασικό στοιχείο της παραδοσιακής οικονομικής θεωρίας της ευημερίας ότι ο άνθρωπος ως λογικό όν τείνει να επιλέγει τις καταστάσεις που τον κάνουν να νιώθει ευχαρίστηση καθώς και αυτές που είναι ωφέλιμες και χρήσιμες. Επομένως η ατομική ευημερία μπορεί να μετρηθεί με το ύψος της ωφέλειας και της χρησιμότητας των επιλογών ενός ανθρώπου στην πορεία της ζωής του.

1.2.3 Δείκτες κοινωνικής και οικονομικής ανάπτυξης

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ): είναι το σύνολο των τελικών προϊόντων (υλικών και υπηρεσιών) που παράγονται σε μια χώρα μέσα σε ένα έτος. Τα ήδη υπάρχοντα προϊόντα που έχουν παραχθεί στη συγκεκριμένη χώρα σε προηγούμενες χρονικές περιόδους δεν αποτελούν μέρος του ΑΕΠ του συγκεκριμένου έτους αλλά μέρος του ΑΕΠ προηγούμενων ετών. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι υπάρχουν αγαθά τα οποία δεν μπορούν να προσμετρηθούν στο ΑΕΠ. Τέτοια είναι οι οικιακές εργασίες, η παραγωγή αγροτικών προϊόντων για προσωπική κατανάλωση, οι παράνομες συναλλαγές. Τέτοιου είδους αγαθά ή υπηρεσίες είναι πολύ δύσκολο να εντοπισθούν και να προσμετρηθούν, ωστόσο είναι φανερό ότι το πραγματικό ΑΕΠ μιας χώρας είναι πολύ μεγαλύτερο από αυτό που καταγράφεται από τις Στατιστικές υπηρεσίες. Όσο ψηλότερο είναι το ΑΕΠ σε σχέση με τον πληθυσμό μιας χώρας, τόσο υψηλότερο το επίπεδο διαβίωσης. Το ΑΕΠ είναι ένα μεταβλητό μέγεθος που εξαρτάται από τις συνθήκες που επικρατούν.

Σίγουρα θα καταλήγαμε σε ακριβή αποτελέσματα αν η μέτρηση του ΑΕΠ γίνονταν με τη χρήση φυσικών μονάδων για κάθε παραγόμενο προϊόν. Επειδή μια τέτοια μέθοδος θα οδηγούσε σε εξαιρετικά δύσκολα ως προς την επεξεργασία τους δεδομένα, το ΑΕΠ μετράται ως το άθροισμα των χρηματικών αξιών όλων των τελικών προϊόντων, με βάση τις τιμές των αγαθών όπως προσδιορίζονται στην αγορά. Σπανιότερα μετατρέπεται σε ισοδύναμα αγοραστικής δύναμης.

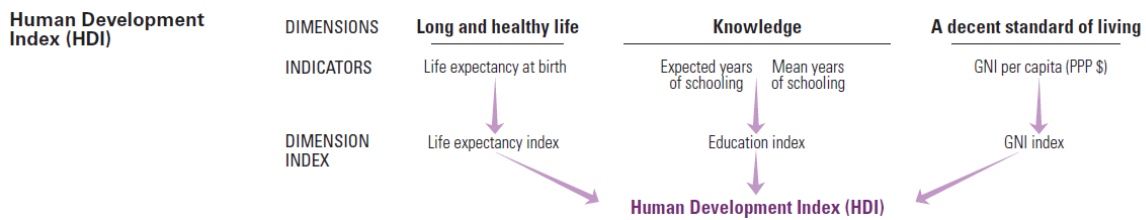
Το ΑΕΠ στερείται της δυνατότητας ολοκληρωμένης απεικόνισης της κοινωνικοοικονομικής ανάπτυξης. Έτσι διεθνείς οργανισμοί (π.χ. ΟΗΕ, ΟΟΣΑ, Διεθνές Γραφείο Εργασίας) θέλοντας να ξεπεράσουν αυτούς τους περιορισμούς χρησιμοποιούν επιπλέον στοιχεία όπως είναι η διάρθρωση του ΑΕΠ, οι δείκτες κατανομής τόσο του εισοδήματος όσο και της φτώχειας, οι δείκτες απασχόλησης και ανεργίας, δείκτες πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες και περιβαλλοντικοί δείκτες.

Γράφημα 1: Μεταβολή Ελληνικού ΑΕΠ σε αγοραίες τιμές και σε σχέση με τον υπολογιζόμενο πληθυσμό στο μέσον του έτους (Τα στοιχεία προέρχονται από την ΕΛΣΤΑΤ. Ίδια επεξεργασία)

Από το 1960 και μετά παρατηρήθηκε μια σημαντική προσπάθεια να δημιουργηθούν δείκτες οι οποίοι συμπεριλάμβαναν και την κοινωνική ανάπτυξη πέραν της οικονομικής. Οι δείκτες αυτοί προκύπτουν από τον συνυπολογισμό και τη στάθμιση άλλων δεικτών και είναι σύνθετοι. Ανάμεσα σε αυτούς, χαρακτηριστικοί είναι ο **δείκτης της φτώχειας** (ο οποίος περιγράφεται εκτενώς σε επόμενη παράγραφο), ο **δείκτης ανθρώπινης ανάπτυξης**, το **οικολογικό αποτύπωμα** και το **Happy Planet Index (HDI)**.

- Ο Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης:** Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών, προκειμένου για τη μέτρηση της **ανθρώπινης ανάπτυξης**, πρότεινε το δείκτη HDI (Human Development Index). Ο δείκτης αυτός, δημιουργήθηκε για να καταδείξει ότι οι άνθρωποι και οι ικανότητές τους θα πρέπει να αποτελούν τα τελικά κριτήρια για την αξιολόγηση της ανάπτυξης σε μια χώρα και όχι η μόνο η οικονομική της ανάπτυξη. Ο HDI χρησιμοποιείται επίσης για να καταδείξει ότι οι διαφορετικές εθνικές πολιτικές επιλογές ανάμεσα σε χώρες με το ίδιο ακαθάριστο εθνικό εισόδημα οδηγούν σε διαφορετικά επίπεδα ανθρώπινης ανάπτυξης. Είναι αυτές οι συγκρίσεις οι οποίες διαμορφώνουν τις διαφωνίες σχετικά με τις προτεραιότητες των κυβερνήσεων στα κράτη. Ο δείκτης HDI αποτελεί το μέσο όρο ανθρώπινης ανάπτυξης και προόδου σε συνιστώσες «κλειδιά» όπως είναι: το προσδόκιμο επιβίωσης κατά τη γέννηση του, η συνιστώσα της εκπαίδευσης η οποία εκτιμάται σε σχέση με τα χρόνια εκπαίδευσης για ενήλικες άνω των 25 ετών και τα αναμενόμενα χρόνια εκπαίδευσης ξεκινώντας από την αρχή της σχολικής ζωής ενός παιδιού και τέλος η συνιστώσα της αξιοπρεπούς διαβίωσης, η οποία μετράται με το ακαθάριστο εθνικό κατά κεφαλήν εισόδημα.

Εικόνα 1: Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης Πηγή: <http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

- **Το Οικολογικό Αποτύπωμα (Ecological Footprint):** πρόκειται για ένα εργαλείο ανάλυσης των αναγκών για κατανάλωση φυσικών πόρων και την αφομοίωση των αποβλήτων μιας συγκεκριμένης οικονομίας ή ενός συγκεκριμένου πληθυσμού που ζει σε μια συγκεκριμένη εκμεταλλεύσιμη έκταση.

Εξ' ορισμού η συνολική επιφάνεια του οικοσυστήματος που είναι απαραίτητη για την ύπαρξη και τη συνέχεια μιας πόλης, είναι το Οικολογικό της Αποτύπωμα πάνω στη Γη. Είναι προφανές ότι το Οικολογικό της Αποτύπωμα, θα έπρεπε να είναι αναλογικό του πληθυσμού και της κατανάλωσης ανά άτομο μιας συγκεκριμένης περιοχής. Όμως οι μεγάλες βιομηχανικές πόλεις, καταλαμβάνουν πολύ μεγαλύτερες εκτάσεις από αυτή που πραγματικά έχει ανάγκη ο καθορισμένος πληθυσμός. Ολόκληρες πόλεις ή και χώρες, επιβιώνουν χάρις στα οικολογικά αγαθά και υπηρεσίες που προέρχονται από τη γη τους ή αποκτώνται από το εμπόριο με άλλες χώρες. Το Οικολογικό Αποτύπωμα για το λόγο αυτό αντιπροσωπεύει τη φέρουσα ικανότητα κατανάλωσης ενός πληθυσμού. Αποκαλύπτοντας λοιπόν πόση γη χρειάζεται για να καλύψει στο διηνεκές τις ανάγκες ενός πληθυσμού όποιος και αν είναι ο τρόπος ζωής του, δείχνει τη συνεχή εξάρτηση του ανθρώπου από τη φύση (Wackernagel, Mathis 1962).

Προφανώς οι διαφορές είναι τεράστιες αφού σε πολλά μέρη της γης μεγάλες πληθυσμιακές ομάδες αναγκάζονται να μοιράζονται μικρά κομμάτια καλλιεργήσιμης γης ενώ σε άλλα συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο (πχ. Μέσο οικολογικό αποτύπωμα ΗΠΑ: 9,6 εκτάρια κατά κεφαλήν, Μπαγκλαντές: 0,5 κατά κεφαλήν). Αυτές οι διαφορές γίνονται ακόμη μεγαλύτερες όσο η έκταση της καλλιεργήσιμης γης μειώνεται από τη διάβρωση και την απερίημωση με αποτέλεσμα ενώ το Οικολογικό Αποτύπωμα θα μπορούσε να αποτελέσει ένα καλό δείκτη για τη βιώσιμη ανάπτυξη να μην μπορεί να αποτυπώσει την ανθρώπινη ευημερία.

- **Happy Planet Index (HPI):** πρόκειται για ένα νέο δείκτη μέτρησης της ανθρώπινης ευημερίας ανάπτυξης. Είναι πολυδιάστατος, αποτελείται από διακριτές μεταβλητές κάθε μια από τις οποίες αντανακλά διαφορετικές

οπτικές της ανθρώπινης κατάστασης. Παρόλα αυτά δεν χρησιμοποιεί αποκλειστικά το εισόδημα ή μέτρα προσαρμοσμένα στο εισόδημα, αξιοποιεί τόσο αντικειμενικά όσο και υποκειμενικά δεδομένα και συνδυάζει βασικά δεδομένα με τελικά αποτελέσματα. Το HPI χρησιμοποιεί μια διαφορετική προσέγγιση για να ορίσει την πρόοδο. Παίρνοντας ως βασικό τελικό αποτέλεσμα την ευημερία και ως βασικό δεδομένο την κατανάλωση των φυσικών πόρων επαναπροσδιορίζεται ο σκοπός της ανάπτυξης ως η υψηλού επιπέδου ευημερία μέσα στα πλαίσια της δίκαιης και υπεύθυνης κατανάλωσης των φυσικών πόρων. Το HPI αντιπροσωπεύει το κατά πόσο κάθε χώρα πετυχαίνει τον σκοπό αυτό.

Το HPI συνδυάζει τρεις διαφορετικούς δείκτες: το οικολογικό αποτύπωμα, την υποκειμενική αντίληψη για την ευτυχισμένη ζωή και το προσδόκιμο ζωής. Παρά την πολυπλοκότητα των υπολογισμών του HPI, θα μπορούσε να πει κανείς ότι με έναν περισσότερο ευθύ και διαισθητικό τρόπο αυτός ο δείκτης απεικονίζεται από τον τύπο:

$$\text{HPI} = \frac{\text{Ευτυχισμένη ζωή} \times \text{Προσδόκιμο ζωής}}{\text{Οικολογικό αποτύπωμα}}$$

Με άλλα λόγια, ο δείκτης HPI αναπαριστά την ικανότητα των κρατών να μετατρέπουν τους πεπερασμένους φυσικούς πόρους σε ευμάρεια για τους πολίτες τους.

Οι HPI θεωρεί το ΑΕΠ ως ανεπαρκή δείκτη δεδομένου ότι ποτέ δεν προορίζονταν για δείκτης ανθρώπινης ευτυχίας. Ακόμη και ο οικονομολόγος Simon Kuznets (κεντρική φιγούρα στην ανάπτυξη του ΑΕΠ), παρακίνησε το Αμερικανικό Κογκρέσο το 1934 να αναλογιστεί ότι «η ευημερία ενός έθνους μπορεί σπανίως να αποδοθεί από τη μέτρηση του εθνικού εισοδήματος». Όμως μέχρι προσφάτως θεωρείτο σύνηθες το συμπέρασμα ότι το ΑΕΠ αναπαριστούσε σε μεγάλο βαθμό το επίπεδο διαβίωσης ενώ στην πραγματικότητα απέδιδε ελάχιστα την πραγματικότητα αγνοώντας σημαντικούς παράγοντες όπως η κατανομή του εισοδήματος στις διάφορες χώρες (NEF - Saamah Abdallah, Sam Thompson, 2006).

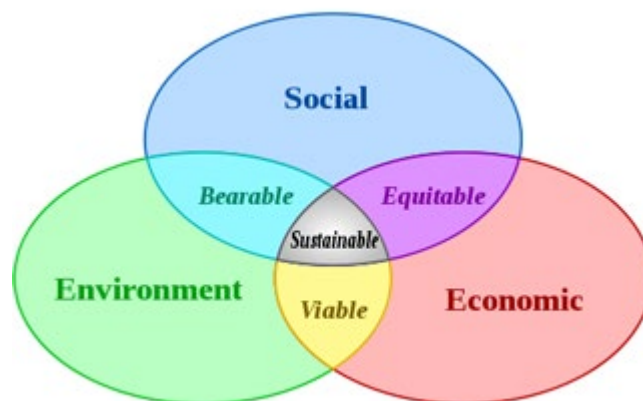
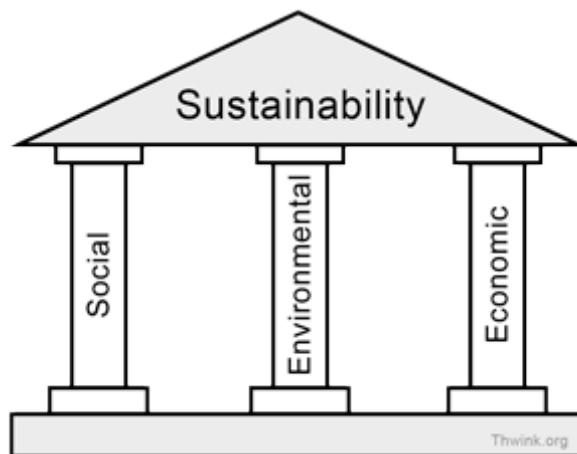
1.3. ΑΕΙΦΟΡΟΣ Η ΒΙΩΣΙΜΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΚΑΙ ΠΩΣ ΑΞΙΟΛΟΓΕΙΤΑΙ.

Η Επιτροπή Brundtland όρισε τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ως «την ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να δεσμεύει την δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιούν τις δικές τους ανάγκες». Αυτό σημαίνει ότι παρά το γεγονός ότι η ανάπτυξη αδιαμφισβήτητα είναι αναγκαία για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου θα πρέπει να πραγματοποιείται μέσα σε

πλαίσια που οριοθετούν υπεύθυνα τη χρήση των φυσικών, των ανθρώπινων και των οικονομικών πόρων.

Όταν αναφερόμαστε σε φυσικούς πόρους εννοούμε τις αξιοποιήσιμες οικονομικά πρώτες ύλες ή πηγές ενέργειας που προσφέρει το έδαφος, το υπέδαφος, η ατμόσφαιρα και η βιόσφαιρα. Προκειμένου λοιπόν για την επίτευξη της βιώσιμης ανάπτυξης θα πρέπει να πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις:

- Ο ρυθμός εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων πρέπει να είναι μικρότερος από το ρυθμό ανανέωσής τους.
- Οι φυσικοί πόροι που κινδυνεύουν με εξάντληση πρέπει να αντικαθίστανται με ανανεώσιμους.
- Το περιβάλλον πρέπει να μπορεί να απορροφήσει τα εναποτιθέμενα απόβλητα.

Εικόνα 2: Οι τρεις πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης. Πηγή: <http://www.thwink.org/sustain/glossary/ThreePillarsOfSustainability.htm>

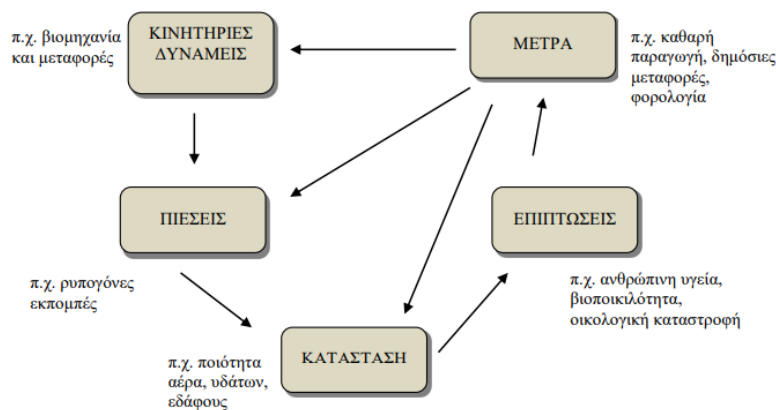
Σύμφωνα με το παραπάνω σχήμα, η βιωσιμότητα είναι εφικτή μόνο με την ορθολογιστική χρήση των φυσικών πόρων, την περιβαλλοντική διαχείριση και

την πρόληψη της ρύπανσης όσον αφορά στο περιβάλλον, την κοινωνική δικαιοσύνη, τις ίσες ευκαιρίες στην παιδεία και το υψηλό επίπεδο διαβίωσης όσον αφορά στην κοινωνία, στην οικονομική μεγέθυνση, στην αύξηση του κέρδους με ταυτόχρονη μείωση του περιβαλλοντικού κόστους, την έμφαση στην έρευνα και στην ανάπτυξη όσον αφορά στην οικονομία.

1.3.1 Αξιολόγηση της Αειφορίας

Για να μπορούμε να μελετήσουμε τις πιέσεις που τίθενται από τον άνθρωπο στο περιβάλλον αναπτύχθηκαν τα μοντέλα PSR, DSR και DPSIR. Αυτά τα μοντέλα αποτελούν μια προσπάθεια να κατηγοριοποιηθούν τα στατιστικά δεδομένα ως εξής: **Ένταση δραστηριοτήτων - Περιβαλλοντική πίεση - Περιβαλλοντική απόκριση - Συλλογική και ατομική ανθρώπινη απόκριση**. Το πλαίσιο ανάλυσης Driver-Pressure-State-Impact-Response (DPSIR) απαρτίζεται (ΕΕΑ, 2007) από πέντε στοιχεία:

- Στο περιβάλλον ασκείται πίεση από την ενεργειακή ζήτηση, τη βιομηχανία, τις γεωργικές εργασίες την οικοδομική δραστηριότητα που όλα μαζί οδηγούν στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη (Driver).
- Όλα τα παραπάνω οδηγούν σε Πιέσεις (Pressure) στο περιβάλλον (έδαφος, νερό, ορυκτά καύσιμα, απόβλητα κλπ.).
- Έτσι μεταβάλλεται η περιβαλλοντική κατάσταση (State) καθώς και η ποιότητα των περιβαλλοντικών πόρων. Έτσι μειώνεται η ικανότητα του περιβάλλοντος να υποστηρίξει τη ζήτηση.
- Οι μεταβολές της περιβαλλοντικής κατάστασης έχει Επιπτώσεις (Impact) σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης ζωής καθώς και σε όλο το οικοσύστημα.
- Όλες οι παραπάνω επιπτώσεις έχουν σαν αποτέλεσμα τη λήψη Μέτρων (Response), τα επιδρούν στις κινητήριες δυνάμεις, τις πιέσεις προς το περιβάλλον και στην κατάσταση του περιβάλλοντος (Νικόλαος Μουσιόπουλος, Λεωνίδα Ντζιαχρήστος, Θεοδώρα Σλίνη, 2015).

Εικόνα 3: Μεθοδολογικό πλαίσιο DPSIR. Πηγή: Τεχνική Προστασίας Περιβάλλοντος – Αρχές Αειφορίας (Ν.Μουσιόπουλος, Λ. Ντζιαχρήστος, Θ. Σλίνη, 2015)

1.4. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Ένας ορισμός της φτώχειας είναι η αδυναμία ενός νοικοκυριού να καλύψει τις ανάγκες διαβίωσης. Οι ανάγκες που χαρακτηρίζονται ως βασικές προφανώς χρειάζονται διευκρίνιση. Το όριο της φτώχειας καθορίζεται λοιπόν με βάση τα ελάχιστα απαιτούμενα, οπότε και ένα νοικοκυριό ή ένας άνθρωπος θεωρείται φτωχός όταν η καταναλωτική του δύναμη ως προς τα αγαθά και τις υπηρεσίες είναι κάτω από το όριο αυτό (Σ. Καλογήρου, Α. Τραγάκη, Κ. Τσίμπος, Ε. Μουστάκη 2011).

Ο Sen (1976) καθόρισε τη μέτρηση της φτώχειας σε δύο στάδια (Π. Τσάκλογλου 1990):

- Το στάδιο της αναγνώρισης (identification): όπου προσδιορίζονται οι φτωχοί και
- Το στάδιο της σύνθεσης (aggregation): όπου χρησιμοποιείται κάποιο χαρακτηριστικό (εισόδημα, δαπάνες κλπ) για να κατασκευαστεί ένας δείκτης φτώχειας.

Ο Peter Townsend (1979) εξέφρασε την άποψη ότι τα άτομα, οι οικογένειες ή οι ομάδες θεωρούνται ότι βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας όταν οι πόροι τους δεν επαρκούν ώστε «να ακολουθήσουν διατροφικά πρότυπα, να συμμετέχουν στις δραστηριότητες και να έχουν το σύνηθες βιοτικό επίπεδο και τις συνήθειες ανέσεις που επικρατούν ή που γενικότερα θεωρούνται οι ελάχιστα αποδεκτές στην κοινωνία που ζουν» (Σ. Καλογήρου, Α. Τραγάκη, Κ. Τσίμπος, Ε. Μουστάκη 2011).

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι είναι σχεδόν αδύνατον να ορίσουμε απόλυτα τη φτώχεια δεδομένου ότι κάθε χρονική στιγμή αυτή καθορίζεται από τις ελάχιστες απαραίτητες ανάγκες της κοινωνίας.

1.2.1 Δείκτης Φτώχειας

Οι Σ. Καλογήρου, Α. Τραγάκη, Κ. Τσίμπος και Ε. Μουστάκη (2011), αναφέρουν μια σειρά δεικτών φτώχειας διακρίνοντας επίσης και τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα καθενός:

- **Ρυθμός φτώχειας (Poverty rate)** : είναι το ποσοστό του πληθυσμού με εισόδημα που βρίσκεται κάτω από το όριο της φτώχειας. Βασικό μειονέκτημα το δείκτης αυτού είναι ότι στην πραγματικότητα δε φαίνεται να αποτυπώνει τη διαφοροποίηση μεταξύ των επιπέδων φτώχειας. Εξαιτίας της απλότητας ως προς την κατανόηση από το ευρύτερο κοινό, είναι ο περισσότερο χρησιμοποιούμενος δείκτης.
- **Δείκτης Φάσματος Φτώχειας (Poverty Gap Index):** θεωρείται ότι δείχνει το πραγματικό βάθος του φαινομένου της φτώχειας καθώς υπολογίζεται από τη μέση απόσταση του φτωχού πληθυσμού από το όριο της φτώχειας. Στον υπολογισμό του PGI συμπεριλαμβάνονται και οι μη φτωχοί για τους οποίους θεωρείται ότι η απόσταση από το όριο της φτώχειας είναι μηδέν. Ο δείκτης αυτός είναι εξαιρετικά χρήσιμος στην εκτίμηση των απαιτούμενων πόρων για την εξάλειψη της φτώχειας.
- **Τετραγωνικός Δείκτης Φάσματος της Φτώχειας (Squared Poverty Gap Index):** συχνά αναφέρεται και ως «δείκτης σφοδρότητας» της φτώχειας. Δίνει μεγαλύτερη έμφαση στους πολύ φτωχούς, αυτούς δηλαδή που η απόστασή τους από το όριο της φτώχειας είναι μεγαλύτερη. Μειονέκτημα του δείκτη αυτού είναι ότι ερμηνεύεται δύσκολα.
- **Δείκτης Sen (P_s):** συνδυάζει τον αριθμό των φτωχών, το βάθος της φτώχειας την ανισοκατανομή της φτώχειας. Λαμβάνει υπόψη την κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των φτωχών παρόλα αυτά εξαιτίας του ότι ερμηνεύεται δύσκολα η χρήση του παραμένει ακαδημαϊκή.
- **Το πλαίσιο της Φτώχειας (poverty box):** προτάθηκε από τον Osberg (2001) ο οποίος κατέληξε σε μια απλή γραφική αναπαράσταση της φτώχειας ορμώμενος από την ερμηνευτική δυσκολία του δείκτη του Sen.

Πέρα από τους δείκτες που περιγράφηκαν παραπάνω, και εξαιτίας της δυσκολίας να ερμηνευτεί επαρκώς το φαινόμενο της φτώχειας μέσα από αποκλειστικά οικονομικά κριτήρια, προτάθηκαν περισσότερο σύνθετοι δείκτες:

- **Δείκτης στέρσης Townsend:** αποτελεί ένα δείκτη με χωρική διάσταση που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε οποιαδήποτε γεωγραφική περιοχή. Για τον υπολογισμό του χρειάζονται τέσσερις μεταβλητές οι οποίες συνδυάζονται μεταξύ τους ως ο αριθμητικός ή γεωμετρικός μέσος και οι οποίες προέρχονται από την απογραφή του πληθυσμού και είναι:
 - Το ποσοστό των ανέργων από 16 ετών και άνω
 - Το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν έχουν αυτοκίνητο
 - Το ποσοστό των νοικοκυριών που δεν έχουν ιδιόκτητο σπίτι

- Το ποσοστό των νοικοκυριών με ένα ή περισσότερα άτομα ανά δωμάτιο.
- **Δείκτης φτώχειας του ΟΗΕ:** δύο συνθετικοί δείκτες χρησιμοποιούνται ο ένας για τις αναπτυσσόμενες χώρες και ο άλλος για τις αναπτυγμένες χώρες. Ο δεύτερος δείκτης χρησιμοποιεί και τέσσερα μέτρα:
 - Το ποσοστό της πιθανότητας μη επιβίωσης (από 0 έως 60 ετών)
 - Το ποσοστό των αγράμματων
 - Το ποσοστό μακροχρόνιων ανέργων
 - Το ποσοστό των ανθρώπων κάτω από το όριο της φτώχειας.
- **Υποκειμενικοί δείκτες φτώχειας:** κάθε άτομο αντιλαμβάνεται την κατάσταση της φτώχειας με διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικές στιγμές της ζωής του. Έτσι μέσα από ερωτήσεις προσδιορισμού της προσωπικής κατάστασης ενός ατόμου ή ενός νοικοκυριού, μπορούν να προκύψουν ποιοτικά κριτήρια τα οποία παρά το γεγονός ότι επιδεικνύουν περιφερειακές διαφοροποιήσεις, δύσκολα μπορούν υποστούν ανάλυση και επεξεργασία.

1.2.2 ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΟΡΙΟΥ ΦΤΩΧΕΙΑΣ.

Ένα άτομο θεωρείται φτωχό όταν το εισόδημά του είναι μικρότερο από ένα συγκεκριμένο επίπεδο που αντιστοιχεί στο ελάχιστο εισόδημα που απαιτείται για την ικανοποίηση των βασικών αναγκών του και ορίζεται ως «γραμμή φτώχειας» (poverty line) (Π. Τσακλόγλου 1990).

Οι γραμμές φτώχειας προσεγγίζονται από μία «απόλυτη» (absolutist) και μία «σχετική» (relativist) μέθοδο. Κατά τη μέθοδο προσδιορισμού της «απόλυτης» φτώχειας οι βασικές ανάγκες ενός ατόμου, μεταβάλλονται ελάχιστα στο χρόνο. Συνεπώς, η γραμμή φτώχειας προσδιορίζεται σχεδόν ανεξάρτητα από το κοινωνικό πλαίσιο του ατόμου.

Κατά τη μέθοδο προσδιορισμού «σχετικής» φτώχειας θεωρείται ότι οι βασικές ανάγκες ενός ατόμου είναι η συνάρτηση του καταναλωτικού προτύπου και του εισοδηματικού επιπέδου της κοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι η γραμμή φτώχειας εξαρτάται από το μέσο επίπεδο εισοδήματος και από την κατανομή του και, από τις διαχρονικές μεταβολές.

Οι δύο μέθοδοι κατασκευής γραμμών φτώχειας έχουν αντίθετα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Ο Sen (1983, σελ. 159 στο Π. Τσακλόγλου 1990) υποστηρίζει ότι «στην ιδέα της φτώχειας υπάρχει πάντα ένας πυρήνας απολυτότητας που δεν επιδέχεται κανέναν περιορισμό». Αυτό σημαίνει ότι αν ένα άτομο λιμοκτονεί πρέπει να ταξινομηθεί ως φτωχό χωρίς να ληφθεί υπόψη η σχετική του θέση στη συνολική κατανομή εισοδήματος.

Όμως η φτώχεια πάντα συνδέονταν με την έννοια της σχετικής στέρησης. Επιπλέον ενώ υπάρχουν αγαθά που θεωρούνται αναγκαία σε σχετικά πλούσιες κοινωνίες δεν συμβαίνει το ίδιο και για τις φτωχές. Υπό αυτό το πρίσμα, η φτώχεια δεν μπορεί να συλληφθεί με «απόλυτες» γραμμές.

Τέσσερα είδη γραμμών φτώχειας έχουν χρησιμοποιηθεί στην εμπειρική βιβλιογραφία (Π. Τσακλόγλου 1990):

- Η πρώτη κατηγορία ορίζει «αντικειμενικά» τη γραμμή φτώχειας. Το ελάχιστο ποσό των χρημάτων που απαιτείται για την αγορά αγαθών που έχουν ορισθεί ως απαραίτητα από τους ειδικούς ορίζεται ως γραμμή φτώχειας.
- Η δεύτερη κατηγορία ορίζει ως «επίσημες» γραμμές φτώχειας αυτές που ισούνται με κάποια μορφή μεταβιβαστικής πληρωμής (transfer payment) στο πλαίσιο της κυβερνητικής κοινωνικής πολιτικής.
- Η τρίτη κατηγορία αποσκοπεί σε «υποκειμενική» εκτίμηση της γραμμής φτώχειας από τον ίδιο τον πληθυσμό με ειδικά ερωτηματολόγια. Στη συνέχεια χρησιμοποιώντας αυτές τις πληροφορίες και κατάλληλες τεχνικές κατασκευάζονται γραμμές φτώχειας για «αντιπροσωπευτικό» μέλος του πληθυσμού.
- Η τέταρτη κατηγορία ορίζει τη γραμμή φτώχειας ως το κλάσμα του μέσου (mean) ή του διάμεσου (median) εισοδήματος της υπό εξέταση κοινωνίας. Συνήθως τα μέλη μιας κοινωνίας γνωρίζουν το ελάχιστο κοινωνικά αποδεκτό επίπεδο διαβίωσης που τους αφορά. Συνεπώς θα μπορούσαμε να πούμε ότι η τρίτη κατηγορία δίνει τις «πιο αντιπροσωπευτικές» γραμμές φτώχειας. Όμως ελάχιστες χώρες διαθέτουν τα στοιχεία για την κατασκευή γραμμών φτώχειας αυτής της κατηγορίας (Π. Τσακλόγλου 1990).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

2.1 ΟΡΙΣΜΟΣ: ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ

Η σύγχρονη οικονομία είναι ένα πολύπλοκο σύστημα. Η δουλειά του είναι να διαθέσει περιορισμένους πόρους και να διανείμει αποτελέσματα μεταξύ μεγάλου αριθμού παραγόντων - κυρίως ατόμων, επιχειρήσεων και κυβερνήσεων - επιτρέποντας έτσι τη δυνατότητα δράσης κάθε παράγοντα να επηρεάσει άμεσα (ή έμμεσα) τις ενέργειες των άλλων παραγόντων (S. Ouliaris, 2011).

Ο Adam Smith χαρακτήρισε το μηχανήμα ως «αόρατο χέρι». Στο βιβλίο του Πλούτος των Εθνών, που δημοσιεύθηκε το 1776, ο Σμιθ, θεωρούμενος ευρέως ο πατέρας των οικονομικών, τόνισε την αυτορρυθμιζόμενη φύση της οικονομίας ότι δηλαδή, η ανεξάρτητη αναζήτηση του προσωπικού κέρδους μπορεί να αποφέρει ωφέλιμο αποτέλεσμα για την κοινωνία. Οι σημερινοί οικονομολόγοι χτίζουν μοντέλα για την κατανόηση αυτού του συστήματος (S. Ouliaris, 2011).

Κάθε εμπειρικό στοιχείο που προκύπτει από την παρατήρηση μιας οικονομίας, οι οικονομολόγοι το αποκαλούν «στυλιζαρισμένο γεγονός». Δεδομένης της πολυπλοκότητας της οικονομίας, κάθε «στυλιζαρισμένο γεγονός» προκαλεί μια επίσημη εξήγηση. Η μάθηση σχετικά με τη διαδικασία που παράγει αυτά τα γεγονότα βοηθά τους οικονομολόγους και τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να κατανοήσουν την εσωτερική λειτουργία της οικονομίας. Μπορούν τότε να χρησιμοποιήσουν αυτή τη γνώση για να ωθήσουν την οικονομία προς ένα πιο επιθυμητό αποτέλεσμα (για παράδειγμα, να αποφύγουν μια παγκόσμια οικονομική κρίση) (S. Ouliaris, 2011)

Ένα οικονομικό μοντέλο είναι μια απλοποιημένη περιγραφή της πραγματικότητας που έχει σχεδιαστεί για να αποφέρει υποθέσεις σχετικά με την οικονομική συμπεριφορά η οποία μπορεί να ελεγχθεί. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό ενός οικονομικού μοντέλου είναι ότι είναι αναγκαστικά υποκειμενικό στο σχεδιασμό επειδή δεν υπάρχουν αντικειμενικά μέτρα οικονομικών αποτελεσμάτων. Διάφοροι οικονομολόγοι κρίνουν διαφορετικά το τι χρειάζεται για να εξηγήσουν τις ερμηνείες τους σχετικά με την πραγματικότητα (S. Ouliaris, 2011).

Υπάρχουν δύο ευρείες κατηγορίες οικονομικών μοντέλων: τα θεωρητικά και τα εμπειρικά. Τα θεωρητικά μοντέλα επιδιώκουν να παράγουν επαληθεύσιμες

προτάσεις σχετικά με την οικονομική συμπεριφορά υπό την προϋπόθεση ότι οι παράγοντες μεγιστοποιούν συγκεκριμένους στόχους, υπόκεινται σε περιορισμούς που ορίζονται σαφώς στο μοντέλο (για παράδειγμα, ο προϋπολογισμός ενός παράγοντα). Παρέχουν ποιοτικές απαντήσεις σε συγκεκριμένα ερωτήματα - όπως οι συνέπειες των ασύμμετρων πληροφοριών (όταν ο ένας συναλλασσόμενος γνωρίζει περισσότερα από τον άλλο) ή τον καλύτερο τρόπο αντιμετώπισης των αποτυχιών της αγοράς (S. Ouliaris, 2011).

Αντίθετα, τα εμπειρικά μοντέλα αποσκοπούν στην επαλήθευση των ποιοτικών προβλέψεων των θεωρητικών μοντέλων και στη μετατροπή αυτών των προβλέψεων σε ακριβή αριθμητικά αποτελέσματα. Για παράδειγμα, ένα θεωρητικό μοντέλο της συμπεριφοράς κατανάλωσης ενός παράγοντα θα συνιστούσε γενικά μια θετική σχέση μεταξύ δαπανών και εισοδήματος. Η εμπειρική προσαρμογή του θεωρητικού μοντέλου θα επιχειρούσε να αποδώσει μια αριθμητική τιμή στο μέσο ποσό των αυξήσεων των δαπανών όταν το εισόδημα αυξάνεται.

Τα οικονομικά μοντέλα γενικά αποτελούνται από ένα σύνολο μαθηματικών εξισώσεων που περιγράφουν μια θεωρία της οικονομικής συμπεριφοράς. Ο στόχος των κατασκευαστών μοντέλων είναι να συμπεριλάβουν αρκετές εξισώσεις για να παράγουν χρήσιμες ενδείξεις σχετικά με το πώς συμπεριφέρονται οι ορθολογικοί πράκτορες ή πώς λειτουργεί μια οικονομία. Η δομή των εξισώσεων αντικατοπτρίζει την προσπάθεια του οικονομολόγου να απλοποιήσει την πραγματικότητα. Τα οικονομικά μοντέλα μπορούν να είναι αρκετά απλά στην πράξη: η ζήτηση για μήλα, για παράδειγμα, αντιστρέφεται με την τιμή εάν όλες οι άλλες επιρροές παραμείνουν σταθερές. Όσο πιο χαμηλή είναι η τιμή των μήλων, τόσο περισσότερο αυτά απαιτούνται. Διαφορετικά τα μοντέλα μπορούν να είναι μάλλον πολύπλοκα: ορισμένα μοντέλα που επιδιώκουν να προβλέψουν το πραγματικό επίπεδο παραγωγής μιας οικονομίας χρησιμοποιούν χιλιάδες περίπλοκες φόρμες, γνωστές ως "μη γραμμικές, διασυνδεδεμένες διαφορικές εξισώσεις" (S. Ouliaris, 2011).

Τα οικονομικά μοντέλα μπορούν επίσης να ταξινομηθούν με βάση τις κανονικότητες που έχουν σχεδιαστεί για να εξηγήσουν ή τις ερωτήσεις που επιδιώκουν να απαντήσουν. Για παράδειγμα, ορισμένα μοντέλα εξηγούν τα скаμπανεβάσματα της οικονομίας γύρω από μια εξελισσόμενη μακρόχρονη διαδρομή, εστιάζοντας στη ζήτηση για αγαθά και υπηρεσίες χωρίς να είναι ακριβή ως προς τις πηγές ανάπτυξης μακροπρόθεσμα. Άλλα μοντέλα έχουν σχεδιαστεί για να επικεντρωθούν σε διαρθρωτικά ζητήματα, όπως ο αντίκτυπος των εμπορικών μεταρρυθμίσεων σε μακροπρόθεσμα επίπεδα παραγωγής, αγνοώντας βραχυπρόθεσμες ταλαντώσεις. Οι οικονομολόγοι χτίζουν επίσης μοντέλα για να μελετήσουν τα σενάρια «τι-αν», όπως ο αντίκτυπος στη γενική οικονομία της εισαγωγής ενός φόρου προστιθέμενης αξίας (S. Ouliaris, 2011).

2.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και Βορείου Ιρλανδίας (γνωστό ως Ηνωμένο Βασίλειο ή Βρετανία) βρίσκεται βορειοδυτικά της ηπειρωτικής Ευρώπης. Η χώρα περιλαμβάνει το νησί της Μεγάλης Βρετανίας, τη βορειοανατολική πλευρά της νήσου της Ιρλανδίας και περίπου 6.000 μικρότερα νησιά και βραχονησίδες.

Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί ενιαίο κράτος που απαρτίζεται από τέσσερις επιμέρους περιφέρειες – «χώρες»: την Αγγλία, τη Σκωτία, την Ουαλία και τη Βόρεια Ιρλανδία. Το πολίτευμα του Ηνωμένου Βασιλείου είναι Βασιλευόμενη Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Η νομοθετική εξουσία ασκείται από το κοινοβούλιο, που αποτελείται από δύο σώματα, τη Βουλή των Λόρδων και τη Βουλή των Κοινοτήτων.

Σύμφωνα με την Ετήσια έκθεση για την Οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου και τις Ελληνοβρετανικές Οικονομικές σχέσεις (Α. Κατεπόδης, Ε. Μακρυπίδη, 2013) η Βρετανική Οικονομία παρουσιάζει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

Η οικονομία της Βρετανίας αποτελούσε ανέκαθεν χαρακτηριστική οικονομία της ελεύθερης αγοράς με το Λονδίνο στο επίκεντρο των χρηματοοικονομικών δρώμενων. Το κράτος παίζει μικρό ρόλο στην εν λόγω οικονομία. Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια η κινητήριος δύναμη της οικονομίας είναι ο χρηματοπιστωτικός τομέας έναντι της γεωργίας, της κατασκευαστικής βιομηχανίας και της βιοτεχνίας που παρουσιάζουν σημαντική υποχώρηση.

Ο στόχος των κυβερνήσεων για την Βρετανική οικονομία είναι η μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος και παράλληλη τόνωση της οικονομικής ανάπτυξης μετά το πλήγμα της οικονομικής κρίσης του 2008 -2009.

Όσο αφορά στην Ελλάδα, οι σχέσεις της με τη Βρετανία τόσο οι οικονομικές όσο και οι εμπορικές χρονολογούνται απ' αρχής της ίδρυσης του Ελληνικού κράτους και αφορούν ένα ευρύ τομέα αγαθών και υπηρεσιών.

Το Λονδίνο και η Νέα Υόρκη αποτελούν τα μεγαλύτερα χρηματοοικονομικά κέντρα στον κόσμο. Επίσης το Λονδίνο έχει το μεγαλύτερο ΑΕΠ πανευρωπαϊκά. Το Ηνωμένο Βασίλειο είναι το τρίτο σε σειρά σε εξερχόμενες και εισερχόμενες Ξένες Επενδύσεις (πρώτες οι ΗΠΑ και ακολουθεί η Γαλλία στη δεύτερη θέση) από το 2010 και μετά. Ανάμεσα στις τρεις πρώτες θέσεις παγκοσμίως εντάσσονται και οι τομείς της αεροδιαστημικής βιομηχανίας, της φαρμακοβιομηχανίας, της έρευνας και της ανάπτυξης αξιολογούμενων βάσει των δαπανών. Πρόκειται για την έκτη μεγαλύτερη παγκοσμίως οικονομία σύμφωνα με τα δεδομένα του ΔΝΤ και της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Ο αγροτικός και αλιευτικός τομέας αν και προσφέρει ένα μικρό ποσοστό στο ΑΕΠ, ωστόσο χαρακτηρίζεται από σημαντικό εκσυγχρονισμό των μέσων και των μεθόδων παραγωγής καταφέροντας έτσι να καλύψει το 60% των διατροφικών

αναγκών του πληθυσμού της Βρετανίας και απασχολεί το 1,4% του εργατικού δυναμικού.

Το Ηνωμένο Βασίλειο έχει πλούσιο υπέδαφος το οποίο και εκμεταλλεύεται σε μεγάλο βαθμό. Μεταξύ άλλων ο άνθρακας και τα σιδηρομεταλλεύματα αποτέλεσαν την πρώτη ύλη στη χαλυβουργική και αποτέλεσαν τη βάση της βρετανικής βιομηχανίας παρά το γεγονός ότι παρατηρείται μείωση της συγκεκριμένης παραγωγής τα τελευταία χρόνια. Επίσης σημαντικό οικονομικό παράγοντα αποτελεί και η εξόρυξη πετρελαίου και φυσικού αερίου.

Ο δευτερογενής τομέας της μεταποίησης μειώνεται τα τελευταία χρόνια αν και αποτελούσε διαχρονικά πρωτοπορούσε στη συμμετοχή του στο ΑΕΠ. Ωστόσο εξακολουθεί να αντιπροσωπεύει το 14% του ΑΕΠ και να απασχολεί περίπου 18 % του εργατικού δυναμικού ενώ προσελκύει ξένες επενδύσεις και προσφέρει το 80% των εξαγωγικών βρετανικών προϊόντων.

Ο τομέας των χρηματοοικονομικών και επιχειρηματικών υπηρεσιών επηρεάζει την οικονομική δραστηριότητα η συμμετοχή του στο ΑΕΠ είναι αυξανόμενη. Ο συγκεκριμένος τομέας, συμμετέχει κατά 70% στο ΑΕΠ και απασχολεί το 80% του εργατικού δυναμικού της χώρας. Στο Λονδίνο υπάρχουν περίπου 500 τράπεζες με εργασίες οι οποίες προσανατολίζονται στη διεθνή αγορά. Στο συγκεκριμένο τομέα απασχολούνται 1 εκατομμύριο εργαζόμενοι.

Το λιανεμπόριο στο Η.Β. στηρίζεται σε μεγάλες εταιρείες οι οποίες λειτουργούν με υπερκαταστήματα ενώ παράλληλα σε κάθε γειτονιά υπάρχουν υποκαταστήματα της ίδιας αλυσίδας. Τα καταστήματα μικρής ιδιοκτησίας παίζουν σημαντικό ρόλο, παρά την πίεση των μεγάλων εταιρειών.

Το Μάρτιο του 2009 η Τράπεζα Της Αγγλίας μείωσε τα επιτόκια στο ιστορικό ποσοστό του 0,5% και ξεκίνησε την ποσοτική χαλάρωση ώστε να ενισχύσει το δανεισμό και να προωθήσει την οικονομία. Η Βρετανία κατάφερε να διαφύγει από τη μεγάλη ύφεση το 4ο τρίμηνο του 2019 έχοντας περάσει την εμπειρία έξι διαδοχικών τετραμήνων αρνητικής ανάπτυξης και καταγράφοντας τη μεγαλύτερη και βαθύτερη ύφεση από το 2^ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Η στήριξη της Εργατικής τάξης υποχώρησε κατά τη διάρκεια της ύφεσης και οι γενικές εκλογές του 2010 οδήγησαν σε κυβέρνηση συνασπισμού.

Το 2011 τα χρέη των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων ανήλθαν στο 420% του ΑΕΠ στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ούσα μια από τις πιο χρεωμένες χώρες στον κόσμο, οι δαπάνες και οι επενδύσεις συγκρατήθηκαν μετά την ύφεση, δημιουργώντας έτσι μια οικονομική δυσарέσκεια (*A. Meyer 2012*). Ωστόσο, αναγνωρίστηκε ότι ο δημόσιος δανεισμός, ο οποίος αυξήθηκε από 52% σε 76% του ΑΕΠ, βοήθησε στην αποφυγή της «κατάθλιψης» του 1930. Τρία χρόνια μετά τις γενικές εκλογές, οι κυβερνητικές περικοπές είχαν οδηγήσει σε απώλειες θέσεων εργασίας στο δημόσιο τομέα αλλά ο ιδιωτικός τομέας παρουσίασε ισχυρή αύξηση των θέσεων εργασίας.

Τα δέκα χρόνια που ακολούθησαν τη μεγάλη ύφεση χαρακτηρίστηκαν από ακραίες καταστάσεις. Το 2015 η εργασία βρισκόταν στο υψηλότερο επίπεδο απ' αρχής των καταγραφών ενώ το ΑΕΠ αναπτύσσονταν με το γρηγορότερο ρυθμό ανάμεσα στους G7 και στην Ευρώπη γενικότερα, παρόλο που η παραγωγικότητα βρισκόταν στο χειρότερο επίπεδο από το 1820.

Η αύξηση του ακάλυπτου χρέους των νοικοκυριών εγείρει ερωτήματα για τη βιωσιμότητα της οικονομικής ανάκαμψης του 2016. Ακολουθώντας την απόφαση του Ηνωμένου Βασιλείου να αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Τράπεζα της Αγγλίας μείωσε το επιτόκιο σε ένα νέο ιστορικό χαμηλό της τάξης του 0,25% για πάνω από ένα χρόνο. Το 4^ο τετράμηνο του 2018, ο δανεισμός στο Ηνωμένο Βασίλειο ήταν ο υψηλότερος στον ΟΟΣΑ και αντιστοιχούσε στο 5% του ΑΕΠ. Τα νοικοκυριά είχαν έλλειμμα επί εννέα τρίμηνα στη σειρά. Από την εποχή της μεγάλης ύφεσης, η χώρα δεν αποκόμιζε πλέον κέρδη στις ξένες επενδύσεις της.

2.2.1 Αγγλοσαξονικό Οικονομικό Μοντέλο

Από την οπτική της Βρετανίας και της Αμερικής η εγκυρότητα ενός αγγλοσαξονικού μοντέλου που εξαρτάται από τις υποτιθέμενες ομοιότητες μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και ΗΠΑ απέχει από το προφανές.

Όπως σημειώνεται από το *The Economist*, οι περισσότεροι Βρετανοί δεν αρέσκονται στο να συνδυάζονται με τους Αμερικανούς. Παρόλα αυτά για τους υπόλοιπους λαούς ο δεσμός μεταξύ των Αγγλόφωνων λαών ήτα ξεκάθαρος εξ αρχής.

Για αρκετούς μελετητές ο όρος Αγγλοσαξονικός αναφέρεται σε πολύ περισσότερα από τον καθαρό οικονομικό τομέα. Περιλαμβάνει όλη την επίδραση της κουλτούρας, της γλώσσας, της ιστορίας και της πολιτικής. Το Αγγλοσαξονικό οικονομικό μοντέλο διαμορφώθηκε υπό την επίδραση όλων των παραπάνω παραγόντων (C. J. Nock, C. Coron 2015).

Στην πραγματικότητα στο διάστημα αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η έννοια του διακριτού Αγγλοσαξονικού οικονομικού μοντέλου απείχε πολύ από αυτή που διαμορφώθηκε 30 χρόνια αργότερα. Η χρεοκοπημένη Βρετανία μετά τον πόλεμο αναγκάστηκε να ζητήσει τη βοήθεια της Ουάσιγκτον για την αναδόμηση της. Τελικά όμως οι διαπραγματεύσεις κατέληξαν σε μια συμφωνία όπου η χρηματοδότηση ήταν σημαντικά μικρότερη από την αναμενόμενη και είχε τη μορφή έντοκων δανείων (C. J. Nock, C. Coron 2015)..

Πράγματι όμως αυτά τα δάνεια βοήθησαν τη χρηματοδότηση εργασιακών πολιτικών οι οποίες όμως δεν βρήκαν μεγάλη υποστήριξη από την Αμερική. Τέτοιες ήταν η διεθνοποίηση των βασικών βιομηχανιών, η ανακατανομή του πλούτου, η προτίμηση για καθολική ευημερία και η επιθυμία προώθησης των ίσων ευκαιριών μέσω της άμεσης κρατικής δράσης (C. J. Nock, C. Coron 2015)..

Το μεταπολεμικό κράτος πρόνοιας στο Ηνωμένο Βασίλειο αποτελούσε σοσιαλδημοκρατική υπόθεση καθοδηγούμενη από το πολιτικό κέντρο. Σε αυτή την περίοδο ήταν ιστορικοί, γλωσσικοί, κοινωνικοί και πολιτικοί δεσμοί που έτειναν να καθορίσουν την αγγλοαμερικανική σχέση. Παρόλο που παρόμοια εμπορικά και επενδυτικά πρότυπα υπήρχαν μεταξύ αυτών των δύο χωρών, οι βασικοί πυλώνες των οικονομιών τους διέφεραν σημαντικά (C. J. Nock, C. Coron 2015)..

Αυτή η πραγματικότητα μετατοπίστηκε δραματικά στη δεκαετία του 1980. Το βρετανικό οικονομικό μοντέλο μετά το τέλος του πολέμου είχε υποστεί σημαντική πίεση κατά τη δεκαετία του 1960. Μέχρι τη δεκαετία του 1970 αυτό το μοντέλο ήταν σαφώς προβληματικό.

Η υποτίμηση της λίρας έπρεπε να ακολουθηθεί από αίτημα για άμεση βοήθεια από το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο το 1976. Το δάνειο έφερε τις συνήθεις συνθήκες του ΔΝΤ για σημαντική μείωση των κρατικών δαπανών και οικονομική αναδιάρθρωση.

Η διαδικασία αυτή δεν λειτούργησε ομαλά στα πλαίσια της Εργασίας. Ασκήθηκαν πιέσεις για την εφαρμογή πολιτικών που έρχονταν σε σύγκρουση με την ιδεολογία του Κόμματος και το ενδιαφέρον της παραδοσιακής εκλογικής περιφέρειας. Έτσι, αφέθηκε στους συντηρητικούς της Margaret Thatcher να επιδιώξουν αυστηρά τη διάλυση του μεταπολεμικού κράτους πρόνοιας του Ηνωμένου Βασιλείου και να κινηθούν προς την κατεύθυνση της εγκαθίδρυσης ενός νέου καθεστώτος ισχνής αγοράς (C. J. Nock, C. Coron 2015)..

Πράγματι, κατά τη διάρκεια της δεύτερης θητείας της Θάτσερ η φύση της βρετανικής οικονομίας και της κοινωνίας άλλαξε δραματικά. Η εμπορευματοποίηση, η ιδιωτικοποίηση και η σκόπιμη υπονόμευση των υπολειμμάτων του μεταπολεμικού σοσιαλδημοκρατικού μοντέλου.

Σε αυτό το στάδιο, ωστόσο, ο νέος κόσμος της Βρετανίας δεν στηρίζονταν στο αμερικανικό όνειρο. Πράγματι, η προτίμηση της Θάτσερ για ελεύθερες αγορές και η περιφρόνηση για τις ρυθμίσεις του κράτους πρόνοιας είχε τις ρίζες της στις βρετανικές παραδόσεις της Βικτωριανής εποχής και ίσως και πέραν αυτής. Η εποχή της Θάτσερ σημάδεψε την αναβίωση ενός αδρανούς σκέλους της βρετανικής κοινωνικής και οικονομικής σκέψης. Η βρετανική μετατόπιση προς τα δεξιά δεν προήγαγε καμία πραγματική σύγκλιση προς τους αμερικανικούς κοινωνικοοικονομικούς κανόνες.

Με την πάροδο του χρόνου, και μετά τις παροτρύνσεις του Τόνυ Μπλάιρ ότι οι Ευρωπαϊκές οικονομίες θα πρέπει να παραδειγματίζονται από την επιτυχία της Αμερικής δημιουργήθηκε μια ιδεολογική εγγύτητα με την Αμερική. Αυτό έμελε να διαδραματίσει βασικό ρόλο στη συνεχιζόμενη μεταρρύθμιση της βρετανικής οικονομίας, η οποία στηριζόταν όλο και περισσότερο στην υιοθέτηση πολιτικής από τις Ηνωμένες Πολιτείες και όχι από την Ευρώπη.

Το αποτέλεσμα αυτής της συνεχιζόμενης διαδικασίας, ήταν η δημιουργία ενός ένα διακριτού αγγλοσαξονικού οικονομικού μοντέλου που αποκτούσε σιγά σιγά μορφή.

Ο όρος "αγγλοσαξονική οικονομία" αναφέρεται σε ένα οικονομικό μοντέλο καπιταλισμού. Η χρήση του όρου «αγγλοσαξονικό» αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι εφαρμόζεται κυρίως στις αγγλόφωνες χώρες όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία, ο Καναδάς, η Αυστραλία και η Νέα Ζηλανδία. Σε βασικό επίπεδο, μια τέτοια οικονομία επιβάλλει χαμηλά επίπεδα φόρων και κυβερνητικών κανονισμών. Προωθεί τη μειωμένη κυβερνητική συμμετοχή στην παροχή δημόσιων υπηρεσιών και μεγαλύτερη ελευθερία για ιδιωτική ιδιοκτησία και επιχειρηματικά δικαιώματα (*WorldAtlas*).

Οι επικριτές αυτού του καπιταλιστικού μοντέλου υποστηρίζουν ότι επικεντρώνεται υπερβολικά στο γρήγορο κέρδος και δεν δίνει αρκετή έμφαση στον μακροπρόθεσμο προγραμματισμό και τη βιωσιμότητα. Επίσης ισχυρίζονται ότι η εστίαση στην ευκολία των επιχειρήσεων και στη μειωμένη κρατική παρέμβαση έχει ως αποτέλεσμα την εργασιακή ανασφάλεια, τις μειωμένες κοινωνικές υπηρεσίες και την αύξηση της κοινωνικής ανισότητας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι το αγγλοσαξονικό μοντέλο επικεντρώνεται στα συμφέροντα ιδιωτικών επιχειρήσεων, τα οποία θεωρείται ότι οδηγούν σε υγιή οικονομία (*WorldAtlas*).

Άλλοι επικριτές υποστηρίζουν ότι, λόγω του γεγονότος ότι τα συμφέροντα των μετόχων είναι πιο σημαντικά, προωθείται η ανισότητα μεταξύ των εργαζομένων και των άλλων εμπλεκόμενων. Αυτή η ανισότητα, με τη σειρά της, έχει ως αποτέλεσμα υψηλότερα επίπεδα φτώχειας.

Αντίθετα οι υποστηρικτές του αγγλοσαξονικού οικονομικού μοντέλου ισχυρίζονται ότι ενθαρρύνει την επιχειρηματικότητα επειδή διευκολύνει την επιχειρηματική δραστηριότητα εξαιτίας του μειωμένου επιπέδου συμμετοχής της κυβέρνησης. Αυτή η ευκολία άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων έχει σαν αποτέλεσμα οι εταιρείες να μπορούν να επικεντρωθούν στα συμφέροντα των μετόχων και όχι στους υπαλλήλους τους. Επιπλέον, λέγεται ότι οδηγεί σε ανταγωνισμό στην αγορά. Αυτός ο ανταγωνισμός τροφοδοτεί την καινοτομία με αποτέλεσμα την αύξηση του πλούτου. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, οι ιδιωτικές εταιρείες που δεν είναι σε θέση να εργαστούν δημιουργικά και αποτελεσματικά θα βγουν έξω από τον επιχειρησιακό κόσμο, δημιουργώντας περισσότερες ευκαιρίες για νέες επιχειρήσεις (*WorldAtlas*).

2.3 Ιρλανδικό οικονομικό Μοντέλο

Η Δημοκρατία της Ιρλανδίας αποτελεί ξεχωριστό κράτος από το Ηνωμένο Βασίλειο και για το λόγο αυτό το οικονομικό μοντέλο που εφαρμόζεται εκεί εξετάζεται στην παρούσα ενότητα, ξεχωριστά από το Αγγλοσαξονικό μοντέλο.

Δεν υπάρχει αμφιβολία για την επιτυχία του Ιρλανδικού οικονομικού μοντέλου τα τελευταία 15 χρόνια. Μεταξύ του 1987 και του 2003, το ΑΕΠ ανά άτομο αυξήθηκε από το 69% του μέσου όρου της ΕΕ στο 136%. Με μόνο αυτό το μέτρο σύγκρισης, η Ιρλανδία αποτελεί το τρίτο πλουσιότερο μέλος της ΕΕ. Η οικονομία αυτής της χώρας έχει γίνει το σημείο αναφοράς για την ανάδειξη των τεράστιων οφελών που απορρέουν από την ένταξη στην ΕΕ (**Economist** 2004).

Και όμως, όπως υποστηρίζει η οικονομική έρευνα, οι ρίζες της οικονομικής επιτυχίας της είναι πολύ βαθύτερες. Αφενός εξαιτίας της οικονομικής κάλυψης, μετά από αρκετές δεκαετίες κακής απόδοσης. Η Ιρλανδία ήταν σε μεγάλο βαθμό απύσαστη από τη μεταπολεμική έκρηξη της Ευρώπης και υπέφερε επίσης από τις πετρελαϊκές κρίσεις στη δεκαετία του '70. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80 η οικονομία της είχε τόσο άσχημη απόδοση που έπρεπε να αντισταθμιστεί από μια οικονομική έξαρση καθώς η χώρα διέθετε νεαρό και αυξανόμενο πληθυσμό και πολλά περιθώρια για την αύξηση της απασχόλησης. Το μόνο που χρειάστηκε ήταν μια περίοδος σταθερών και λογικών μακροοικονομικών πολιτικών για να αποδεσμεύσει τις δυνατότητές της, κάτι που η Ιρλανδία είχε αποφύγει για το μεγαλύτερο μέρος της ιστορίας της (**Economist** 2004).

Τα χρήματα από την ΕΕ βοήθησαν φυσικά. Επειδή όμως οι επιδοτήσεις έφτασαν το 1973 από τότε δηλαδή που η Ιρλανδία προσχώρησε στην ΕΕ, απέφεραν ελάχιστο αποτέλεσμα. Ακόμα και στο αποκορύφωμά τους στις αρχές της δεκαετίας του 1990, οι χρηματοδοτήσεις από τις Βρυξέλλες ανήλθαν σε λιγότερο από 5% του ΑΕΠ. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις, τα μετρητά της ΕΕ αύξησαν την ετήσια ανάπτυξη κατά τη δεκαετία του 1990 κατά περίπου μισή μονάδα, σίγουρα αποτέλεσε ένα εξυπηρετικό μέτρο αλλά παρόλα αυτά μέτριο όταν μετράται έναντι μέσης αύξησης 7% (**Economist** 2004).

Η πρόσβαση στην ενιαία ευρωπαϊκή αγορά και η επιτυχία της Ιρλανδίας στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων υπολογίζονται μεγαλύτερες από τις πιστώσεις της ΕΕ. Η ευνοϊκή δημογραφική κατάσταση της χώρας, καθώς και μια απότομη αύξηση της γυναικείας συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, συντέλεσαν στην άνθηση της Ιρλανδίας τη δεκαετία του 1990 (**V. Bouillet** 2015).

Από το 1958, η Ιρλανδία έχει εφαρμόσει κυρίως αναπτυξιακή στρατηγική υπό την αιγίδα των ξένων άμεσων επενδύσεων (ΑΞΕ). Το ιρλανδικό κράτος ήταν πολύ επιτυχημένο στην προσέλκυση ΑΞΕ χάρη σε ένα συνδυασμό παραγόντων. Ορισμένοι από αυτούς είναι βασικοί για τις άμεσες ξένες επενδύσεις: η ιρλανδική οικονομία είναι ανοικτή στο διεθνές εμπόριο, η υποδομή της είναι ποιοτική, προσφέρει ευκαιρίες για εξαγωγή σε μια ελκυστική περιοχή - την Ευρωπαϊκή

Ένωση. Επιπλέον, η Ιρλανδία αξιοποίησε τέσσερις ειδικούς παράγοντες: το συνολικό χαμηλό κόστος της, το εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό της, μια ευνοϊκή φορολογική διάρθρωση και την κρίσιμη μάζα να εργάζεται σε βιομηχανίες (V. Bouillet 2015).

Πριν μεταμορφωθεί σε «Κέλτικη Τίγρη», η Ιρλανδία θεωρούνταν ως χώρα χαμηλού κόστους. Μετά την ύφεση της δεκαετίας του 1980, το ιρλανδικό εργατικό κόστος ήταν χαμηλό σε σύγκριση με άλλες χώρες της ΕΕ, πολύ περισσότερο από τότε που η κυβέρνηση είχε εφαρμόσει συμφωνίες κοινωνικής εταιρικής σχέσης μεταξύ των επιχειρηματιών, των εργαζομένων και της κυβέρνησης ώστε να διατηρηθούν οι μισθοί υπό έλεγχο. Ωστόσο, στην «Κελτική Τίγρη», οι εργαζόμενοι θεώρησαν ότι άξιζαν μεγαλύτερο μερίδιο του νέου πλούτου και οι μισθοί αυξήθηκαν σημαντικά.

Οι επιχειρηματικές δαπάνες αυξήθηκαν σημαντικά κατά την περίοδο της «Κέλτικης Τίγρης» στο βαθμό που η Ιρλανδία δεν θεωρείται πλέον χώρα χαμηλού κόστους: ορισμένες πολυεθνικές εταιρείες αποφάσισαν μάλιστα να μεταφέρουν τις εγκαταστάσεις παραγωγής τους σε φθηνότερες χώρες (V. Bouillet 2015).

Ο χαμηλός συντελεστής φόρου των εταιρειών της Ιρλανδίας αναφέρεται συχνά ως βασικός παράγοντας επιτυχίας για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Από το 1958, η Ιρλανδία εφάρμοσε μια γενναιόδωρη δημοσιονομική πολιτική. Ήταν αρχικά ένας φόρος μηδενικού εταιρικού κέρδους στα βιομηχανοποιημένα εξαγόμενα προϊόντα. Το 1980, ο μηδενικός συντελεστής αντικαταστάθηκε από ένα κατ' αποκοπή ποσοστό του 10% για το σύνολο της μεταποιητικής βιομηχανίας. Στη συνέχεια, το 2003, ως αποτέλεσμα πολλών πιέσεων από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αυξήθηκε σε 12,5%. Ωστόσο, καθώς όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ ανταγωνίζονται για την προσέλκυση των ίδιων άμεσων ξένων επενδύσεων η ιδιαίτερα ευνοϊκή φορολόγηση της Ιρλανδίας αποτελεί σημείο διαμάχης.

Ωστόσο, ο χαμηλός συντελεστής φορολογίας της Ιρλανδίας δεν αποτελεί το πλέον αμφισβητούμενο τμήμα του ιρλανδικού φορολογικού συστήματος. Η Ιρλανδία φαίνεται να έχει μετακινηθεί από μια χώρα υψηλής τεχνολογίας σε μια χώρα φοροδιαφυγής για ορισμένες κατηγορίες εταιρειών

Στο νέο φορολογικό σύστημα της Ιρλανδίας, οι πολυεθνικές εταιρείες που είναι εγγεγραμμένες στην Ιρλανδία πρέπει να είναι εγχώριοι φορολογούμενοι. Το παλαιό καθεστώς φορολογίας έχει κλείσει για τους νεοεισερχόμενους από το 2015 και θα καταργηθεί σταδιακά για τις υπάρχουσες πολυεθνικές επιχειρήσεις έως το 2020.

Για να συνεχίσει να προσελκύει επενδύσεις, η ιρλανδική κυβέρνηση ανακοίνωσε την εισαγωγή διαφορετικών μέτρων. Το σημαντικότερο (και πιο αμφιλεγόμενο) είναι η δημιουργία, το 2016, ενός νέου κινήτρου, πέραν των συστημάτων φορολογικών ελαφρύνσεων για έρευνα και ανάπτυξη. Είναι ο χαμηλότερος φορολογικός συντελεστής για τα κέρδη που προέρχονται από

δραστηριότητες πνευματικής ιδιοκτησίας σε επιχειρήσεις που διεξάγουν έρευνα στην Ιρλανδία.

Συνοψίζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά του Ιρλανδικού οικονομικού μοντέλου είναι τα εξής (J. H. Cunado, 2019):

α) Είναι μια πολύ ανοιχτή οικονομία στο διεθνές εμπόριο με φιλελεύθερες πολιτικές όπως η μείωση των φόρων (προσωπικών και εταιρικών), η ιδιωτικοποίηση δημόσιων επιχειρήσεων και την απορρύθμιση.

β) Η δημόσια επένδυση στην Εκπαίδευση παρέχει ένα εξειδικευμένο, αγγλόφωνο εργατικό δυναμικό, το οποίο εκτιμάται πολύ από τις πολυεθνικές εταιρείες που εδρεύουν στην Ιρλανδία.

γ) Κοινωνική εταιρική σχέση: το 1987, μετά από μια περίοδο βραδείας οικονομικής ανάπτυξης, οι απεργίες μειώθηκαν και ήρθε ισορροπία στις εργασιακές σχέσεις.

δ) Μια άλλη βασική πτυχή ήταν η πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά. Πολλές διεθνείς εταιρείες που βρίσκονταν εκεί μπορούσαν να εξάγουν ελεύθερα στις ευρωπαϊκές αγορές. Επιπλέον, η Ιρλανδία έχει επωφεληθεί από τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά ταμεία εδώ και πολλά χρόνια, γεγονός που συνέβαλε στον εκσυγχρονισμό της χώρας και στη μείωση της οικονομικής εξάρτησης από το Ηνωμένο Βασίλειο.

ε) Ο χαμηλός εταιρικός φόρος (12,5%) είναι ο ακρογωνιαίος λίθος του ιρλανδικού οικονομικού μοντέλου και είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για να εξηγήσουμε το υψηλό επίπεδο άμεσων ξένων επενδύσεων που έλαβε χώρα τις τελευταίες δεκαετίες.

στ) Οι άμεσες ξένες επενδύσεις αποτέλεσαν την κινητήρια δύναμη ανάπτυξης στην Ιρλανδία. Αυτό παρακολούθηθηκε και καθοδηγείται από την κυβέρνηση μέσω του Οργανισμού Βιομηχανικής Ανάπτυξης, ο οποίος προσέλκυσε ξένες εταιρείες σύμφωνα με το δημόσιο στόχο.

ζ) Υπάρχουν ισχυροί πολιτιστικοί και οικονομικοί δεσμοί με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Υπάρχει μακρά ιστορία ιρλανδών μεταναστών στη Βόρεια Αμερική και πολλές αμερικανικές πολυεθνικές εταιρείες βρίσκονται στην Ιρλανδία. Αυτός είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη για να εξηγήσουμε την επιτυχία του ιρλανδικού μοντέλου.

η) Τέλος, η Ιρλανδία είναι μια πολύ καλή χώρα για επιχειρηματική δραστηριότητα, υπάρχει ένα επιχειρηματικό περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από χαμηλό εταιρικό φόρο, σταθερό δίκαιο και ρυθμίσεις για τις επιχειρήσεις.

Ως προς την εκπαίδευση πρέπει να τονιστεί ότι ήδη από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, η ιρλανδική κυβέρνηση άρχισε να επενδύει στην εκπαίδευση, κατανοώντας την ανάγκη για ένα εξειδικευμένο και εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό για την ανάπτυξη της οικονομίας της και την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων. Η Ιρλανδία τόνισε την ποιότητα του εκπαιδευτικού της συστήματος και ιδιαίτερα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης για χρόνια. Δυστυχώς εξαιτίας της

κρίσης, αποδυναμώθηκε σε εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό καθώς οι νέοι μετανάστευσαν για να βρουν θέσεις εργασίας σε άλλες χώρες.

2.4 Οικονομία της Δανίας

Η οικονομία της Δανίας είναι μια «οικονομία βασισμένη στη αγορά» πράγμα που σημαίνει ότι πρόκειται για ένα οικονομικό σύστημα στο οποίο οποιαδήποτε απόφαση που αφορά σε επενδύσεις, παραγωγή και διανομή καθοδηγείται από τις τιμές που καθορίζουν η αγορά και η ζήτηση. Το βασικό χαρακτηριστικό μιας τέτοιας οικονομίας είναι οι «αγορές συντελεστές» οι οποίες παίζουν τον κυρίαρχο ρόλο στην κατανομή του κεφαλαίου και στους παράγοντες παραγωγής (BRITANNICA).

Πρόκειται για μια μοντέρνα οικονομία με υψηλό βιοτικό επίπεδο, κυβερνητικές υπηρεσίες και υψηλή εξάρτηση από το εξωτερικό εμπόριο. Η οικονομία κυριαρχείται κατά το 80% από τον τομέα των υπηρεσιών (τον οικονομικό τομέα εκείνο που ασχολείται με την παραγωγή υπηρεσιών και όχι τελικών αγαθών) ενώ περίπου το 11% των υπαλλήλων εργάζεται στη βιομηχανία και ένα 2% ασχολείται με τη γεωργία.

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι το ακαθάριστο εθνικό εισόδημα το 2017 ήταν στη 10η υψηλότερη θέση. Επίσης η Δανία κατέχει την 39η μεγαλύτερη εθνική οικονομία στον κόσμο σύμφωνα με το ΑΕΠ και η 60η μεγαλύτερη ανάλογα με την ισοτιμία αγοραστικής δύναμης (purchasing power parity (PPP)) (worldbank 2017).

Καθώς πρόκειται για μια μικρή ανοιχτή οικονομία, η Δανία υποστηρίζει μια φιλελεύθερη εμπορική πολιτική ενώ τόσο οι εξαγωγές όσο και οι εισαγωγές αποτελούν περίπου το 50% του ΑΕΠ. Από το 1990 η Δανία έχει σταθερά πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών με μόνη εξαίρεση το 1998. Συνεπώς η Δανία έχει μετατραπεί σε ένα έθνος με σημαντική πιστωτική δύναμη και έχει αποκτήσει ξεκάθαρη διεθνή επενδυτική θέση στο παγκόσμιο οικονομικό στερέωμα. Καθοριστικό ρόλο σε αυτό, έπαιξαν κυρίως τα ευρέως διαδεδομένα συνταξιοδοτικά συστήματα της αγοράς εργασίας τα οποία έγιναν αιτία για την αύξηση των ποσοστών ιδιωτικής αποταμίευσης τα οποία παίζουν σήμερα σημαντικότερο ρόλο στην οικονομία (INDEX OF FREEDOM 2019).

Η Δανία έχει μεγάλη παράδοση στην τήρηση ενός σταθερού συστήματος συναλλαγματικών ισοτιμιών η οποία ισχύει έως και σήμερα. Είναι η μοναδική ανάμεσα στις χώρες που ανήκουν στον ΟΟΣΑ που το έχει καταφέρει ενώ διατηρεί ένα ανεξάρτητο νόμισμα: τη Δανέζικη κορώνα το οποίο όμως είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το ευρώ.

Ενώ ως προς τη νομισματική τους πολιτική, οι γείτονες χώρες όπως η Νορβηγία, η Σουηδία, η Πολωνία και το Ηνωμένο Βασίλειο στοχεύουν στον πληθωρισμό, προτεραιότητα της κεντρικής τράπεζας της Δανίας είναι η διατήρηση

της σταθερότητας της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Συνεπώς η κεντρική τράπεζα δεν παίζει κανένα ρόλο στην εγχώρια σταθεροποιητική πολιτική. Από το Φεβρουάριο του 2015 η Κεντρική Τράπεζα συντηρεί αρνητικό επιτόκιο προκειμένου να περιοριστεί η πίεση της ανοδικής τάσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Σε διεθνές επίπεδο ένα σχετικά μεγάλο μέρος του πληθυσμού είναι κομμάτι του εργατικού δυναμικού, κυρίως λόγω του υψηλού ποσοστού συμμετοχής των γυναικών στον εργασιακό τομέα. Το 2017 ένα ποσοστό του 78,8% των πολιτών ηλικίας 15 έως 64 ήταν ενεργοί στην αγορά εργασίας αποτελώντας το 6ο μεγαλύτερο ποσοστό ανάμεσα σε όλες χώρες του ΟΟΣΑ. Η ανεργία είναι χαμηλή σχετικά με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες (Eurostat, 2018). Τον Οκτώβριο του 2018 η ανεργία στη Δανία ήταν στο 4,8% με μέσο όρο το 6,8 % για τις άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Η αγορά εργασίας της Δανίας χαρακτηρίζεται από υψηλά ποσοστά συμμετοχής στα συνδικάτα και την κάλυψη των συλλογικών συμβάσεων. Η Δανία επενδύει στις ενεργές πολιτικές ως προς την αγορά εργασίας και στην ιδέα της ασφαλούς ευελιξίας (Danish Business Authority) .

Η Δανία αποτελεί παράδειγμα του Σκανδιναβικού οικονομικού μοντέλου το οποίο ενώ χαρακτηρίζεται από υψηλή φορολογία, προσφέρει υψηλό επίπεδο υγειονομικής περίθαλψης, φροντίδας παιδιών, και εκπαίδευσης. Επίσης χαρακτηρίζεται από εισοδηματικές πολιτικές για συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων όπως οι συνταξιούχοι, τα ΑΜΕΑ, οι άνεργοι, οι φοιτητές κλπ.

Η δημοσιονομική πολιτική χαρακτηρίζεται από μακροπρόθεσμη προοπτική και λαμβάνει υπόψη τις δημοσιονομικές απαιτήσεις. Το καθαρό δημόσιο χρέος ήταν μόλις 1,3% του ΑΕΠ το 2017. Ήδη από το 2012 οι υπολογισμοί των μελλοντικών δημοσιονομικών προκλήσεων τόσο από κυβερνητικούς παράγοντες όσο και από ανεξάρτητους αναλυτές έδειξαν ότι η δημοσιονομική πολιτική της Δανίας είναι εξαιρετικά βιώσιμη (Index of Economic Freedom, 2019).

2.5 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΣΟΥΗΔΙΑΣ

Η οικονομία της Σουηδίας γνώρισε μεγάλη άνθιση πριν από τη δεκαετία του 1960, όταν η οικονομία ήταν ελεύθερη, οι ρυθμίσεις χαμηλές και ο πλούτος μεγάλος. Μεταξύ 1870 και 1950, η Σουηδία είχε την υψηλότερη αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος στον κόσμο και έγινε μία από τις πλουσιότερες χώρες, μετά την Ελβετία, τις ΗΠΑ και τη Δανία (J. Henschen, 2018).

Κατά τη δεκαετία του 1960, ο πλούτος άρχισε να αναδιανέμεται και σταμάτησε η αυξανόμενη παραγωγή πλούτου. Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η χώρα παρουσίαζε αυξανόμενα οικονομικά προβλήματα ακριβώς επειδή συνέχισε να αναδιανέμει έναν πλούτο που δεν δημιουργούσε πια. Ήταν αυτή την εποχή που πολλοί εύποροι και επιχειρηματίες έφυγαν από τη Σουηδία. Το 1994, η Σουηδία

άρχισε να εφαρμόζει τα ακόλουθα μέτρα για την αντιστροφή αυτής της τάσης (J. Henschen, 2018):

- Μείωση των Κανονισμών
- Μείωση των κρατικών δαπανών
- Μεταρρυθμίσεις στα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας
- Μείωση της κυβέρνησής τους

Η Σουηδία συνέχισε την πορεία για τα επόμενα 24 χρόνια, γεγονός που έφερε μέτριο ρυθμό ανάπτυξης, που όμως δεν έφτασε τα επίπεδα πριν από τη δεκαετία του '60 λόγω της διατήρησης της φορολογίας.

Πολλοί θεωρούν τη Σουηδία σοσιαλιστική. Ωστόσο, είναι υπέρ-καπιταλιστική χρησιμοποιώντας την αναδιανομή μέσω των φόρων. Το προσωπικό εισόδημα φορολογείται με συντελεστή 61,85%, συν 7% που είναι ο συντελεστής κοινωνικής ασφάλισης για τους μισθωτούς. Εκτός από τους φόρους αυτούς, η Σουηδία διαθέτει επίσης φόρο κατανάλωσης 25%. Για αυτές τις οικονομικές επιβαρύνσεις, η Σουηδία αντιπαρέχει στους πολίτες της (J. Henschen, 2018):

- Συνταξιοδοτικά προγράμματα
- Φροντίδα υγείας
- Ασφάλεια στους άνεργους
- Εκπαίδευση έως το επίπεδο Ph.D.
- Παιδική μέριμνα
- Δυνατότητα έμμισθης απουσίας από την εργασία, με οφέλη, όπως:
 - Εκπαίδευση (διάρκεια έως 6 μήνες),
 - Ξεκίνημα προσωπικής επιχείρησης (διάρκεια έως 6 μήνες)
 - Γονική άδεια διάρκειας έως και 16 μηνών (με 80 % αμοιβής κατά τη διάρκεια του χρόνου απουσίας)
- 16 δημόσιες αργίες (10 από αυτές τις αργίες είναι χριστιανικές, παρόλο που μόνο το 5% του πληθυσμού είναι τακτικοί παρευρισκόμενοι στις εκκλησίες).

Φυσικά, σχεδόν όλοι επωφελούνται πλήρως από όλα τα παραπάνω. Ο Johan Norberg, συγγραφέας και ιστορικός, δηλώνει ότι ενώ η Σουηδία είναι μια από τις πιο «υγιεινές χώρες», έχει επίσης και ένα από τα υψηλότερα ποσοστά λήψης αναρρωτικής άδειας στην Ευρώπη, αναμφίβολα σε μεγάλο βαθμό επειδή οι Σουηδοί λαμβάνουν το 80% του μισθού τους ενώ μένουν στο σπίτι τους .

Στη Σουηδία, η κυβέρνηση προσπαθεί να τιμολογήσει την υγειονομική περίθαλψη σχεδόν στο μηδέν, συνεπώς η ζήτηση είναι απεριόριστη. Ωστόσο, οι πόροι είναι περιορισμένοι, με αποτέλεσμα την κατανομή της υγειονομικής περίθαλψης. Η μεγάλη αναμονή είναι ο κανόνας (J. Henschen, 2018).

Σήμερα, η Σουηδία διαθέτει μια ποικιλόμορφη και άκρως ανταγωνιστική και επιτυχημένη οικονομία. Το Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ κατατάσσει τη Σουηδία στις πρώτες δέκα πιο ανταγωνιστικές χώρες του κόσμου. Η Σουηδία είναι επίσης μια

από τις πιο ευπρόσδεκτες χώρες στον κόσμο με τις οποίες συνεργάζεται, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα (Nick Chipperfield (2018) & Scott Sutherland (2013)).

Βασικό χαρακτηριστικό της σουηδικής οικονομίας είναι η διαφάνεια και η φιλελεύθερη προσέγγιση του εμπορίου και της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η Σουηδία είναι παραδοσιακά εξαγωγικό έθνος και συνήθως διατηρεί εμπορικό πλεόνασμα, δηλαδή η αξία των αγαθών και των υπηρεσιών που εξάγει είναι μεγαλύτερη από την αξία των εισαγωγών. (Nick Chipperfield (2018) & Scott Sutherland (2013)).

Εκτός από τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας των αγαθών και της μεταποίησης, η ανάπτυξη στους τομείς των σύγχρονων υπηρεσιών, όπως η τεχνολογία των πληροφοριών και των επικοινωνιών (ΤΠΕ), ήταν σημαντική στη Σουηδία. Η Σουηδία δημιούργησε μια σειρά νεοσύστατων επιχειρήσεων αξίας άνω του 1 δισεκατομμυρίου δολαρίων - συμπεριλαμβανομένων των προγραμματιστών βιντεοπαιχνιδιών King and Mojang, της εταιρίας fintech Klarna και της υπηρεσίας ροής μουσικής Spotify καθώς και της πλατφόρμα βιντεοκλήσεων Skype (Nick Chipperfield (2018) & Scott Sutherland (2013)).

Η παρούσα οικονομική και κοινωνική ευημερία της Σουηδίας βασίστηκε στα διδάγματα που αντλήθηκαν από τη χρηματοπιστωτική κρίση στις αρχές της δεκαετίας του 1990. Οι κυβερνήσεις συνέχισαν τις μεταρρυθμίσεις και η δημοσιονομική βιωσιμότητα θεσμοθετήθηκε. Οι σταθερές οικονομικές πολιτικές συνδυάζονται με την ανταγωνιστικότητα, την καινοτομία και μια ανοιχτή προσέγγιση του εμπορίου ώστε να καταστεί η Σουηδία πρότυπο οικονομικής επιτυχίας (Nick Chipperfield (2018) & Scott Sutherland (2013)).

2.5.1 Σκανδιναβικό Οικονομικό Μοντέλο

Η Σουηδία, η Νορβηγία, η Φινλανδία και η Δανία (οι σκανδιναβικές χώρες) παρουσιάζουν ένα συνδυασμό υψηλού βιοτικού επιπέδου και χαμηλής εισοδηματικής ανισότητας τα οποία προσελκύουν την προσοχή του κόσμου. Σε μια εποχή που το αυξανόμενο χάσμα μεταξύ των πλουσίων και των φτωχών έχει γίνει αντικείμενο πολιτικής διαμάχης στα ανεπτυγμένα κράτη, η περιοχή που είναι γνωστή ως Σκανδιναβία αναφέρεται από πολλούς μελετητές ως πρότυπο για οικονομικές ευκαιρίες και ισότητα (J. MCWHINNEY, 2019).

Το σκανδιναβικό μοντέλο είναι ένας όρος που περιγράφει τον μοναδικό συνδυασμό του καπιταλισμού της ελεύθερης αγοράς και των κοινωνικών παροχών που έχουν δημιουργήσει μια κοινωνία που απολαμβάνει πλήθος υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, συμπεριλαμβανομένης της δωρεάν εκπαίδευσης και δωρεάν υγειονομικής περίθαλψης, καθώς και γενναιόδωρες εγγυημένες συντάξεις (J. MCWHINNEY, 2019).

Αυτά τα οφέλη χρηματοδοτούνται από τους φορολογούμενους και διαχειρίζονται από την κυβέρνηση προς όφελος όλων των πολιτών. Οι πολίτες

έχουν υψηλό βαθμό εμπιστοσύνης στην κυβέρνησή τους και συνεργάζονται με αυτή προκειμένου για την επίτευξη συμβιβασμών και την αντιμετώπιση των κοινωνικών προκλήσεων μέσω δημοκρατικών διαδικασιών. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής επέλεξαν ένα μικτό οικονομικό σύστημα που μειώνει το χάσμα μεταξύ πλούσιων και φτωχών μέσω της αναδιανομής της φορολογίας και ενός ισχυρού δημόσιου τομέα, διατηρώντας παράλληλα τα οφέλη του καπιταλισμού (J. MCWHINNEY, 2019).

Το μοντέλο υποστηρίζεται από μια καπιταλιστική οικονομία που ενθαρρύνει τη «δημιουργική καταστροφή». Ενώ δηλαδή οι νόμοι καθιστούν εύκολο για τις επιχειρήσεις να απολύσουν εργαζόμενους και να εφαρμόσουν μετασχηματιστικά επιχειρηματικά μοντέλα, οι εργαζόμενοι υποστηρίζονται από γενναιόδωρα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας. Η φορολογική διάρθρωση του έθνους βασίζεται σε ατομικό και όχι σε οικογενειακό εισόδημα, σε συνδυασμό με ένα κατ' αποκοπή φόρο. Το αποτέλεσμα είναι ένα σύστημα που αντιμετωπίζει εξίσου όλους τους πολίτες και ενθαρρύνει τη συμμετοχή του εργατικού δυναμικού. Η ισότητα των φύλων αποτελεί χαρακτηριστικό της κουλτούρας που όχι μόνο καταλήγει σε υψηλό βαθμό συμμετοχής των γυναικών στο χώρο εργασίας αλλά και υψηλό επίπεδο γονικής εμπλοκής των ανδρών (J. MCWHINNEY, 2019).

Σε αντίθεση με τις περιοχές που αναπτύχθηκαν γύρω από το σχηματισμό μεγάλων εταιρικών εκμεταλλεύσεων, η ιστορία της Σκανδιναβίας έχει να κάνει κατά κύριο λόγο με την οικογενειακή γεωργία. Το αποτέλεσμα είναι ένα έθνος όπου υπάρχει ένα σύνολο μικρών επιχειρήσεων οι οποίες διοικούνται από πολίτες που αντιμετωπίζουν το ίδιο σύνολο προκλήσεων. Οι λύσεις που ωφελούν ένα μέλος της κοινωνίας είναι πιθανό να ωφελήσουν όλα τα μέλη. Αυτή η συλλογική νοοτροπία έχει ως αποτέλεσμα έναν πολίτη που εμπιστεύεται την κυβέρνησή του επειδή η κυβέρνηση διευθύνεται από πολίτες που επιδιώκουν να δημιουργήσουν προγράμματα που ωφελούν τον καθένα (J. MCWHINNEY, 2019).

Ως εκ τούτου, οι πολίτες πρόθυμα επέλεξαν να πληρώσουν υψηλότερους φόρους με αντάλλαγμα τα όσα θα επωφεληθούν οι ίδιοι και τα μέλη των οικογενειών τους. Το αποτέλεσμα είναι οι υπηρεσίες που χρηματοδοτούνται από το δημόσιο, όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση να είναι τόσο υψηλής ποιότητας ώστε η ιδιωτική επιχείρηση δεν μπορεί να προσφέρει ούτε αυτές τις ίδιες υπηρεσίες αλλά ούτε και κάποιο περιθώριο βελτίωσης. Αυτή η νοοτροπία παρέμεινε άθικτη καθώς αναπτύχθηκαν οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις (J. MCWHINNEY, 2019).

Το σκανδιναβικό μοντέλο αντιμετωπίζει αξιοσημείωτες πιέσεις ως προς βιωσιμότητά του. Δύο από τις μεγαλύτερες ανησυχίες είναι η γήρανση του πληθυσμού και η εισροή μεταναστών. Όσον αφορά τη γήρανση του πληθυσμού, ο ιδανικός συνδυασμός είναι μια μεγάλη βάση νέων φορολογουμένων και ένας μικρότερος πληθυσμός συνταξιούχων. Καθώς το ισοζύγιο του πληθυσμού μετατοπίζεται αντίθετα όμως, το πιθανότερο αποτέλεσμα είναι οι μειώσεις των οφελών. Παρόλα αυτά τα σκανδιναβικά έθνη έχουν επιλέξει μια πολιτική ισότητας

για όλους τους πολίτες και έχουν επιδείξει την ικανότητα να εργάζονται μέσω των πολιτικών τους διαφορών για το καλύτερο καλό όλων (J. MCWHINNEY, 2019).

Όσον αφορά τη μετανάστευση, η Σκανδιναβία προσελκύει σημαντικές εισροές νεοφερμένων που επιδιώκουν να απολαύσουν τα γενναιόδωρα δημόσια οφέλη. Αυτές οι νέες αφίξεις προέρχονται συχνά από έθνη που δεν έχουν ιστορία λήψης αποφάσεων για το κοινό καλό. Ενώ οι αυτόχθονες Σκανδιναβοί τείνουν να έχουν υψηλό βαθμό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό ως μέρος της συλλογικής τους απόφασης να στηρίζουν τις ανέσεις που προσφέρει η κοινωνία τους, οι μετανάστες δεν μοιράζονται πάντοτε αυτό το όραμα. Αυτές οι νέες αφίξεις επιβαρύνουν σημαντικά το σύστημα και θα μπορούσαν, τελικά, να οδηγήσουν στην κατάργησή του (J. MCWHINNEY, 2019).

Δύο άλλες ανησυχητικές παράμετροι αφορούν τους εγγενείς πολίτες οι οποίοι επωφελούνται από το γενναιόδωρο σύστημα παροχών και τον αντίκτυπο των φτωχών παγκόσμιων οικονομικών συνθηκών. Και πάλι όμως, η κουλτούρα συνεργασίας για το κοινό συμφέρον μέσα σε ένα ισχυρό δίκτυ κοινωνικής προστασίας επέτρεψε στις χώρες αυτές να προσαρμόσουν τα προγράμματα παροχών τους και να συνεχίσουν να παρέχουν ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών ακόμη και μετά την Μεγάλη ύφεση (J. MCWHINNEY, 2019).

Το σκανδιναβικό μοντέλο έχει προσελκύσει την προσοχή και άλλων εθνών. Πολλοί αναρωτιούνται εάν αποτελεί ένα πρότυπο για τις μικρότερες χώρες όπου οι πολίτες είναι πιο ομοιογενείς όσον αφορά τις απόψεις και τις εμπειρίες τους, αλλάζουν ακόμα σε συνθήκες φτώχειας ή καταστολής ως αποτέλεσμα των μαρξιστικών κυβερνητικών πολιτικών. Άλλοι πιστεύουν ότι παρέχει ένα πρότυπο για τη μεταρρύθμιση του ανεξέλεγκτου καπιταλισμού που δημιούργησε αξιοσημείωτη εισοδηματική ανισότητα και δραματικές διαφορές μεταξύ της ποιότητας ζωής ανάμεσα στους πλούσιους και τους φτωχούς σε ευημερούντα έθνη. Όντας ανάμεσα στην ελεγχόμενη οικονομία των μαρξιστικών καθεστώτων και τον ανεξέλεγκτο καπιταλισμό, στο άλλο άκρο του φάσματος, το σκανδιναβικό μοντέλο αναφέρεται μερικές φορές ως "ο τρίτος τρόπος" (J. MCWHINNEY, 2019).

2.6 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

Στο γερμανικό σύνταγμα, ο βασικός νόμος (Grundgesetz), εγγυάται το δικαίωμα της ιδιοκτησίας, της ελεύθερης διακίνησης, της ελεύθερης επιλογής του επαγγέλματος, της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι και της ισότητας ενώπιον του νόμου. Ωστόσο, το Σύνταγμα τροποποίησε τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς εισάγοντας την έννοια της "κοινωνικής οικονομίας της αγοράς" (Soziale Marktwirtschaft). Με το «δίκτυ ασφαλείας» των παροχών - συμπεριλαμβανομένης της προστασίας της υγείας, της ανεργίας και της αποζημίωσης αναπηρίας, των παροχών μητρότητας και παιδικής μέριμνας, της επανεκπαίδευσης, των συντάξεων και πολλών άλλων - που καταβάλλονται από εισφορές ιδιωτών, εργοδοτών και από

δημόσιους πόρους, η Γερμανία έχει μια «οικονομική τάξη» που υποστηρίζεται από τους περισσότερους εργαζόμενους και επιχειρήσεις.

Στην κοινωνική οικονομία της αγοράς, η κυβέρνηση προσπαθεί να προωθήσει το δίκαιο παιχνίδι μεταξύ των κοινωνικών εταίρων και να ρυθμίσει τη σχέση μεταξύ των καπιταλιστικών συμμετεχόντων στην αγορά, ιδιαίτερα όσον αφορά τον ανταγωνισμό και τα μονοπώλια. Έχουν συσταθεί διοικητικά συμβούλια επιχειρήσεων στα οποία και οι εργαζόμενοι έχουν εκπροσώπηση. Η κοινωνική οικονομία της αγοράς δημιουργήθηκε από τους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής με γνώμονα τις στρεβλώσεις της αγοράς και των κοινωνικών εντάσεων που προκάλεσαν οι γιγάντιες βιομηχανικές εταιρείες πριν από το 1939.

Η νομοθεσία κατά των μονοπωλίων εμφανίστηκε το 1958 και επικρίθηκε ως αναποτελεσματική. Παραδείγματος χάριν, αποδείχθηκε αδύνατο να περιοριστεί ο έμμεσος συντονισμός, μέσω του οποίου τα άτομα, οι τράπεζες και άλλα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα δημιουργούν «διαγώνιες» μετοχές που συνδέουν ένα φάσμα επιχειρήσεων που είναι ονομαστικά ανεξάρτητες. Επιπλέον, όταν ένας ολόκληρος κλάδος της βιομηχανίας αντιμετώπισε δυσκολίες (π.χ. η βιομηχανία άνθρακα του Ρουρ), ακόμη και η ομοσπονδιακή κυβέρνηση ενθάρρυνε τη συγκέντρωση. Η εμφάνιση πολύ μεγάλων μονοπωλιακών επιχειρήσεων ήταν αναπόφευκτη επειδή, σε μια οικονομία που όλο και περισσότερο διεθνοποιείται, οι μεγάλες επιχειρήσεις σε θέση να επιβιώσουν καλύτερα. Με την παγκοσμιοποίηση, οι κυβερνήσεις είναι λιγότερο σε θέση να ρυθμίζουν τις επιχειρήσεις σε εθνικό επίπεδο ή ακόμα και σε διακρατικό επίπεδο της ΕΕ.

Η κοινωνική οικονομία της αγοράς δεν ρυθμίζεται αποκλειστικά από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση αλλά από μια πληθώρα οργανισμών. Για παράδειγμα, υπάρχουν πολλά ασφαλιστικά ιδρύματα που παρέχουν κοινωνικές παροχές. Ο σημαντικότερος θεσμός στη Γερμανία μετά το Β Παγκόσμιο Πόλεμο είναι η Deutsche Bundesbank (Γερμανική Ομοσπονδιακή Τράπεζα) με έδρα τη Φρανκφούρτη.

Τα εμπορικά επιμελητήρια, σε όλα τα επίπεδα της διοικητικής ιεραρχίας, έχουν επίσης επιρροή ενώ και οι κυβερνήσεις των κρατών διαδραματίζουν σημαντικό οικονομικό ρόλο. Οι ομοσπονδιακές και κρατικές κυβερνήσεις συμμετέχουν επίσης στην ιδιοκτησία ορισμένων επιχειρήσεων, κυρίως των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας. Ο βασικός νόμος, ωστόσο, εμποδίζει την αυθαίρετη παρέμβαση της κεντρικής κυβέρνησης.

Καθώς η Γερμανία έχει πολλούς οικονομικούς παράγοντες, απαιτείται ένας υψηλός βαθμός συντονισμού για την επίτευξη επαρκούς ανάπτυξης, ισορροπημένου εξωτερικού εμπορίου, σταθερών τιμών και χαμηλής ανεργίας. Διάφορα συμβουλευτικά όργανα συντονίζουν τις ομοσπονδιακές και κρατικές κυβερνήσεις, την Deutsche Bundesbank, τους εκπροσώπους των επιχειρήσεων και των δήμων και τα συνδικάτα. Το συμβούλιο εμπειρογνομόνων για την αξιολόγηση των γενικών οικονομικών τάσεων, το οποίο καθιερώθηκε το 1963 και είναι γνωστό

ως "five wise men", παράγει μια αξιολόγηση των συνολικών οικονομικών εξελίξεων κάθε χρόνο για να βοηθήσει στην λήψη αποφάσεων σε εθνικό επίπεδο. Επιπλέον, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση υποβάλλει ετήσια οικονομική έκθεση η οποία περιέχει ετήσια αξιολόγηση του συμβουλίου εμπειρογνομόνων και περιγραφή των οικονομικών και χρηματοπιστωτικών πολιτικών που ακολουθεί (BRITANNICA).

Μετά από αρκετά χρόνια αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ κατά μέσο όρο άνω του 2% ετησίως, η οικονομία της Γερμανίας επιβραδύνθηκε απότομα κατά το δεύτερο εξάμηνο του 2018. Αυτό αντανakλά ένα μίγμα αδύναμης εξωτερικής ζήτησης και ειδικών περιστάσεων που επηρεάζουν τη βιομηχανία αυτοκινήτων και χημικών

Οι διαρθρωτικές προκλήσεις βαρύνουν τη δυνητική παραγωγή της Γερμανίας. Σύντομα, το εργατικό δυναμικό αναμένεται να συρρικνωθεί καθώς ο πληθυσμός γερνάει, ενώ η παραγωγικότητα παραμένει χαμηλή. Η προσαρμογή στις τεχνολογικές αλλαγές και η ψηφιοποίηση είναι αργή, ενώ η ενεργειακή μετάβαση δημιουργεί σημαντικές αβεβαιότητες για τις επιχειρηματικές επενδύσεις.

Παρόλο που η ελεύθερη αγορά λειτουργεί στη Γερμανία, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην οικονομία. Είναι αυτονόητο ότι πρέπει να εξασφαλίζει το κεφάλαιο και το λειτουργικό κόστος της οικονομικής και κοινωνικής υποδομής. Η ομοσπονδιακή κυβέρνηση, τα κράτη και οι πόλεις συμβάλλουν επίσης.

Η αύξηση της εξοικονόμησης από τις επιχειρήσεις, μαζί με τη δημοσιονομική εξυγίανση μετά το 2011, τροφοδότησαν την αύξηση του πλεονάσματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της Γερμανίας. Τουλάχιστον τις τελευταίες δύο δεκαετίες, καθώς η ανεργία μειώθηκε και οι εξαγωγές σημείωσαν άνοδο, η αύξηση των μισθών υποχώρησε και η αγοραστική δύναμη των νοικοκυριών παρέμεινε στάσιμη, ιδίως των χαμηλόμισθων.

Ένα αυξανόμενο μερίδιο του εθνικού εισοδήματος έλαβε τη μορφή κερδών που παρακρατήθηκαν από επιχειρήσεις, η ιδιοκτησία των οποίων είναι συγκεντρωμένη μεταξύ των πλουσιότερων νοικοκυριών. Καθώς τα νοικοκυριά τείνουν να εξοικονομούν μεγαλύτερο μερίδιο του εισοδήματός τους, η ιδιωτική αποταμίευση αυξήθηκε και το πλεόνασμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε.

Μετά από πολλά χρόνια όπου τα δημοσιονομικά πλεονάσματα ήταν μεγάλα και ο δείκτης δημόσιου χρέους σε φθίνουσα πορεία, ο δημοσιονομικός χώρος της Γερμανίας είναι σημαντικός. Αυτός θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί για τη στήριξη της δυνητικής ανάπτυξης μέσω δημόσιων επενδύσεων σε φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο και για την παροχή περαιτέρω φορολογικών ελαφρύνσεων για τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος τα οποία, μαζί με αύξηση των μισθών, θα αποκαταστήσουν την αγοραστική τους δύναμη. Αυτές οι πολιτικές θα ενισχύσουν τη δυνητική ανάπτυξη και θα βοηθήσουν στη μείωση των εξωτερικών ανισορροπιών (INTERNATIONAL MONETARY FUND).

2.6.1 Γερμανικό Οικονομικό Μοντέλο

Στο αγγλοσαξονικό μοντέλο, συμπεριλαμβανομένης της νεοφιλελεύθερης εκδοχής που υιοθετήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του '80 (μερικές φορές αποκαλείται «κεϋνσιανισμός από την πλευρά της προσφοράς») αλλά και στη Γαλλία, οι οικονομικές στρατηγικές βασίζονται στην υποτιθέμενη διεγερτική επίδραση της διακριτικής χρήσης των οικονομικών πολιτικών και στην ιδέα ότι οποιαδήποτε συρρίκνωση του ελλείμματος θα ήταν επιζήμια για τους ρυθμούς ανάπτυξης.

Αντιθέτως, στο γερμανικό πρότυπο, η βάση της οικονομικής στρατηγικής έγκειται στον περιορισμένο ρόλο της οικονομικής πολιτικής. Το Γερμανικό μοντέλο, αντί να προσπαθεί να τονώσει τη δραστηριότητα, έχει σχεδιαστεί ώστε να επιδιώξει τη σταθερότητα, με το κράτος να ασχολείται κυρίως με την οικονομική και κοινωνική τάξη και ο ανταγωνισμός να λειτουργεί έντιμα.

Η ανάπτυξη εξαρτάται εξ ολοκλήρου από την ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Σε αντίθεση με τα αγγλοσαξονικά και τα γαλλικά μοντέλα στα οποία, οι οικονομικές επιδόσεις έρχονται σε σύγκρουση με την κοινωνική προστασία, το γερμανικό οικονομικό μοντέλο στοχεύει στη δημιουργία μια δυναμικής ισορροπίας μεταξύ της ανταγωνιστικότητας και της ανάγκης για κοινωνική προστασία. Και έτσι δεν είναι το κράτος που αποφασίζει τους όρους στη διανομή κερδών παραγωγικότητας, οι εργοδότες και τα συνδικάτα καταλήγουν σε μια μακροπρόθεσμη συμφωνία για τον τρόπο διανομής του κεφαλαίου και της εργασίας.

Υπό το βάρος της επανένωσης και της διαιτησίας που ήταν εξαιρετικά ευνοϊκές για τους εργαζόμενους από το 1980 έως το 1990 (μισθοί, οργάνωση της αγοράς εργασίας) το γερμανικό μοντέλο έδωσε την εντύπωση ότι επιβραδύνθηκε εν όψει της εξαιρετικά επιτυχημένης αμερικανικής και Βρετανικής οικονομικής πολιτικής μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 2000.

Το αντίθετο συναίσθημα κυριάρχησε έκτοτε, κυρίως λόγω του οικονομικού και εξωτερικού περιορισμού που οδήγησε σε απότομη ανάρτηση αυτής της στρατηγικής, δεδομένου ότι οι αγορές πίστευαν ότι δεν μπορούσαν πλέον να υποστηρίξουν αυτή την προσέγγιση.

Επειδή τελικά η «Κεϋνσιανή» στρατηγική δεν στηρίζεται στη συσσώρευση κερδών από το παραγωγικό σύστημα, αλλά στην υπόθεση ότι οι αγορές μπορούν να απορροφήσουν το δυνητικά απεριόριστο οικονομικό χρέος των κρατών. Αυτή η επιχειρηματολογία υποστηρίχθηκε από τη δεκαετία του 1980 με την υπόθεση της υποτιθέμενης απεριόριστης, άμεσης και διαρκούς διαθέσιμης ρευστότητας: οι αγορές θα μπορούσαν να υποστηρίξουν αυτές τις πολιτικές χωρίς να αντιμετωπίσουν ποτέ κανένα όριο στο χρέος. Η θεωρία των διεθνών χρηματοπιστωτικών αγορών υπολόγισε ακόμη ότι όσοι είχαν πλεονασματικές αποταμιεύσεις αναζητούσαν συνεχώς ευκαιρίες να τοποθετούν τα κεφάλαιά τους σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς.

Αντιστρόφως, η γερμανική στρατηγική στηρίζεται βασικά στην απόρριψη της οικονομικής εξάρτησης από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, καθώς είναι απαλλαγμένη από κάθε είδους εξωτερικούς περιορισμούς. Φαίνεται ότι η Γερμανία έχει ανακαλύψει τη σωστή φόρμουλα για να επωφεληθεί από την παγκοσμιοποίηση, ενισχύοντας ταυτόχρονα το πρότυπο της κοινωνικής προστασίας και διατηρώντας τα ποσοστά ανεργίας χαμηλά. (R. Schuman 2012).

2.7 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

Η Γαλλία είναι μία από τις πιο σύγχρονες χώρες στον κόσμο και θεωρεί τον εαυτό της ως ηγέτη μεταξύ των ευρωπαϊκών εθνών. Η διαφοροποιημένη οικονομία της Γαλλίας καθοδηγείται από τον τουρισμό, τη βιομηχανία και τα φαρμακευτικά προϊόντα. Η κυβέρνηση έχει μερικώς ή πλήρως ιδιωτικοποιήσει πολλές μεγάλες εταιρείες, διατηρεί όμως ισχυρή παρουσία σε τομείς όπως η εξουσία, οι δημόσιες συγκοινωνίες και η άμυνα.

Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και η επιβολή της σύμβασης είναι ασφαλή παρά το γεγονός ότι οι κανονισμοί ιδιοκτησίας είναι περίπλοκοι και αναποτελεσματικοί. Η Γαλλία διαθέτει ισχυρούς νόμους που προστατεύουν τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς επίσης και ανεξάρτητη δικαιοσύνη με ένα κράτος δικαίου σταθερά εδραιωμένο. Η κυβέρνηση προωθεί ενεργά ένα ισχυρό νομικό πλαίσιο κατά της διαφθοράς, αλλά η διαφθορά παραμένει ένα πρόβλημα σε τομείς όπως τα δημόσια έργα, η άμυνα και τομείς όπου «συναντώνται» οι επιχειρήσεις και η πολιτική.

Ο ανώτατος ατομικός συντελεστής φόρου εισοδήματος είναι 45% και ο υψηλότερος εταιρικός συντελεστής φόρου εισοδήματος είναι 33%. Οι άλλοι φόροι περιλαμβάνουν φόρο προστιθέμενης αξίας. Η συνολική φορολογική επιβάρυνση ισούται με το 45,3% του συνολικού εγχώριου εισοδήματος. Τα τελευταία τρία χρόνια, οι δημόσιες δαπάνες ανήλθαν στο 56,6% της παραγωγής της χώρας (ΑΕΠ), ενώ τα δημοσιονομικά ελλείμματα ήταν κατά μέσο όρο 3,2% του ΑΕΠ. Το δημόσιο χρέος ισοδυναμεί με το 97,0% του ΑΕΠ.

Το γενικό ρυθμιστικό πλαίσιο παραμένει σχετικά αποτελεσματικό, αλλά η αγορά εργασίας επιβαρύνεται με αυστηρούς κανονισμούς και δεν διαθέτει την ικανότητα να παράγει πιο έντονη αύξηση της απασχόλησης. Η κυβέρνηση διατηρεί ένα εκτεταμένο σύστημα επιδοτήσεων και ελέγχων τιμών, ειδικά για τη γεωργία και την καθαρή ενέργεια, και αντιτίθεται στις κινήσεις για τη μείωση των επιδοτήσεων του κοινού γεωργικού προγράμματος της ΕΕ (INDEX OF ECONOMIC FREEDOM 2019).

Η πρόσφατη ύφεση επηρέασε τα ποσοστά απασχόλησης, αυξάνοντας την ανεργία από 7,4% σε περίπου 10% το 2009. Παρόλο που η χώρα έκανε ό, τι μπορούσε για να περιορίσει τον αντίκτυπο και έτσι αναδύθηκε ως μία από τις πιο

ανθεκτικές οικονομίες της ΕΕ, η ανεργία εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό πρόβλημα.

Η γαλλική βιομηχανία περιλαμβάνει τομείς στους οποίους η Γαλλία κατέχει ηγετική θέση παγκοσμίως, όπως η πυρηνική ενέργεια, η υψηλή ραπτική, η αρωματοποιία, η παραγωγή κρασιού και τυριού, η πυρηνική ενέργεια και η άμυνα. Η Γαλλία παράγει επίσης τον μεγαλύτερο αριθμό επιβατικών και εμπορικών οχημάτων, μαζί με τη Γερμανία, τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία.

Η βιομηχανία της Γαλλίας περιλαμβάνει:

- Μηχανήματα και χημικά προϊόντα
- Μεταλλουργία, Αυτοκίνητα και Αεροσκάφη
- Ηλεκτρονικά είδη
- Υφάσματα
- Επεξεργασία τροφής
- Τουρισμό
- Παραγωγή ενέργειας

Η γεωργία συμβάλει το 2,1% του ΑΕΠ, ενώ οι βιομηχανίες το 19% όσο το 78,9% προέρχεται από τον τομέα των υπηρεσιών. Ωστόσο, η γεωργία εξακολουθεί να αποτελεί ισχυρό σημείο της οικονομικής διάρθρωσης της Γαλλίας και διασφαλίζει ότι η οικονομία είναι επαρκής ακόμη και στις χειρότερες εποχές (ECONOMYWATCH, 2010).

2.7.1 Γαλλικό Οικονομικό Μοντέλο

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η κεντροαριστερή κυβέρνηση του Σαρλ ντε Γκωλ πραγματοποίησε μια οικονομική πολιτική «διπεριφοράς¹» (dirigisme), ενώ παράλληλα ανοικοδόμησε τη χώρα. Το κράτος ανέλαβε τον έλεγχο ορισμένων βασικών βιομηχανιών, συμπεριλαμβανομένων των μεταφορών, της ενέργειας και των επικοινωνιών, και δημιούργησε μια υπηρεσία σχεδιασμού για τη ρύθμιση της οικονομικής δραστηριότητας.

Το πρώτο εθνικό σχέδιο οικονομικής ανάπτυξης, το σχέδιο Monnet και τα μεταγενέστερα σχέδια έγιναν χαρακτηριστικό της οικονομικής πολιτικής της μεταπολεμικής Γαλλίας. Επιπλέον, ο De Gaulle ξεκίνησε την κατασκευή ενός κράτους πρόνοιας στη Γαλλία και ίδρυσε βασικούς θεσμούς όπως τα συμβούλια κοινωνικής ασφάλισης και εργασίας τα οποία παραμένουν μέχρι και σήμερα.

Η μεταπολεμική οικονομική στρατηγική της Γαλλίας αποδείχτηκε επιτυχημένη και η Γαλλία εισήλθε στο "Les Trente Glorieuses" ("The Glorious Thirty"), μια περίοδο επιταχυνόμενης οικονομικής ανάπτυξης, με υψηλά κέρδη στην παραγωγικότητα, το ΑΕΠ και τους πραγματικούς μισθούς.

Το 1983, το αυξανόμενο δημόσιο χρέος, η πίεση του πληθωρισμού και οι εσωτερικές και εξωτερικές ανισορροπίες προκάλεσαν τη μετάβαση της γαλλικής

κυβέρνησης από τη "διπεριφορά" σε μια εποχή ιδιωτικοποίησης. Η κυβέρνηση άρχισε να υποχωρεί από την άμεση οικονομική παρέμβαση, ιδιωτικοποιώντας ορισμένες κρατικές επιχειρήσεις και υιοθετώντας πολιτικές προσανατολισμένες στην αγορά.

Εντούτοις, σήμερα στη γαλλική οικονομία εξακολουθούν να υπάρχουν απομεινάρια του "dirigisme", καθώς η κυβέρνηση συνεχίζει να κατέχει μεγάλα ποσοστά σε διάφορους βασικούς τομείς. Κατά τη διάρκεια εκείνης της χρονικής περιόδου, η γαλλική κυβέρνηση, μαζί με τον κύριο εμπορικό της εταίρο, την Γερμανία, υποστήριζαν την αυξημένη ευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση. Η Γαλλία ήταν ιδρυτικό μέλος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα και της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, πρόδρομες οργανώσεις στην ¹Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιπλέον, η Γαλλία ήταν μία από τις πρώτες χώρες που υιοθέτησαν το ευρώ και η γαλλική οικονομία εξακολουθεί να είναι ιδιαίτερα ενοποιημένη με την Ευρώπη σήμερα.

Η Γαλλία είναι μια σχετικά ανοικτή οικονομία. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα εμπόδια στο εμπόριο. Μεταξύ των αγαθών, πολλά γεωργικά προϊόντα προστατεύονται σε ευρωπαϊκό επίπεδο, πολιτική που υποστήριζε η Γαλλία και οι γάλλοι γεωργοί εξαρτώνται, όπως συνέβαινε και πάντα, από κρατικές επιδοτήσεις. Η Γαλλία λαμβάνει μεγάλα ποσά άμεσων ξένων επενδύσεων και οι επενδυτικοί κανονισμοί είναι γενικά διαφανείς, παρόλο που εξακολουθούν να υφίστανται πολλά γραφειοκρατικά εμπόδια. Αντίθετα, ο χρηματοπιστωτικός τομέας είναι σχετικά κλειστός, με λίγες μόνο αλλοδαπές τράπεζες που δραστηριοποιούνται στη χώρα.

Από τη δεκαετία του 1980, η κυβέρνηση της Γαλλίας ευνόησε τον καπιταλισμό και τις πολιτικές προσανατολισμένες στην αγορά. Η κυβέρνηση έχει ιδιωτικοποιήσει εν μέρει ή πλήρως πολλές εθνικές βιομηχανίες, μεταξύ των οποίων η Air France, η France Telecom και η Renault, ενώ σήμερα οι ηγέτες της Γαλλίας εξακολουθούν να είναι αφοσιωμένοι στον καπιταλισμό. Ωστόσο, η γαλλική κυβέρνηση εξακολουθεί να παίζει σημαντικό ρόλο και σε ορισμένους βασικούς εθνικούς τομείς, όπως η γεωργία, και να παρεμβαίνει στην αγορά για να μετριάσει κοινωνικοοικονομικές ανισότητες.

Μετά την οικονομική κρίση, η κυβέρνηση της Γαλλίας αναγκάστηκε να επανεκτιμήσει αυτή την οικονομική της πολιτική. Παρά τις πρόσφατες αλλαγές στις πολιτικές της Γαλλίας, ενδέχεται να χρειαστούν μεγαλύτερες μεταρρυθμίσεις για να δώσει ένα νέο έναυσμα στην οικονομία. Οι αποφάσεις της γαλλικής οικονομικής πολιτικής επηρεάζονται από κοινές πολιτικές και στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και από τη συμμετοχή της Γαλλίας σε υπερεθνικούς οργανισμούς όπως ο ΠΟΕ και η Ομάδα των 7 (επτά).

Τις τελευταίες δεκαετίες, η Γαλλία παρουσίασε αύξηση του μεγέθους της κυβέρνησης και συσσώρευση δημόσιου χρέους. Λόγω της οικονομικής κρίσης, η

¹ Διπεριφορά (Dirigisme): κρατικός έλεγχος οικονομικών και κοινωνικών θεμάτων

κυβέρνηση αναγκάστηκε να αντιμετωπίσει νέες οικονομικές πραγματικότητες και χρησιμοποίησε τη δημοσιονομική πολιτική ως εργαλείο για την τόνωση της οικονομίας και τη μείωση του δημοσιονομικού ελλείμματος. Ο πρώην πρόεδρος Σαρκοζί έθεσε σε εφαρμογή μέτρα λιτότητας, κυρίως περικοπές του προϋπολογισμού και φορολογικές αυξήσεις, προκειμένου να αναζωογονήσει τη γαλλική οικονομία και να μειώσει το δημοσιονομικό έλλειμμα της χώρας. Ωστόσο, ο σημερινός Πρόεδρος Hollande εξελέγη σε εκστρατεία για την εξάλειψη του ελλείμματος του προϋπολογισμού μέσω υψηλότερων φόρων στους πλούσιους, διατηρώντας παράλληλα τις κρατικές δαπάνες. Μετά από έλλειψη στόχων ελλείμματος και με τη γαλλική οικονομία που εξακολουθεί να αντιμετωπίζει ασθενείς ρυθμούς ανάπτυξης.

Η Banque de France είναι η κεντρική τράπεζα της Γαλλίας και είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής της Γαλλίας. Από το 1999, η Γαλλία ακολούθησε την κοινή νομισματική πολιτική της Ευρωζώνης που έθεσε η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Ο πρωταρχικός στόχος της νομισματικής πολιτικής της ΕΚΤ είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών εντός της Ευρωζώνης. Σήμερα, η Banque de France συνδέεται με την ΕΚΤ και εφαρμόζει την πολιτική επιτοκίων που έχει θέσει το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (focus-economics).

Κεφάλαιο 3 Οικονομία και Γεωγραφική Κατανομή πλούτου σε Ισπανία, Ελλάδα, Ιταλία και Πορτογαλία

3.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ

Σύμφωνα με το **Index of Economic Freedom του 2019** το ποσοστό οικονομικής ελευθερίας της Ισπανίας είναι 65,7, γεγονός που καθιστά την οικονομία της, την 57^η πιο ελεύθερη σύμφωνα με το Index Of Economic Freedom του 2019. Η συνολική βαθμολογία του αυξήθηκε κατά 0,6 με σημαντική αύξηση της δημοσιονομικής εξυγίανσης, η οποία αντισταθμίζει την δικαστική αναποτελεσματικότητα. Η Ισπανία κατατάσσεται στην 28η οικονομική θέση μεταξύ των 44 χωρών στην περιοχή της Ευρώπης (Index of Economic Freedom του 2019)

Το καθεστώς μειοψηφίας της κυβέρνησης περιορίζει την ικανότητά της να εφαρμόσει το αμφιλεγόμενο και δαπανηρό πρόγραμμα εργασίας, σύνταξης, υγειονομικής περίθαλψης, φόρου, και μεταρρυθμίσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και μια συμφωνία προϋπολογισμού με το λαϊκιστικό αριστερό κόμμα Podemos που περιλαμβάνει σχέδια για περισσότερες δημόσιες δαπάνες, υψηλότερους φόρους, και 22% αύξηση του κατώτατου μισθού από το 2019.

Η οικονομική ανάκαμψη έχει μειώσει το κόστος δανεισμού της Ισπανίας και ο πληθωρισμός παρέμεινε μέτριος. Παρά τους σχετικά υγιείς οικονομικούς θεσμούς και τα διαφανή ρυθμιστικά και δικαστικά συστήματα, ο δημόσιος τομέας είναι χρεωμένος εξακολουθεί να είναι ένα αντικίνητρο για την ανάπτυξη.

Από την επιστροφή της δημοκρατίας το 1975, η Ισπανία έγινε η τέταρτη μεγαλύτερη οικονομία της ευρωζώνης. Η ευρωπαϊκή κρίση μετανάστευσης εξαπλώθηκε το 2018, καθώς σχεδόν το ήμισυ των μεταναστών από θαλάσσης (παράτυποι μετανάστες) κατέφτασε στην Ισπανία.

Η διαφοροποιημένη οικονομία της Ισπανίας περιλαμβάνει τις κατασκευές, τις χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες, τα φαρμακευτικά προϊόντα, τα κλωστοϋφαντουργικά προϊόντα και τα ενδύματα, τα υποδήματα, τα χημικά προϊόντα και την αναπτυσσόμενη τουριστική βιομηχανία. Η ανεργία παραμένει υψηλή.

Ο ανώτατος συντελεστής φόρου εισοδήματος είναι 45% και ο υψηλότερος συντελεστής εταιρικού φόρου είναι 25%. Οι άλλοι φόροι περιλαμβάνουν φόρο προστιθέμενης αξίας. Η συνολική φορολογική επιβάρυνση ισούται με το 33,5% του συνολικού εγχώριου εισοδήματος. Τα τελευταία τρία χρόνια, οι δημόσιες δαπάνες ανήλθαν στο 42,3% της παραγωγής της χώρας (ΑΕΠ), ενώ τα δημοσιονομικά ελλείμματα ανήλθαν κατά μέσο όρο σε 4,3% του ΑΕΠ. Το δημόσιο χρέος ισοδυναμεί με το 98,4% του ΑΕΠ (Index of Economic Freedom του 2019). (;)

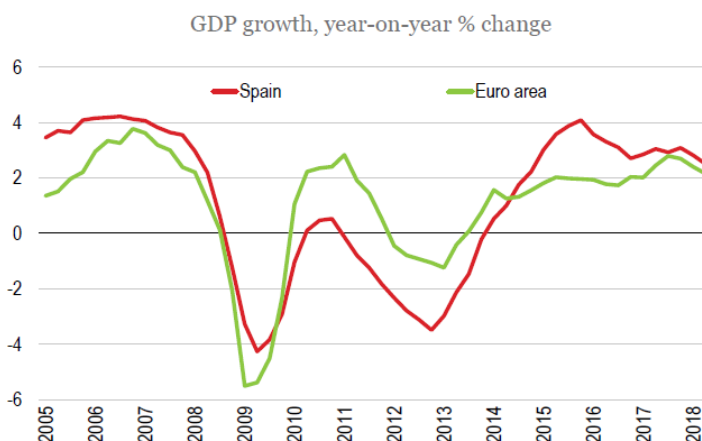
Οι διαδικασίες για τη σύσταση μιας επιχείρησης έχουν βελτιωθεί και ο αριθμός των απαιτήσεων αδειοδότησης έχει μειωθεί, αλλά το γενικό κανονιστικό περιβάλλον παραμένει επαχθές. Η τελευταία σημαντική διαρθρωτική μεταρρύθμιση πραγματοποιήθηκε το 2012, όταν εγκρίθηκαν οι μεταρρυθμίσεις της αγοράς εργασίας. Οι έλεγχοι τιμών εξαφανίστηκαν, και η κυβέρνηση έχει θέσει τέλος στις επιδοτήσεις άνθρακα και ανανεώσιμων πηγών ενέργειας υπέρ ενός συστήματος δημοπρασιών.

Η συνολικά αξία των εξαγωγών και των εισαγωγών είναι ίση με 65,5% του ΑΕΠ. Ο μέσος εφαρμοζόμενος δασμολογικός συντελεστής είναι 2,0%. Η Ισπανία εφαρμόζει μια σειρά εμπορικών φραγμών χωρίς δασμούς που κατευθύνονται από την ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών κανονισμών και των ειδικών για τα προϊόντα κανονισμών, των επιδοτήσεων και των ποσοστώσεων. Οι περισσότεροι τομείς είναι ανοικτοί σε ξένες επενδύσεις. Η συνολική κατάσταση του χρηματοπιστωτικού τομέα συνεχίζει να βελτιώνεται. Η χρήση τραπεζικών υπηρεσιών είναι σχεδόν καθολική μεταξύ του ενήλικου πληθυσμού.

Σύμφωνα με την έρευνα του OECD το Νοέμβριο του 2018, η ισπανική οικονομία συνεχίζει την ισχυρή και ισορροπημένη ανάπτυξή της. Τα κέρδη από την απασχόληση έχουν μειώσει την ανεργία και έχουν παράσχει στήριξη στα νοικοκυριά. Ένα ευρύ φάσμα διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων συνέβαλε στην ανάκαμψη. Η διόρθωση των ανισορροπιών συνεχίζεται σταθερά, με μεγαλύτερο το μερίδιο του εμπορίου της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας, το χαμηλότερο ιδιωτικό χρέος και ένα υγιέστερο χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η διατήρηση της δυναμικής των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, ιδίως στις αγορές εργασίας και προϊόντων, είναι καθοριστικής σημασίας για τη βελτίωση της ανθεκτικότητας της ισπανικής οικονομίας σε μελλοντικές διαταραχές.

Growth has been robust

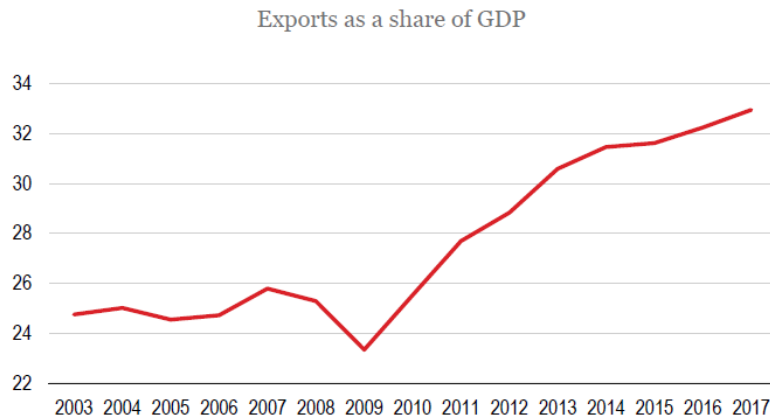

Source: OECD, Economic Outlook (database).

Εικόνα 4: Οικονομική ανάπτυξη στην Ισπανία σε σχέση με την υπόλοιπη Ευρώπη.
Πηγή: OECD 2018

The economy is increasingly more open

Source: OECD, Economic Outlook (database).

Εικόνα 5: Ανοιχτή οικονομία στην Ισπανία. Πηγή: OECD 2018

3.1.1 ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΙΣΠΑΝΙΑ;

Οι πληροφορίες που αναφέρονται στη συγκεκριμένη παράγραφο του κεφαλαίου ανακτήθηκαν από τη European Anti – Poverty Network Spain και συγκεκριμένα από τη δημοσίευση Poverty Watch Spain 2017 με συγγραφέα την Graciela Malgesini Rey.

Παρά τη μακροοικονομική ανάκαμψη, η φτώχεια επηρεάζει το 22,3% του πληθυσμού, που ισοδυναμεί με 10.382.000 άτομα. Αυτό σημαίνει ότι αυτός ο δείκτης δεν είναι "ευαίσθητος" στην οικονομική ανάπτυξη. Από το 2008, ο αριθμός των ατόμων σε κατάσταση at risk ως προς τη φτώχεια αυξήθηκε περισσότερο από 1.242.000. Αυτή η τάση την καθιστά σχεδόν αδύνατο να επιτευχθεί ο στόχος μείωσης της φτώχειας σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή στρατηγική του 2020. (Poverty Watch(πηγή;)

Η φτώχεια έχει αυξηθεί για όλο τον ισπανικό πληθυσμό και ιδιαίτερα για τις γυναίκες, για άτομα άνω των 65 ετών, για μονογονεϊκά νοικοκυριά (στα οποία ανήκει ένα μεγάλο ποσοστό των Ισπανικών νοικοκυριών), για αλλοδαπούς προερχόμενους από την Ευρωπαϊκή Ένωση, για εκείνους που είναι άνεργοι, για όσους έχουν λάβει μόνο πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ο ρυθμός πτώχευσης των εχόντων εργασία (που δεν υπερβαίνει το όριο της φτώχειας) μειώθηκε ελαφρά, από 14,8% το 2015 σε 14,1% το 2016.

Περίπου 6,4% του πληθυσμού, περισσότεροι από 2,9 εκατομμύρια άνθρωποι, ζουν σε δριμεία κατάσταση φτώχειας (νοικοκυριά των οποίων το συνολικό εισόδημα ανά μονάδα κατανάλωσης είναι μικρότερο από 4,104 € ετησίως (342 € το μήνα).

Η πρόσφατη τάση είναι ελαφρώς θετική επειδή παρουσιάζεται μείωση κατά 1,2 ποσοστιαίες μονάδες το τελευταίο έτος, αν και με εδαφική διακύμανση που κυμαίνεται από 2,3% στην Cantabria έως 13,6% στις Καναρίους Νήσους. Κατά το τελευταίο έτος, τα ποσοστά φτώχειας έχουν μειωθεί στη Γαλικία, την Cantabria, τη Χώρα των Βάσκων, τη Μαδρίτη, την Καστίλλη τη Λεόν, τη Καστίλλη-Λα Μάντσα, Καταλονία, Βαλένθια, Βαλεαρίδες, Ανδαλουσία, Μούρθια και Ceuta ενώ έχουν αυξηθεί στα υπόλοιπα: Asturias, La Rioja, Aragón, Extremadura, Ναβάρρα, Canarias και Melilla.

Το ποσοστό στέρησης ειδών πρώτης ανάγκης μειώθηκε στο 5,8% (από 6,4% το 2015), επηρεάζοντας 2.600.000 άτομα.

Τα μονογονεϊκά νοικοκυριά βρίσκονται στην χειρότερη κατάσταση στέρησης σε σχεδόν όλα τα παρατηρούμενα αντικείμενα. Μερικά παραδείγματα:

- Το 55,6% δεν μπορεί να αντέξει οικονομικά διακοπές ούτε για τουλάχιστον μία εβδομάδα το χρόνο.
- Το 16,6% δεν μπορεί να αντέξει οικονομικά τη θέρμανση του σπιτιού.
- Το 61% δεν μπορεί να χειριστεί απρόβλεπτα έξοδα.
- Το 17,4% είχε καθυστερεί στην πληρωμή δαπανών που σχετίζονται με το σπίτι (υποθήκη ή ενοίκιο, λογαριασμοί φυσικού αερίου, κλπ). ()

Τα χαμηλά ποσοστά εργασίας στην Ισπανία είναι μεταξύ των υψηλότερων στην Ευρώπη εξαιτίας εν μέρει λόγω της αύξησης των επισφαλών μορφών απασχόλησης. Οι κύριες κοινωνικές πολιτικές αφορούν την ανεργία και τις μη ανταποδοτικές συντάξεις για ηλικιωμένους και άτομα με ειδικές ανάγκες.

Οι εργατικές μεταρρυθμίσεις του 2011 και του 2012, καθώς και άλλοι διακανονισμοί, βοήθησαν τους εργοδότες να απολύσουν τους εργαζομένους τους εύκολα και με πολύ χαμηλό κόστος. Στα υψηλά και σταθερά ποσοστά ανεργίας έρχεται να προστεθεί και η χειροτέρευση των συνθηκών εργασίας και των μισθών.

Η νεολαία και οι γυναίκες αποτελούν το μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων υπό αυτές τις δυσμενείς συνθήκες. Κατά τη διάρκεια της Τα τελευταία 5 χρόνια, η ισπανική κυβέρνηση προώθησε μια εσωτερική υποτίμηση για την τόνωση των εξαγωγών, με βάση τους πολύ χαμηλούς μισθούς και την ευελιξία στην πρόσληψη.

Η έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την Ισπανία του 2017 αναφέρει:

"Η ευρεία χρήση προσωρινών συμβάσεων μπορεί να έχει αρνητικό αντίκτυπο στην κοινωνική κατάσταση και να παρεμποδίσει την αύξηση της παραγωγικότητας. Η Ισπανία έχει ένα από τα υψηλότερα ποσοστά εργαζομένων με προσωρινές συμβάσεις σύντομης διάρκειας στη συνολική απασχόληση στην ΕΕ.

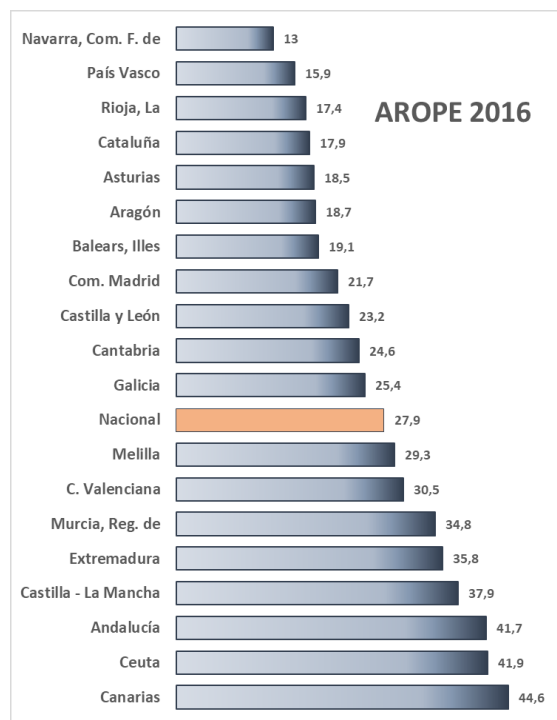
Οι προσωρινές συμβάσεις ενδέχεται να βλάψουν την αύξηση της παραγωγικότητας και τις ευκαιρίες επαγγελματικής κατάρτισης. Πολύ συχνά, οι

προσωρινές εργασίες δεν αποτελούν ένα βήμα προς σταθερές σταδιοδρομίες και μπορεί να συνδέονται με φτωχότερες εργασιακές συνθήκες και υψηλότερους κινδύνους φτώχειας.

Οι πρόσφατες μεταρρυθμίσεις στην αγορά εργασίας φαίνονται να έχουν ελαφρώς θετική επίδραση στη μείωση του διαχωρισμού μεταξύ μόνιμου και προσωρινών συμβάσεων, αλλά ορισμένες πτυχές του εργατικού δικαίου μπορούν ακόμη να δημιουργήσουν ένα κίνητρο για μίσθωση με προσωρινές συμβάσεις.

Οι αυτόνομες κοινότητες της Ναβάρρα, της Χώρας των Βάσκων, της Λα Ριόχα και της Καταλονίας παρουσιάζουν σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά ανθρώπων σε κατάσταση at – risk ως προς τη φτώχεια και τον αποκλεισμό (δείκτης AROPE: AT RISK OF POVERTY AND EXCLUSION) από αυτό που καταγράφεται στην Κανάρια, στη Θέουτα, την Ανδαλουσία και την Καστίλια- La Mancha. Μεταξύ των δύο παραπάνω γεωγραφικών ομάδων, καθώς και για άλλες δέκα περιφέρειες, ο κίνδυνος φτώχειας και / ή τα ποσοστά αποκλεισμού κατανέμονται ομοιογενώς κατά μήκος της κλίμακας.

Σύμφωνα με το AROPE, ο χάρτης της Ισπανίας διαιρείται όπως φαίνεται στην εικόνα:

Γράφημα 2:Κίνδυνος φτώχειας σε περιοχές της Ισπανίας. Πηγή: Poverty Watch Spain 2017

Εικόνα 6: Χωρική κατανομή πλούτου στην Ισπανία. Πηγή: Poverty Watch Spain 2017

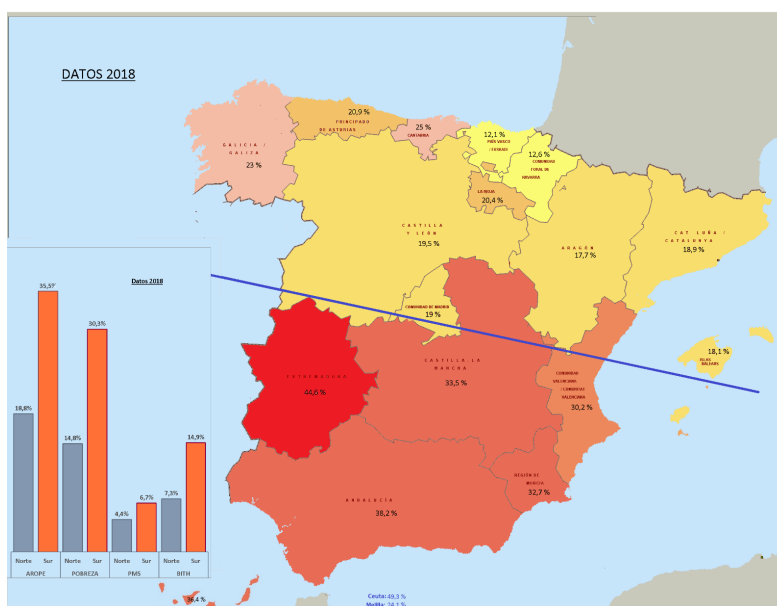
Το μέσο ισπανικό εισόδημα ανερχόταν σε € 10.708 ετησίως το 2016, αριθμός που δεν αντιπροσωπεύει την εθνική πραγματικότητα, με διαφορές έως και 6.000 ευρώ μεταξύ ορισμένων αυτόνομων κοινοτήτων. Τα υψηλότερα ποσά εισοδήματος ανήκουν στη Βασκική Χώρα και στη Ναβάρρα με ποσά που ανέρχονται σε € 14.345 και € 13.408 αντίστοιχα.

Τα μέσα εισοδήματα στην Καταλονία, τη Μαδρίτη, τις Βαλεαρίδες και την Αστουρία, ανέρχονται σε ποσά μεταξύ € 12.000 και € 13.000. Από την άλλη πλευρά, τα χαμηλότερα ποσά καταχωρούνται στη Μούρθια και την Ανδαλουσία, με μέσο εισόδημα περίπου 2.400 ευρώ κάτω από τον εθνικό μέσο όρο, ενώ η Castilla La Mancha, οι Κανάριες νήσοι και η Extremadura, καταγράφουν μέσο εισόδημα σχεδόν € 2.000 πιο χαμηλά.

Τα υψηλότερα επίπεδα ανισότητας αντιστοιχούν στις περιοχές της Ανδαλουσίας, της Καταλονίας, της Μούρθια και των Καναρίων Νήσων. Αντίθετα, οι κοινότητες της Αστουρίας, της Κανταβρίας και της La Rioja έχουν τις χαμηλότερες τιμές.

Όσον αφορά την ανάπτυξη της μεταξύ του 2008 και του 2016, οι αυτόνομες κοινότητες της Αστουρίας, της Κανταβρίας, της Λα Ριόχα και της Βαλένθια έχουν μειώσει το ποσοστό ανισότητας ενώ τα μεγαλύτερα ποσοστά ανισότητας αντιστοιχούν στην Καταλωνία, τη Μούρθια και τις Κανάριους Νήσους.

Στην αντίστοιχη καταγραφή για το 2019 δεν παρατηρούνται μεγάλες διαφορές. Εξακολουθεί ο χάρτης της Ισπανίας να είναι χωρισμένος σε δύο τμήματα που απεικονίζουν την γεωγραφικά κατανομή της ανάπτυξης και του δείκτη AROPE όπως φαίνεται στην παρακάτω εικόνα:

Εικόνα 7: Χωρική κατανομή πλούτου στην Ισπανία. Πηγή: Poverty Watch Spain 2017

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια οι χωρικές οικονομικές ανισότητες έχουν αυξηθεί: Οι αυτόνομες κοινότητες με τα υψηλότερα και χαμηλότερα ποσοστά του δείκτη AROPE παρουσιάζουν ένα χάσμα των 32,6 ποσοστιαίων μονάδων, το οποίο είναι το υψηλότερο της δεκαετίας. Αυτή η διαφορά, αν και έχει μειωθεί το 2019 κατά 0,8 μονάδες, εξακολουθεί να είναι 3 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερη από ότι το 2009 και 7 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερη από τη χαμηλότερη καταγραφείσα διαφορά (το 2013).

Όσον αφορά το εισόδημα, μόνον έξι αυτόνομες κοινότητες έχουν ανακτήσει τον μέσο όρο εσόδων ανά άτομο που είχαν το 2009.

3.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Παρά την πολιτική και οικονομική αστάθεια, η Ιταλία συνεχίζει να σημειώνει μέτρια ανάπτυξη. Η τρίτη μεγαλύτερη οικονομία της ευρωζώνης υπονομεύεται από πολιτικές παρεμβάσεις, διαφθορά, κακή διαχείριση των δημόσιων οικονομικών, εξαιρετικά υψηλό δημόσιο χρέος και διαρθρωτικά εμπόδια στην ανάπτυξη, όπως η αναποτελεσματικότητα της αγοράς εργασίας, η υποτονικότητα του δικαστικού συστήματος και ο αδύναμος τραπεζικός τομέας. Ένα πολύπλοκο κανονιστικό πλαίσιο και το υψηλό κόστος της διεξαγωγής των επιχειρήσεων οδηγούν σε σημαντικό μέρος της οικονομικής δραστηριότητας στον άτυπο τομέα.

Η διαφοροποιημένη οικονομία της Ιταλίας είναι διχασμένη μεταξύ του ιδιαίτερα ανεπτυγμένου βιομηχανικού Βορρά, που κυριαρχείται από ιδιωτικές εταιρείες, και ενός λιγότερο αναπτυγμένου, ιδιαίτερα επιδοτούμενου γεωργικού Νότου, όπου η ανεργία είναι υψηλότερη.

Τα δικαιώματα ιδιοκτησίας και οι συμβάσεις είναι ασφαλή, αλλά οι δικαστικές διαδικασίες είναι εξαιρετικά αργές. Το νομικό σύστημα είναι δυσκίνητο και ευάλωτο στις πολιτικές παρεμβάσεις. Η διαφθορά και το οργανωμένο έγκλημα αποτελούν σημαντικά εμπόδια στις επενδύσεις και την οικονομική ανάπτυξη, κοστίζοντας κατ'εκτίμηση 60 δισ. Ευρώ ετησίως σε σπατάλη δημόσιων πόρων. Μια μεγάλη αυτοσχεδιασμένη γραφειοκρατία επιβραδύνει τις προσπάθειες για την επιβολή των νόμων κατά της διαφθοράς. (Index Of Economic Freedom)

Ο υψηλότερος συντελεστής φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων είναι 43% και το υψηλότερο εταιρικό ποσοστό είναι 27,5%. Οι άλλοι φόροι περιλαμβάνουν τους φόρους προστιθέμενης αξίας και κληρονομιάς. Η συνολική φορολογική επιβάρυνση ισούται με το 42,9% του συνολικού εγχώριου εισοδήματος. Τα τελευταία τρία χρόνια, οι δημόσιες δαπάνες ανήλθαν στο 49,5% της παραγωγής της χώρας (ΑΕΠ) και τα δημοσιονομικά ελλείμματα ανήλθαν κατά μέσο όρο σε 2,3% του ΑΕΠ. Το δημόσιο χρέος ισοδυναμεί με 131,5% του ΑΕΠ.

Η οργάνωση νέων επενδύσεων και παραγωγής παραμένει μια δυσκίνητη και γραφειοκρατική διαδικασία. Η ανεπαρκής δημόσια διοίκηση αυξάνει το κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι συστημικές ελλείψεις στην αγορά εργασίας εξακολουθούν να παρεμποδίζουν την αύξηση της απασχόλησης. Η κυβέρνηση έχει το νόμιμο δικαίωμα να ρυθμίζει τις τιμές, αλλά επιτρέπει περισσότερο να καθορίζονται από την αγορά, εξαιρούμενων των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας, μεταφοράς, φαρμακευτικών προϊόντων, τηλεπικοινωνιών, ύδρευσης και αερίου.

Η συνδυασμένη αξία των εξαγωγών και των εισαγωγών είναι ίση με 59,5% του ΑΕΠ. Ο μέσος εφαρμοζόμενος δασμολογικός συντελεστής είναι 2,0%. Η Ιταλία εφαρμόζει σειρά εμπορικών φραγμών που δεν κατευθύνονται από την ΕΕ, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών κανονισμών και των ειδικών κανονισμών για το προϊόν, των επιδοτήσεων και των ποσοστώσεων. Δεν υπάρχει γενικός έλεγχος των ξένων επενδύσεων και οι περισσότεροι τομείς της οικονομίας είναι ανοιχτοί. Η ανακεφαλαιοποίηση της Τράπεζας βρίσκεται σε εξέλιξη, αλλά τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια παραμένουν προβληματικά (Index Of Freedom, 2019).

Το 2015, η φτώχεια στην Ιταλία έφτασε στα υψηλότερα επίπεδα τα τελευταία 10 χρόνια. Το επίπεδο απόλυτης φτώχειας για μια οικογένεια δύο ατόμων ήταν € 1050,95 / μήνα. Το κατά κεφαλήν όριο φτώχειας μεταβλήθηκε κατά περιφέρεια από 552,39 ευρώ / μήνα σε 819,13 ευρώ / μήνα. Ο αριθμός των ατόμων που βρίσκονται σε απόλυτη φτώχεια αυξήθηκε σχεδόν κατά ένα ποσοστό το 2015 από 6,8% το 2014 σε 7,6% το 2015 (National Institute of Statistics, 2015). Στο νότο της Ιταλίας οι αριθμοί είναι ακόμη μεγαλύτεροι, με το 10% να ζει σε απόλυτη φτώχεια, από 9% το 2014. Ο βορράς είναι καλύτερος στο 6,7%, αλλά εξακολουθεί να παρουσιάζει μια αύξηση από το 5,7% που ήταν το 2014 (National Institute of Statistics, 2015).

Η ISTAT, ορίζει την απόλυτη φτώχεια ως τη μη αγοραστική ικανότητα αγαθών και υπηρεσιών απαραίτητων για την επιβίωση. Το 2015, το ποσοστό των

φτωχών νοικοκυριών (σχετική φτώχεια) αυξήθηκε σε 13,7% από 12,9% το 2014. Η ISTAT ορίζει ότι τα άτομα σε σχετική φτώχεια είναι εκείνα των οποίων το διαθέσιμο εισόδημα είναι λιγότερο από το ήμισυ του εθνικού μέσου όρου. Το ποσοστό ανεργίας τον Φεβρουάριο του 2016 παρέμεινε στο 11,7%, το οποίο παρέμεινε το ίδιο σχεδόν για ένα χρόνο, αλλά ακόμη και η εργασία δεν εγγυάται τη μη φτώχεια (eurostat). Οι οικογένειες στις οποίες απασχολείται τουλάχιστον ένα μέλος της οικογένειας εξακολουθούν να υποφέρουν από φτώχεια σε ποσοστό από 6,1% έως 11,7%,. Οι αριθμοί είναι ακόμη υψηλότεροι για τις νεότερες γενιές, επειδή το ποσοστό ανεργίας τους υπερβαίνει το 40%. Επίσης, τα παιδιά χτυπήθηκαν σκληρά. Το 2014, το 32% των ατόμων ηλικίας 0-17 ετών κινδύνευσε από φτώχεια ή κοινωνικό αποκλεισμό, ποσοστό το οποίο αντιστοιχεί σε ένα παιδί στα τρία. Παρόλα αυτά το θετικό είναι ότι η τελευταία έκθεση της ISTAT εμφανίζει μικρότερα ποσοστά φτώχειας.

3.2.1 ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ;

Η απόδοση της Ιταλίας όσον αφορά τη μείωση της φτώχειας, την ανισότητα και την ανάπτυξη αποκαλύπτει πολύ αντίθετα χαρακτηριστικά. Παρά την εντυπωσιακή μείωση της φτώχειας, εξακολουθούν να υπάρχουν τεράστιες διαφορές στις τρεις κύριες περιοχές της χώρας (δηλ. Βόρεια, Κέντρο και Νότιο / Νησί). Οι νότιες περιοχές είναι οι φτωχότερες της χώρας, που εξακολουθούν να παρουσιάζουν σημαντικά υψηλά ποσοστά φτώχειας και οικονομικής ανισότητας. Παρά την αισθητή εξέλιξη των κεντρικών περιοχών τις τελευταίες δεκαετίες, αυτές δεν έχουν ακόμη προλάβει την ανάπτυξη των βόρειων (V. Lombardo, 2009).

Η δυαδική δομή της χώρας είναι επομένως προφανής εφόσον οι βόρειες περιοχές εξακολουθούν να παρουσιάζουν χαμηλότερα ποσοστά φτώχειας και οικονομικής ανισότητας καθώς και υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης από τις κεντρικές και νότιες περιοχές (V. Lombardo, 2009).

Οι διαφορές στις υποδομές, τη στέγαση, τον πλούτο και την ποιότητα ζωής είναι σαφείς ακόμη και σε όσους απλώς ταξιδεύουν στη Ν. Ιταλία. Είναι εμφανές σε όλους ότι η Βόρεια Ιταλία είναι σε καλύτερη οικονομική κατάσταση από τη νότια Ιταλία. Δεν πρόκειται για επιφανειακή διαπίστωση: τα δεδομένα έχουν δείξει ξανά και ξανά ότι η περιφερειακή ανισότητα είναι πραγματική και παρούσα.

Στη σύγχρονη ιταλική κοινωνία παρουσιάζονται σημαντικές οικονομικές διαφορές εκφρασμένες σε ποικίλες μορφές και βαθμούς σοβαρότητας, δημιουργώντας ένα μεγάλο χάσμα στο έθνος. Αυτή η έρευνα επικεντρώνεται στην περιφερειακή οικονομική ανισότητα, η οποία αξιολογείται εξετάζοντας το εισόδημα των νοικοκυριών.

Έχουν διεξαχθεί αρκετές μελέτες από Ιταλούς, Ευρωπαίους και Αμερικανούς ερευνητές (όπως οι Brunello, Lupi, and Ordine 2001; Checchi and Peragine 2010; Faini et al. 1997, Buch and Monti 2010 κ.α.) με σκοπό να εξηγηθεί αυτή η περιφερειακή ανισότητα. Οι περισσότεροι όμως οδηγήθηκαν σε γενικές θεωρίες για το γιατί ο Νότος έχει μείνει πίσω από τον Βορρά. Κάποιοι επικεντρώθηκαν σε απλή συλλογή στοιχείων ενώ άλλοι υποστήριξαν θεωρίες όπως η ανισότητα στις ευκαιρίες για απασχόληση για διεξαγωγή του εμπορίου καθώς και θεωρίες που αφορούσαν το ανθρώπινο κεφάλαιο.

Η θεωρία της βιομηχανοποίησης είναι στενά συνδεδεμένη με την ανισότητα ευκαιριών. Αν ορισμένοι τύποι θέσεων εργασίας δεν αναπτύσσονταν στο Νότο πολύ αργότερα από ό, τι στο Βορρά, θα υπήρχε διαφορά στα είδη των διαθέσιμων επαγγελμάτων.

Αυτές οι μελέτες συγκεντρώνουν επαρκή δεδομένα για την ανάπτυξη συγκεκριμένων θεωριών, αλλά δεν αναλύουν πολλαπλούς τύπους μεταβλητών ταυτόχρονα. Προηγούμενες έρευνες έχουν δείξει ότι υπάρχουν περιφερειακές ανισότητες στην Ιταλία οι οποίες διακρίνονται σε διάφορες κατηγορίες όπως: οι ευκαιρίες απασχόλησης και η εκπαίδευση (ανθρώπινο κεφάλαιο), χρησιμοποιώντας το ατομικό εισόδημα ως εξαρτημένη μεταβλητή η οποία όμως δεν αποδίδει ολόκληρη την εικόνα. Αυτή η μεταβλητή περιλαμβάνει μόνο άτομα που ανήκουν στο εργατικό δυναμικό και όχι τους άνεργους και τους συνταξιούχους.

Τόσο η ιστορία όσο και η γεωγραφία της Ιταλίας είναι απαραίτητη στην κατανόηση του γιατί υπάρχουν περιφερειακές ανισότητες και ποια είναι τα είδη αυτών. Πριν από την ενοποίηση, η ιταλική χερσόνησος και τα νησιά ανήκαν σε διαφορετικά βασίλεια και κράτη. Η βορειοδυτική περιοχή του Piedmont και το νησί της Σαρδηνίας αποτελούσε το βασίλειο της Piedmont -Σαρδηνίας, το οποίο ήταν το πιο ανεπτυγμένο τμήμα του μετέπειτα ιταλικού έθνους. Τα βορειοανατολικά, συμπεριλαμβανομένης της Λομβαρδίας και της Βενετίας, ήταν υπό τον έλεγχο της αυστριακής-ουγγρικής αυτοκρατορίας. Η περιοχή νότια της Ρώμης έως τη Σικελία συγκροτούσε το Βασίλειο των Δύο Σικελιών, το οποίο ήταν υπό τον έλεγχο του Γαλλικού Οίκου του Bourbon. Μια μεγάλη περιοχή από τη Ρώμη μέχρι τα βορειοανατολικά αποτελούνταν από παπικά κράτη υπό τον αυστηρό έλεγχο του Βατικανού. Υπήρχαν επίσης μικρά ανεξάρτητα κράτη στη δυτική ακτή της Χερσόνησου, συμπεριλαμβανομένων των Duchies της Τοσκάνης, της Lucca, της Modena και της Πάρμας.(N. Useglio 2016)

Η Ιταλία, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, σχηματίστηκε πλήρως γύρω στη μεταπολεμική εποχή (μετά τον 1^ο Παγκόσμιο Πόλεμο), όταν προσαρτήθηκαν Βόρεια εδάφη, συμπεριλαμβανομένων και των τμημάτων της πρώην Αυστριακής-Ουγγρικής Αυτοκρατορίας. Ωστόσο, τα κράτη και τα βασίλεια που αποτελούσαν την ιταλική χερσόνησο πριν από την ενοποίηση ήταν τόσο διαφορετικά μεταξύ τους ώστε δεν μπόρεσαν να ενοποιηθούν πολιτισμικά, γλωσσικά, πολιτικά ή οικονομικά για τις επόμενες δεκαετίες (Clark 2008). Ειδικότερα, ο Νότος, πρώην Βασίλειο των

Δύο Σικελιών, ήταν υποανάπτυκτος σε σύγκριση με το υπόλοιπο νέο έθνος, ενώ σημαντικό πρόβλημα αποτελούσε και η γλώσσα των Δύο Σικελιών.

Η αλλαγή του αιώνα σήμανε το πρώτο «Οικονομικό Θαύμα» στην Ιταλία. Η χρήση της υδροηλεκτρικής ενέργειας ήταν καταλυτική για τη βιομηχανική επανάσταση στη Βόρεια και Κεντρική Ιταλία. Πριν από αυτό, ολόκληρη η χερσόνησος κυριαρχούνταν από τον αγροτικό τομέα, αλλά από τις αρχές του 20ου αιώνα η βιομηχανία κέρδισε χώρο ιδιαίτερα στα Βορειοδυτικά. Ένα ιταλικό «βιομηχανικό τρίγωνο» δημιουργήθηκε από τις πόλεις Μιλάνο, Γένοβα και Τορίνο (Clark, 2008). Πολλά εργοστάσια αυτοκινήτων εμφανίστηκαν σε αυτήν την περιοχή, αλλά ρούχων και υποδημάτων και άλλων αγαθών. Ο Νότος, ωστόσο, αφέθηκε έξω από τις πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις.

Πριν από την εποχή κατά την οποία η ιταλική κοινωνία ήταν υπό τον έλεγχο του Μουσολίνι ουσιαστικά δεν είχε σημειωθεί πρόοδος στην ενοποίηση του λαού της Ιταλίας. Τα Ιταλικά ήταν η επίσημη γλώσσα του έθνους, αλλά η πλειοψηφία των Ιταλών κατοίκων μιλούσε ακόμη τις διαλέκτους της περιφέρειας. Οι περισσότεροι δεν μπορούσαν καν να διαβάσουν ή να μιλήσουν στα ιταλικά (Gilmour, 2011). Οι φασιστικές πολιτικές υπαγορεύουν ότι η Ιταλία χρειάζεται περισσότερη εθνική ενότητα, και ότι οι Ιταλοί πρέπει να ταυτιστούν με τη χώρα τους, όχι μόνο με την πόλη τους. Ήταν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου που το πρότυπο ιταλικό εθνικό εκπαιδευτικό σύστημα σχηματίστηκε και εφαρμόστηκε σε σχολεία και άλλα ιδρύματα (Carter, 2010). Υπήρξε κάποια προσπάθεια κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου να βοηθηθεί η οικονομική κατάσταση στο Νότο, αλλά ο πρωταρχικός στόχος ήταν να γίνει με τρόπο που να ωφελεί το καθεστώς και έτσι δεν σημειώθηκε μεγάλη πρόοδος (Gilmour, 2011).

Ο ψυχρός πόλεμος είχε επίσης οικονομικό αντίκτυπο στο έθνος. Για να διασφαλιστεί ότι η Ιταλία δεν θα εξέλεγε μια κομμουνιστική κυβέρνηση, οι Ηνωμένες Πολιτείες διοχέτευσαν εκατομμύρια δολάρια για τη στήριξη του αντι-κομμουνιστικού χριστιανοδημοκρατικού κόμματος (Clark 2008). Αυτό επέτρεψε στους χριστιανοδημοκράτες να εφαρμόσουν φιλελεύθερες πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας, συμπεριλαμβανομένων των πρόωρων και μαζικών συνταξιοδοτικών προγραμμάτων. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι Ηνωμένες Πολιτείες επανέφεραν ανθρώπους της Σικελικής Μαφίας σε θέσεις εξουσίας στο Νότο. Οι Αμερικανοί προώθησαν τους Μαφιόζους γιατί υποσχέθηκαν να στηρίξουν τους Χριστιανοδημοκράτες, δημιουργώντας στενούς δεσμούς με αυτούς. Με αυτόν τον τρόπο και με τις νέες θέσεις της εξουσίας της Μαφίας, οι ΗΠΑ εξασφάλιζαν ότι στη Δύση οι Κομμουνιστές δεν θα ανέβαιναν ποτέ στην εξουσία, ειδικά στο νότο. Η χρηματοδότηση από τις Ηνωμένες Πολιτείες ωφέλησε γενιές Ιταλών κατά τη διάρκεια της εποχής των χριστιανοδημοκρατών μέσω προγραμμάτων κοινωνικής πρόνοιας, αλλά τελικά οδήγησε σε υπέρβαση των δαπανών, στην κατάρρευση της κυβέρνησης και στην οικονομική κρίση την οποία βρίσκονται οι σημερινοί Ιταλοί πληρώνοντας το τίμημα (Mammone και Veltri 2010).

Η έρευνα του A. N. Useglio (2016) για την οικονομική ανισότητα μεταξύ Βόρειας και Νότιας Ιταλίας έδειξε ότι δεν υπάρχει ένα σταθερό παράγοντα, συνεπώς σε όλες τις παραμέτρους που να επηρεάζει την ανισότητα του εισοδήματος στα νοικοκυριά ανά περιφέρεια. Υπάρχουν αναρίθμητοι παράγοντες που δεν μπορούν να συμπεριληφθούν σε μια στατιστική ανάλυση.

Τα αποτελέσματα της έρευνας δεν απέδειξαν σημαντική συσχέτιση μεταξύ του ανθρώπινου κεφαλαίου και της κατανομής του εισοδήματος ανά περιοχή, αν και είναι γενικά αποδεκτό ότι όσο μεγαλύτερο το επίπεδο μόρφωσης τόσο υψηλότερο το εισόδημα του νοικοκυριού.

Ωστόσο τα ευρήματα σύμφωνα με την έρευνα του A. N. Useglio παρέχουν ενδείξεις για την ανισότητα των ευκαιριών. Υπάρχουν περισσότερες ευκαιρίες απασχόλησης αλλά και υψηλότερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας στο Βορειοδυτικό, Βορειοανατολικό και στο Κέντρο της χώρας και ιδιαίτερα στο Βορειοδυτικό. Τα ποσοστά συμμετοχής των Ιταλών κατοίκων στο εργατικό δυναμικό, δείχνουν ότι στην περιφερειακή ανισότητα του εισοδήματος, το ανθρώπινο κεφάλαιο δεν παίζει σημαντικό ρόλο στη σύγχρονη Ιταλία όσο οι ευκαιρίες απασχόλησης. Με άλλα λόγια δεν είναι το υψηλό μορφωτικό επίπεδο που καθορίζει αυτές τις μεγάλες διαφορές αλλά οι άνισες ευκαιρίες απασχόλησης και τα είδη επαγγελμαμάτων.

Η συγκεκριμένη ιστορία, η γεωγραφία της Ιταλίας αλλά και ο πολιτισμός έχουν δημιουργήσει στους πολλούς παράγοντες που παίζουν ρόλο στη συνέχιση της περιφερειακής ανισότητας. Ξεκινώντας από φαινομενικά μικρούς παράγοντες, όπως η κατοχή των πιο γόνιμων εδαφών από το Βορρά και η απομόνωση για τόσα χρόνια του Νότου από την ηπειρωτική Ευρώπη οδήγησε σε αυτές τις ανισότητες που μπορεί κανείς να παρατηρήσει ακόμα και σήμερα.

Ένας συγκεκριμένος παράγοντας που έχει επηρεάσει τις οικονομικές ανισότητες στην Ιταλία, είναι οι οικογένειες του οργανωμένου εγκλήματος που κυριαρχούν στο πολιτικό, οικονομικό και πολιτιστικό τοπίο του Νότου.

Ενώ η υπόλοιπη χώρα εκβιομηχανίστηκε στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, ο Νότος παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό προσηλωμένος στον αγροτικό τομέα μέχρι τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Τα ποσοστά αλφαριθμητισμού και οι ευκαιρίες για εκπαίδευση παρέμειναν χαμηλά (Carter 2010). Αφού προσαρτήθηκε στο Βασίλειο της Ιταλίας και ενώ η κυβέρνηση έδειχνε να τα αγνοεί όλα αυτά, οι ομάδες οργανωμένου εγκλήματος μπόρεσαν να αναλάβουν τον έλεγχο στις Νότιες περιοχές. Υποστηρίζοντας ότι προσφέρουν την προστασία στους ανθρώπους στους οποίους η κυβέρνηση το αρνήθηκε, χρησιμοποίησαν παράνομα μέσα για να συλλέξουν όσο το δυνατόν περισσότερα χρήματα από αυτούς και ανέλαβαν ολόκληρες βιομηχανίες χρησιμοποιώντας τον τρόπο για τον έλεγχο του πληθυσμού (Dickie 2014).

Ενώ ο Νότος αντιμετώπισε πολλά άλλα εμπόδια όσον αφορά την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, το οργανωμένο έγκλημα ομάδες όπως η Σικελική Μαφία, η

Ναπολιτάνικη Camorra και η Ndrangheta της Καλαβρίας έπνιξαν κάθε ευκαιρία ανάπτυξης και ευημερίας στην προσπάθειά τους για χρήματα και εξουσία.

Ένας άλλος παράγοντας που είναι δύσκολο να μετρηθεί με τη χρήση δεδομένων από τις έρευνες είναι η ικανότητα ή η προθυμία μιας χώρας για ενοποίηση.

Η έρευνα των Carlo Mazzaferro και Stefano Toso (C. Mazzaferro και S. Toso, 2009) υπολογίζει για πρώτη φορά, ένα "επαυξημένο" μέτρο πλούτου συμπεριλαμβανομένου του «πλούτου» κοινωνικής ασφάλισης, και εξετάζει τη σύνθεση και την κατανομή του μεταξύ των ιταλικών νοικοκυριών κατά την περίοδο 1991 -2002.

Τα κυριότερα αποτελέσματα της μελέτης έχουν ως εξής:

- Ο αυξημένος πλούτος διαπιστώθηκε ότι παρέμεινε σχεδόν σταθερός κατά τη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, ως το συνδυαστικό αποτέλεσμα δύο αντιτιθέμενων παραγόντων, δηλαδή αφενός την αύξηση των πραγματικών και των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων χωρίς χρέη και αφετέρου την παράλληλη μείωση σύμφωνα με τις μεταρρυθμίσεις του 1992 και 1995 του πλούτου κοινωνικής ασφάλισης λόγω της σύνταξης.
- Οι βασικοί παράγοντες που επηρέασαν τη μείωση του πλούτου προερχόμενου από την κοινωνική ασφάλιση ήταν η κατάργηση της τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των συντάξεων προς την αύξηση των πραγματικών μισθών από το 1993 και επηρέασε όλους τους υφιστάμενους και μελλοντικούς συνταξιούχους, μαζί με τις αλλαγές που έγιναν στον υπολογισμό των συνταξιοδοτικών παροχών, οι οποίες επηρέασαν κυρίως τους νέους εργαζόμενους και τους αυτοαπασχολούμενους. Ως αποτέλεσμα αυτών των τάσεων, τα αντίστοιχα βάρη των δύο συνιστωσών του συνολικού πλούτου (καθαρή αξία και πλούτος προερχόμενος από την κοινωνική ασφάλιση) άλλαξαν δραματικά: ενώ το 1991 ο «πλούτος» κοινωνικής ασφάλισης αντιπροσώπευε περίπου το ήμισυ του συνολικού πλούτου, στο τέλος της περιόδου είναι ζήτημα αν ανήλθε σε λιγότερο από το ένα τρίτο του συνολικού πλούτου. Αυτή η μείωση επηρέασε όλα τα νοικοκυριά, ανεξάρτητα από τη θέση τους στην κατανομή του συνολικού πλούτου, αν και σε διαφορετικό βαθμό.
- Μετά την απότομη ανάπτυξη στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αυξήθηκε η ανισοκατανομή του πλούτου ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια του δεύτερου μισού της εν λόγω περιόδου. Ο πλούτος προερχόμενος από την κοινωνική ασφάλιση συνέβαλε περισσότερο στην αρχική αυτή άνοδο. Η κατανομή του «πλούτου» κοινωνικής ασφάλισης, αν και λιγότερο άνιση από την κατανομή του πραγματικού και του οικονομικού πλούτου, διευρύνθηκε με πολύ ταχύτερο ρυθμό από ό, τι οι τελευταίοι κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας. Στην πραγματικότητα, πραγματοποιήθηκαν μεταρρυθμίσεις των συντάξεων κατά την τελευταία δεκαετία οι οποίες φαίνεται να έχουν μειώσει την

εξισορροπητική επίδραση του «πλούτου» της κοινωνικής ασφάλισης στο «επαυξημένο» μέτρο πλούτου.

- Ενώ το 1991 συνολικά η ανισότητα του πλούτου εξαρτιόνταν βασικά από τα πραγματικά περιουσιακά στοιχεία και την κοινωνική ασφάλιση μια άλλη εικόνα εμφανίστηκε μια δεκαετία αργότερα, όταν προσμετρήθηκε ο πρωταρχικός ρόλος των πραγματικών περιουσιακών στοιχείων ενώ η κοινωνικής ασφάλισης έπαιζε όλο και μικρότερο ρόλο. Μια άλλη συνιστώσα του συνολικού πλούτου, ο οικονομικός πλούτος, απέκτησε μεγάλη σημασία στην εξήγηση της συνολικής ανισοκατανομής.
- Η ανισότητα του πλούτου κατά κατηγορία ηλικίας εμφανίζει διαφορετικά ηλικιακά πρότυπα. Ενώ οι διαφορές της οικονομικής κατάστασης μεταξύ των νέων νοικοκυριών τείνουν να μειώνονται, το αντίθετο ισχύει για τα νοικοκυριά μέσης και μεγαλύτερης ηλικίας, πιθανών λόγω της αυξημένης τάσης αυτών των υποομάδων να επενδύουν σε χρηματοοικονομικά «επικίνδυνα» περιουσιακά στοιχεία. Όσον αφορά την ανισότητα στον «πλούτο» της κοινωνικής ασφάλισης, αυξήθηκε για όλες τις κατηγορίες ηλικίας, και ήταν ιδιαίτερα έντονη στα νεότερα νοικοκυριά.

3.3 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Η οικονομία της Ελλάδας είναι η 51η μεγαλύτερη στον κόσμο με ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) 218.032 δις. δολάρια Ετησίως (Παγκόσμια Τράπεζα, 2019). Όσον αφορά την ισοτιμία αγοραστικής δύναμης, η Ελλάδα είναι η 55η μεγαλύτερη οικονομία παγκοσμίως, στα 317,455 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως (Παγκόσμια Τράπεζα, 2019). Από το 2018, η Ελλάδα είναι η δέκατη έκτη μεγαλύτερη οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης με 28 μέλη (Eurostat). Σύμφωνα με τα στοιχεία του ΔΝΤ για το 2018, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν 20.317 δολάρια στην ονομαστική αξία και 29.072 δολάρια στην ισοτιμία αγοραστικής δύναμης (International Monetary Fund 2019).

Η Ελλάδα είναι μια ανεπτυγμένη χώρα με οικονομία βασισμένη στις υπηρεσίες (80%) και στους βιομηχανικούς τομείς (16%), με τον γεωργικό τομέα να συνεισφέρει περίπου το 4% της εθνικής οικονομικής παραγωγής (The World FactBook, CIA) Σημαντική ελληνική βιομηχανία αποτελεί ο τουρισμός και η ναυτιλία.

Η Ελλάδα ήταν ιδρυτικό μέλος του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας Ευξείνου Πόντου (ΟΣΕΠ). Η χώρα εντάχθηκε σε αυτό που είναι τώρα η Ευρωπαϊκή Ένωση το 1981. Το 2001 η Ελλάδα υιοθέτησε το ευρώ ως νόμισμα, αντικαθιστώντας την ελληνική δραχμή με συναλλαγματική ισοτιμία 340,75 δραχμές ανά ευρώ. Η Ελλάδα είναι μέλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου και κατέλαβε την 34η θέση στον Δείκτη Παγκοσμιοποίησης της Ernst & Young 2011.

Συμφώνα με το Index of Economic Freedom 2019 ο δείκτης οικονομικής ελευθερίας της Ελλάδας είναι 57,7, καθιστώντας την στην 106η πιο ελεύθερη στον Δείκτη του 2019. Τα τελευταία χρόνια παρουσίασε σημαντικές βελτιώσεις σχετικά με την οικονομική ελευθερία και τη δημοσιονομική υγεία που υπερβαίνουν τη σημαντική μείωση της δικαστικής αποτελεσματικότητας.

Παρά την έξοδο από το τελευταίο πρόγραμμα οικονομικής προσαρμογής το 2018, η κυβέρνηση υπόκειται σε τεράστιους περιορισμούς πολιτικής και αντιμετωπίζει ένα τεράστιο δημόσιο χρέος. Η ανταγωνιστικότητα έχει διαβρωθεί σοβαρά.

Η Ελλάδα έχει σημειώσει πρόοδο στην αποκατάσταση της μακροοικονομικής σταθερότητας και στην εφαρμογή των απαραίτητων αρχικών δημοσιονομικών προσαρμογών, αλλά ο δημόσιος τομέας εξακολουθεί να καταναλώνει υπερβολικά μεγάλο μέρος του ΑΕΠ και η άκαμπτη αγορά εργασίας εμποδίζει την παραγωγικότητα και την αύξηση της απασχόλησης. Η διαφθορά εξακολουθεί να παραμένει πρόβλημα. Η οικονομία είναι όμηρος ισχυρών δημοσίων συνδικάτων και το κρατικό μοντέλο υπονομεύει τους επιχειρηματίες.

Οι ελληνικοί νόμοι προστατεύουν τα δικαιώματα ιδιοκτησίας τόσο των αλλοδαπών όσο και των Ελλήνων, αλλά η εκτέλεση των νόμων είναι ανεπαρκής λόγω καθυστερήσεων στο δικαστικό σύστημα. Μολονότι είναι ανεξάρτητο, το δικαστικό σώμα είναι αναποτελεσματικό, αργό και ανεπαρκές. Η διαφθορά παραμένει ένα πρόβλημα στην Ελλάδα. Ενώ οι προσπάθειες επιβολής του φόρου έχουν γίνει πιο ισχυρές τα τελευταία χρόνια, οι αρχές δεν κατάφεραν σε μεγάλο βαθμό να διώξουν τη φοροδιαφυγή από τις οικονομικές ελίτ. (Index of Economic Freedom)

Οι ποσοδικές προσπάθειες για ενίσχυση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος υπονομεύθηκαν από ανεπαρκή πολιτική δέσμευση. Οι εργατικοί κανονισμοί είναι περιοριστικοί και η οικονομία στερείται κινητικότητας στην εργασία. Η οκταετής κρίση του ελληνικού χρέους έληξε επίσημα το 2018, αλλά χρειάζεται ακόμη μεγαλύτερη πρόοδος για την ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων που χρηματοδοτούνται σε πολύ μεγάλο βαθμό από επιδοτούμενες και ζημιόγones επιχειρήσεις και καλύπτουν τα πάντα, από λιμάνια μέχρι εταιρείες πετρελαίου και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας.

Η συνολική αξία των εξαγωγών και των εισαγωγών είναι ίση με 67,5% του ΑΕΠ. Ο μέσος εφαρμοζόμενος δασμολογικός συντελεστής είναι 2,0%. Η Ελλάδα εφαρμόζει μια σειρά από εμπορικούς φραγμούς χωρίς δασμούς, συμπεριλαμβανομένων των τεχνικών κανονισμών και των κανονισμών που αφορούν συγκεκριμένα προϊόντα, επιδοτήσεις και ποσοστώσεις. Οι ξένοι και εγχώριοι επενδυτές αντιμετωπίζονται γενικά εξίσου, αλλά οι γραφειοκρατικοί φραγμοί ενδέχεται να αποθαρρύνουν τις επενδύσεις. Ο τραπεζικός τομέας έχει τον υψηλότερο λόγο επισφαλών δανείων στην Ευρώπη (Index of Economic Freedom 2019) .

Ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα χαρακτηρίζεται διαχρονικά από τις εξής αδυναμίες:

- Ελάχιστα δημοσιονομικά έσοδα προερχόμενα από την άμεση φορολογία. Είναι η βασική αιτία για την οποία η Ελλάδα καταγράφει διαχρονικά υψηλότερα δημοσιονομικά ελλείμματα σε σχέση με τον μέσο όρο στην ΕΕ.
- Υστέρηση στα ποσά που δαπανά για υγεία, κοινωνική προστασία και εκπαίδευση.
- Σημαντική δέσμευση πόρων σε αμυντικές δαπάνες και αποπληρωμή τόκων. Παρόλα αυτά η αποτελεσματικότητα των δημοσιονομικών δαπανών είναι πολύ χαμηλή συγκριτικά με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ.
- Οι επενδυτικές δημόσιες δαπάνες δεν αποτέλεσαν παράγοντα αύξησης του ΑΕΠ, ενώ η συνεισφορά του δημόσιου τομέα περιορίστηκε στις καταναλωτικές δαπάνες.

Ο δημόσιος τομέας διαχρονικά βρίσκεται σε χρηματοπιστωτικά εύθραυστη κατάσταση. Η οποία εντάθηκε μετά την είσοδο της χώρας στην ΟΝΕ. Αυτό οφείλεται τόσο στην αύξηση των δανειακών αναγκών όσο και στην αύξηση της εξάρτησής της από διεθνείς επενδυτές. Αυτό σε συνδυασμό με την ασταθή αρχιτεκτονική της ΟΝΕ και τις κερδοσκοπικές κινήσεις στις αγορές κεφαλαίου είχαν ως αποτέλεσμα την πρόσφατη δημοσιονομική κρίση τον Μάιο του 2010.

3.3.1 ΧΩΡΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ της ΦΤΩΧΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σύμφωνα με τους Ι. Ψυχάρη και Δ. Καλλιώρα (2012) οι ερευνητικές εργασίες που έχουν γίνει για τις χώρες της ΕΕ σχετικά με τη χωρική κατανομή του πλούτου είναι περιορισμένες. Για την περίπτωση της Ελλάδας, σχετικές έρευνες έδειξαν σχετικά με την κατανομή των δημοσίων επενδύσεων μεταξύ των περιφερειών της Ελλάδας κατά την περίοδο 2005-2008 ότι οι περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας, της Ηπείρου και του Βορείου Αιγαίου κατέγραψαν τις μεγαλύτερες ποσοστιαίες (ως προς το ΑΕΠ) απώλειες κονδυλίων.

Αντίθετα, οι περιφέρειες της Αττικής (κυρίως της Αθήνας), της Κεντρικής Μακεδονίας (κυρίως της Θεσσαλονίκης) και της Κρήτης υπέστησαν, τις μικρότερες απώλειες.

Πρόκειται για μια τάση η οποία αναμένεται να ενισχυθεί. Αυτό οφείλεται στις πιέσεις του ΔΝΤ για την απορρόφηση των δεσμευμένων κονδυλίων (earmarked) στη διενέργεια δημόσιων επενδύσεων σε άυλες (soft) δράσεις (όπως καινοτομία, επιχειρηματικότητα, κατάρτιση) και λιγότερο σε υλικές (hard) (όπως υποδομές).

Εξαιτίας του γεγονότος ότι οι δράσεις αυτού του τύπου δεν έχουν χωρική διάσταση οι ανισότητες στην Ελλάδα ενδέχεται να διογκωθούν. Η τάση αυτή

ενισχύεται και από τις περικοπές των εισοδημάτων στο δημόσιο τομέα καθώς οι περιφέρειες της Δυτικής Μακεδονίας, της Ηπείρου και του Βορείου Αιγαίου εμφανίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά μισθωτών και ελεύθερων επαγγελματιών που εργάζονται με συμβάσεις στο δημόσιο τομέα.

Συνέπεια των παραπάνω είναι οι επιπτώσεις των μέτρων λιτότητας να είναι λιγότερο αισθητές στις περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές της χώρας.

Οι Σ. Καλογήρου, Α. Τραγάκη, και Κ. Τσίμπος, (2012) (συμπληρώθηκε στη βιβλιογραφία) υπολόγισαν τις χωρικές ανισότητες στην Ελλάδα τόσο σε επίπεδο περιφέρειας, όσο και σε επίπεδο Δήμου (Καλλικράτη) και κατέληξαν στα παρακάτω αποτελέσματα:

Ως προς την ανάπτυξη σε επίπεδο περιφέρειας η πιο ανεπτυγμένη περιφέρεια με βάση το Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης του ΟΗΕ είναι η Περιφέρεια Αττικής ενώ η λιγότερο ανεπτυγμένη η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης. Η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης έχει τη χειρότερη επίδοση στο προσδόκιμο ζωής κατά τη γέννηση (76,34 έτη), στο κατά κεφαλήν ΑΕΠ (10.250,00 Ευρώ) καθώς και στα μέσα έτη εκπαίδευσης του πληθυσμού (7,27 έτη).

Η Περιφέρεια Αττικής έχει την καλύτερη επίδοση στα μέσα έτη εκπαίδευσης του πληθυσμού (9,41 έτη).

Οι τιμές του δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης σε επίπεδο δήμου είναι αναμενόμενες μιας και επηρεάζονται σημαντικά από το επίπεδο εκπαίδευσης και το μέσο δηλωθέν οικογενειακό εισόδημα. Το χαμηλότερο ΔΑΑ παρουσιάζουν οι δήμοι Χάλκης με πολύ χαμηλό προσδόκιμο ζωής, Λειψών και Αγαθονησίου με πολύ χαμηλό εισόδημα, καθώς και Μύκης, Αρριάνων, και Τοπειρού με πολύ χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Το υψηλότερο ΔΑΑ παρουσιάζουν οι δήμοι Φιλοθέης - Ψυχικού, Παπάγου – Χολαργού, Κηφισιάς, Αγίας Παρασκευής, Αλίμου, Διόνυσου όλοι κυρίως λόγω πολύ υψηλού μέσου δηλωθέντος εισοδήματος, ιδιαίτερα υψηλού επιπέδου εκπαίδευσης και σχετικά υψηλού προσδόκιμου ζωής.

3.4 ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑΣ

Η οικονομία της Πορτογαλίας κατατάσσεται στην 42η θέση στην Έκθεση Παγκόσμιου Ανταγωνιστικού Φόρουμ για το 2017-2018 (The Global Competitiveness Report 2017). Η μεγάλη πλειοψηφία του διεθνούς εμπορίου πραγματοποιείται εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το πορτογαλικό νόμισμα είναι το ευρώ (€) και η χώρα αποτελεί μέρος της ευρωζώνης από την ίδρυσή της. Η κεντρική τράπεζα της Πορτογαλίας είναι η Banco de Portugal, η οποία αποτελεί μέρος του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών, και το κύριο χρηματιστήριο είναι το Euronext Lisbon, το οποίο ανήκει στο NYSE Euronext, το πρώτο παγκόσμιο χρηματιστήριο. (*RIMES Technologies Corporation. 1996–2013*)

Η Πορτογαλία αποτελεί μια διαφοροποιημένη οικονομία που βασίζεται όλο και περισσότερο στην παροχή υπηρεσιών από την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα το 1986. Κατά τις επόμενες δύο δεκαετίες, οι διαδοχικές κυβερνήσεις ιδιωτικοποίησαν πολλές κρατικές επιχειρήσεις και απελευθέρωσαν βασικούς τομείς της οικονομίας, συμπεριλαμβανομένου του Χρηματοοικονομικού τομέα και αυτού των τηλεπικοινωνιών.

Η χώρα εντάχθηκε στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση το 1999 και άρχισε να κυκλοφορεί το ευρώ την 1η Ιανουαρίου 2002 μαζί με άλλα 11 μέλη της ΕΕ. Η οικονομία της Πορτογαλίας αναπτύχθηκε περισσότερο από τον μέσο όρο της ΕΕ για μεγάλο μέρος της δεκαετίας του 1990, αλλά ο ρυθμός ανάπτυξης επιβραδύνθηκε κατά τα έτη 2001 έως 2008.

Μετά την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2008, η οικονομία της Πορτογαλίας συρρικνώθηκε το 2009 και έπεσε σε ύφεση από το 2011 έως το 2013, καθώς η κυβέρνηση πραγματοποίησε περικοπές δαπανών και αυξήσεις φόρων για να συμμορφωθεί με τους όρους ενός πακέτου διάσωσης χρηματοδότησης ΕΕ-ΔΝΤ που υπεγράφη τον Μάιο του 2011.

Η Πορτογαλία εγκατέλειψε με επιτυχία το πρόγραμμα της ΕΕ-ΔΝΤ τον Μάιο του 2014 και η οικονομική ανάκαμψη της κέρδισε έδαφος το 2015 εξαιτίας των εξαγωγών και της ανάκαμψης της ιδιωτικής κατανάλωσης.

Η αύξηση του ΑΕΠ επιταχύνθηκε το 2016 και έφθασε το 2,5% το 2017. Η ανεργία παρέμεινε υψηλή, στο 9,7% το 2017, αλλά βελτιώθηκε σταθερά από το ποσοστό 18% του 2013.

Η κεντροαριστερή μειονοτική σοσιαλιστική κυβέρνηση έχει ξεπεράσει ορισμένα αντιλαϊκά μέτρα λιτότητας, ενώ κατορθώνει να παραμείνει εντός των περισσότερων δημοσιονομικών στόχων της ΕΕ. Το έλλειμμα του προϋπολογισμού μειώθηκε από 11,2% του ΑΕΠ το 2010 σε 1,8% το 2017, το χαμηλότερο για τη χώρα μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας το 1974, υπερβαίνοντας τις εκτιμήσεις της ΕΕ και του ΔΝΤ κατά 3%. Η Πορτογαλία εγκατέλειψε τη διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος της ΕΕ στα μέσα του 2017 (CIA WORLD FACTBOOK, 2019).

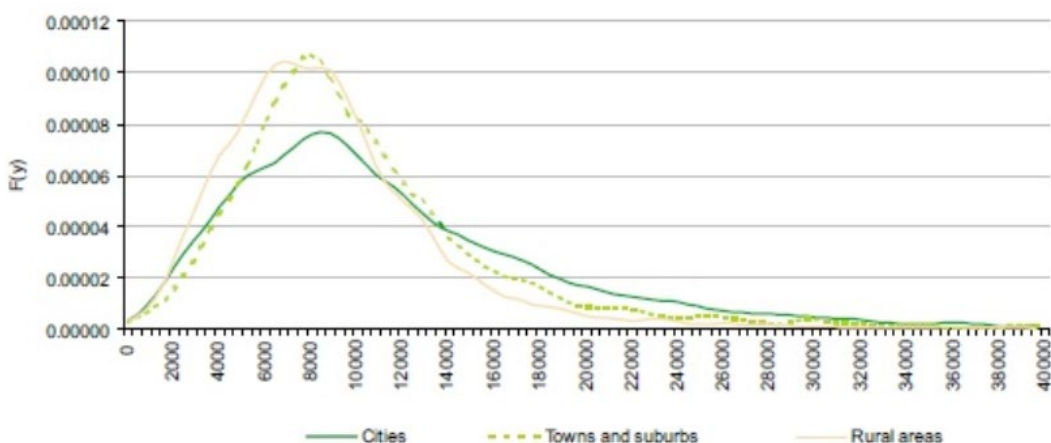
3.4.1 ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΧΩΡΙΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΦΤΩΧΕΙΑ ΣΤΗΝ ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ;

Για την Πορτογαλία όπως και για άλλες Ευρωπαϊκές χώρες είναι εμφανής η γεωγραφική κατανομή του πλούτου και της ανάπτυξης. Οι άνθρωποι που ζουν σε αστικά κέντρα εμφανίζουν μεγαλύτερα εισοδήματα από τους ανθρώπους που ζουν και εργάζονται στα προάστια ή σε αγροτικές περιοχές. Σε μερικές μάλιστα περιπτώσεις οι διαφορές αυτές στο εισόδημα είναι εξαιρετικά εμφανής.

Η έρευνα του Carlos Farinha Rodrigues (2019) αποκαλύπτει τα εξής σχετικά με τη γεωγραφική κατανομή του εισοδήματος στην Πορτογαλία: Το μέσο εισόδημα των νοικοκυριών που ζουν στις πόλεις είναι περίπου 16% υψηλότερο από εκείνο των νοικοκυριών που ζουν σε προάστια και περισσότερο από 35% υψηλότερο από αυτό των αγροτικών νοικοκυριών.

Το 10% των φτωχότερων ατόμων που ζουν στις πόλεις κερδίζει το πολύ € 349 / μήνα, παρόλα αυτά 12% υψηλότερα από τα € 311 που κερδίζουν όσοι ζουν στην ύπαιθρο. Στο άλλο άκρο της κατανομής, το 10% των πλουσιότερων αστών κερδίζει τουλάχιστον 1861 ευρώ / μήνα, περισσότερο από 1,5 φορές το αντίστοιχο των αγροτικών ομολόγων τους, περίπου στα 1212 ευρώ / μήνα. Τα μέσα εισοδήματα των νοικοκυριών που ζουν στην ενδιάμεση περιοχή (προάστια) βρίσκονται κυρίως μεταξύ των άλλων δύο.

Το 2017, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της EU-SILC, 2,4 εκατομμύρια Πορτογάλοι ζούσαν σε συνθήκες φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, το 43% στις πόλεις, το 26% στα προάστια και το 31% στις αγροτικές περιοχές. Ωστόσο, ο υψηλότερος ρυθμός φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού καταγράφεται στις αγροτικές περιοχές, 27,5%, με 7,8 ποσοστιαίες μονάδες και 4,3 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από εκείνο των προαστίων και των πόλεων, αντίστοιχα. Καθώς το ποσοστό αυτό κυριαρχείται από έλλειψη χρημάτων, το αποτέλεσμα εξηγεί το μεγάλο ποσοστό αγροτικής φτώχειας 22,9%. Η φτώχεια είναι σχετική με τον βαθμό αστικοποίησης, αλλά εξακολουθεί να είναι υψηλότερη για τα αγροτικά νοικοκυριά, εκθέτοντας ένα μεγαλύτερο ποσοστό φτώχειας στην ύπαιθρο. Ωστόσο, οι δείκτες υλικής στέρησης προσδιορίζουν τα νοικοκυριά των πόλεων ως τα πιο ευάλωτα.

Γράφημα 3 : Εξισοροπημένη πυκνότητα εισοδήματος ανά βαθμό αστικοποίησης, Πορτογαλία, 2016

Πηγή: Carlos Farinha Rodrigues ,2019, *Inequality and poverty in Portugal: Does location matter?*

Τέλος, τα αγροτικά νοικοκυριά χαρακτηρίζονται από χαμηλότερα ποσοστά εργαζόμενου πληθυσμού, ενώ το αποτέλεσμα αυτό μπορεί να επηρεαστεί σημαντικά από τα δημογραφικά στοιχεία: ένα μικρό ποσοστό (κάτω του 70%) του αγροτικού πληθυσμού ανήκει στην ηλικία εργαζομένων (ηλικίας 18-59 ετών, εξαιρουμένων των φοιτητών) συγκρινόμενο με το υπόλοιπο ποσοστό εργαζομένων της χώρας.

Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν μια σαφή αντίθεση μεταξύ των περισσότερων και των λιγότερο αστικοποιημένων περιοχών: καθώς οι αγροτικές περιοχές εγκαταλείπονται υπέρ της αστικής ζωής, υποστηρίζουν ένα μικρότερο ποσοστό του πληθυσμού που κερδίζει χαμηλότερα εισοδήματα και υποφέρει από υψηλότερη φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό. Είναι σημαντικό τώρα να διερευνηθεί κατά πόσον αυτές οι αντίξοες συνθήκες διαβίωσης συνδέονται με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της κοινωνικοοικονομικής ευπάθειας και της φτώχειας και αν οι διαπιστωμένες διαφορές μεταξύ πόλεων και αγροτικών νοικοκυριών αντιπροσωπεύουν δύο προφανώς διαφορετικά προφίλ φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Η απάντηση σε αυτή την ερώτηση είναι απαραίτητη για τον ακριβέστερο εντοπισμό των πληθυσμών-στόχων και τη βελτίωση του σχεδιασμού των δημόσιων πολιτικών που στοχεύουν στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Τα αποτελέσματα της έρευνας του Rodrigues (2019) δείχνουν ότι το μέσο εισόδημα για τους ενήλικες που ζουν στις πόλεις είναι 35-40% υψηλότερο από εκείνο των αγροτικών περιοχών και επηρεάζεται περαιτέρω από υψηλότερη συγκέντρωση των υψηλότερων εισοδημάτων (και εισοδηματικής ανισότητας) στις αστικές περιοχές.

Τα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού είναι υψηλότερα στην ύπαιθρο, με ρυθμό 4,3 ποσοστιαίες μονάδες και 7,8 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από εκείνο των πόλεων και των προαστίων αντίστοιχα. Αντίθετα, οι δείκτες υλικής στέρσης της Eurostat είναι υψηλότερες στις πόλεις, αν και είναι αμφίβολο αν αντικατοπτρίζουν κατά κύριο λόγο τις πραγματικές καταστάσεις.

Ένα άλλο σημαντικό αποτέλεσμα είναι η προκαταρκτική αξιολόγηση των επιπτώσεων της κρίσης στις συνθήκες διαβίωσης των ατόμων που ζουν σε διαφορετικούς τύπους περιοχών. Υποδεικνύει μεγαλύτερο αντίκτυπο στις αστικές περιοχές, με μείωση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών σε ισοδύναμες πόλεις κατά 10,3% μεταξύ 2011-2013, περίπου 2,8 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από αυτό στις αγροτικές περιοχές. Την ίδια περίοδο, το ποσοστό φτώχειας αυξήθηκε κατά 3,5 ποσοστιαίες μονάδες στις πόλεις, 1,5 ποσοστιαίες μονάδες στα προάστια, αλλά μειώθηκε ελαφρά (-1,2 ποσοστιαίες μονάδες) στις αγροτικές περιοχές. Το τελευταίο αντικατοπτρίζει τη μη ομοιόμορφη διαφοροποίηση των επιπέδων εισοδήματος μεταξύ των περιοχών, την πτώση της ίδιας της γραμμής φτώχειας (η οποία μειώθηκε κατά περίπου 4% κατά τη διάρκεια της κρίσης, από

852 σε 821 € / μήνα) και συγκεκριμένους περιφερειακούς μηχανισμούς μετάδοσης, όπως η αύξηση του (αστικού) ποσοστού ανεργίας.

Τα αποτελέσματα καταδεικνύουν ένα πιο «παραδοσιακό» προφίλ φτώχειας του ηλικιωμένου και του ανενεργού πληθυσμού, που επικρατεί στις αγροτικές περιοχές και σε ένα πιο «σύγχρονο» και αστικό προφίλ, που συνδέονται με την υψηλή ανεργία και τα διευρυμένα νοικοκυριά με παιδιά. Και τα δύο προφίλ συνυπάρχουν αλλά με μεταβλητή επίπτωση και στους τρεις τύπους περιοχών δημιουργώντας έτσι ένα επιπλέον πρόβλημα στον αποτελεσματικό προσδιορισμό των διαστάσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και στον σχεδιασμό κοινωνικών πολιτικών που στοχεύουν στη φτώχεια και στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης.

Κεφ. 4: Συμπεράσματα: Είναι οι PIIGS όντως ουραγοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

4.1 PIGS

Το PIIGS είναι ένα αρκτικόλεξο για την Πορτογαλία, την Ιταλία, την Ιρλανδία, την Ελλάδα και την Ισπανία, οι οποίες ήταν οι πιο αδύναμες οικονομίες της ευρωζώνης κατά τη διάρκεια της ευρωπαϊκής κρίσης χρέους.

Τα κράτη της PIIGS κατηγορήθηκαν για την επιβράδυνση της οικονομικής ανάκαμψης της ευρωζώνης μετά την οικονομική κρίση του 2008, συμβάλλοντας στη βραδεία αύξηση του ΑΕΠ, στην υψηλή ανεργία και στα υψηλά επίπεδα χρέους.

Η ευρωζώνη, κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης των ΗΠΑ το 2008, απαρτιζόνταν από δεκαέξι κράτη μέλη τα οποία, μεταξύ άλλων, είχαν υιοθετήσει τη χρήση ενός ενιαίου νομίσματος, δηλαδή του ευρώ. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, που χαρακτηρίστηκε σε μεγάλο βαθμό από μια εξαιρετικά ευνοϊκή νομισματική πολιτική, οι χώρες αυτές είχαν πρόσβαση σε κεφάλαια με πολύ χαμηλά επιτόκια.

Αναπόφευκτα, αυτό οδήγησε ορισμένες από τις πιο αδύναμες οικονομίες, ειδικά αυτές των PIIGS, να δανειστούν επιθετικά, συχνά σε επίπεδα που δεν μπορούσαν να αποπληρώσουν σε εύλογο χρονικό διάστημα εάν υπήρχε αρνητικός κλονισμός στα χρηματοπιστωτικά τους συστήματα. Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 ήταν αυτή η αρνητική κρίση που οδήγησε σε οικονομική δυσχέρεια, γεγονός που τις κατέστησε ανίκανες να αποπληρώσουν τα δάνεια τους. Επιπλέον έπαψε η πρόσβαση σε πρόσθετες πηγές κεφαλαίου (A. Ganti, 2019).

Δεδομένου ότι τα κράτη αυτά χρησιμοποιούσαν το ευρώ ως νόμισμά, βρίσκονταν υπό την επιταγή της Ευρωπαϊκής Ένωσης και απαγορεύονταν να αναπτύξουν ανεξάρτητες νομισματικές πολιτικές για να βοηθηθούν κατά την παγκόσμια οικονομική ύφεση που προκλήθηκε από την οικονομική κρίση του 2008. Οι ευρωπαίοι ηγέτες, στις 10 Μαΐου 2010, ενέκριναν ένα πακέτο σταθεροποίησης ύψους 750 δισ. Ευρώ για την υποστήριξη των οικονομιών των PIIGS.

Η χρήση του όρου, που συχνά επικρίθηκε ως υποτιμητική, χρονολογείται από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Η πρώτη καταγεγραμμένη χρήση αυτού του όρου ήταν το 1978, όταν χρησιμοποιήθηκε για τον εντοπισμό των υποβαθμισμένων ευρωπαϊκών χωρών της Πορτογαλίας, της Ιταλίας, της Ελλάδας και της Ισπανίας (PIGS). Η Ιρλανδία δεν "προσχώρησε" στην ομάδα αυτή μέχρι το 2008, όταν η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση οδήγησε την οικονομία της σε ένα άκαμπτο κρατικό χρέος και μια αξιοθρήνητη οικονομική κατάσταση παρόμοια με εκείνη των χωρών του PIGS (A. Ganti, 2019).

4.2 Η ένταξη των PIIGS στην ΕΕ και στην ΟΝΕ. Πως επηρέασε την ανάπτυξή τους.

Η εμπειρία από τα προηγούμενα κύματα ένταξης στην ΕΕ δείχνει ότι η διαδικασία "σύγκλισης" χρειάζεται χρόνο και συνεχίζεται πολύ μετά την προσχώρηση. Σχετικό παράδειγμα αποτελούν οι PIIGS.

Οι χώρες αυτές, παρά το γεγονός ότι έγιναν μέλη της ΕΕ πολύ πριν από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, δεν κατάφεραν να πετύχουν σύγκλιση με την μέχρι τότε ευρωζώνη.

Οι χώρες PIIGS δεν είναι άμεσα συγκρίσιμες με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης χώρες, λαμβανομένων υπόψη των αρχικών οικονομικών τους συνθηκών και των διαφορετικών οικονομιών τους παρόλα αυτά, είναι ενδιαφέρον ότι, μετά από πολλά χρόνια δημιουργίας της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ), αυτές δεν έχουν ακόμη επιτύχει τον μέσο όρο της ζώνης του ευρώ. Η εμπειρία αυτών των κρατών υποδηλώνει ότι οι χώρες της Κ.Α.Ε. που έχουν εισέλθει στην ΕΕ έχοντας ακόμη χαμηλότερα επίπεδα πραγματικού εισοδήματος, θα έχουν πολύ δρόμο έως ότου προχωρήσουν σε διαδικασία πραγματικής σύγκλισης.

Πολλές ερευνητικές εργασίες έχουν μελετήσει τη διαδικασία οικονομικής κάλυψης των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης καθώς και των χωρών συνοχής: της Πορτογαλίας, της Ιρλανδίας, της Ελλάδας και της Ισπανίας. Ο όρος, χώρες συνοχής, προέρχεται από τη θέση των χωρών αυτών στην περιφέρεια του πυρήνα της ΕΕ, κυρίως λόγω του χαμηλού εισοδήματος ανά κάτοικο σε σύγκριση με την ΕΕ και τη ζώνη του ευρώ (C. Tatomiř, I. Alexe, 2012).

Κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης, τα τρωτά σημεία των χωρών συνοχής έχουν γίνει περισσότερο προφανή. Η κρίση του δημόσιου χρέους εξακολουθεί να κλονίζει τα θεμέλια της ευρωζώνης και της εμπιστοσύνης στη Νομισματική Ένωση. Η Πορτογαλία, η Ελλάδα και η Ιρλανδία έλαβαν οικονομική βοήθεια από το ΔΝΤ και την ΕΕ. Ωστόσο, η κατάσταση παραμένει αβέβαιη.

Η Ιταλία εντάχθηκε στον όμιλο PIGS λόγω οικονομικών και χρηματοοικονομικών προκλήσεων παρόμοιων με εκείνες των παραπάνω χωρών. Το δημόσιο χρέος και το δημοσιονομικό έλλειμμα αποτελούν μια μόνο πτυχή του προβλήματος. Επί του παρόντος, οι PIIGS είναι οι πιο προβληματικές οικονομίες της ευρωζώνης. Εκτός από τα δημοσιονομικά προβλήματα, αντιμετωπίζουν δυσκολίες σε όρους απασχόλησης και παραγωγικότητας. Το ευρώ αποδείχθηκε ευλογία και κατάρα για αυτές χώρες.

Ο δείκτης οικονομικής σύγκλισης παρουσιάζει μια ετερογένεια ως προς τον υπολογισμό του ανάλογα με την ομάδα κρατών για την οποία υπολογίζεται. Η μόνη χώρα που κατέγραψε χαμηλότερο επίπεδο οικονομικής σύγκλισης το 2010 σε σύγκριση με το 2000, είναι η Ιταλία η οποία έχασε 2,7 ποσοστιαίες μονάδες. Η αρνητική εξέλιξη οφείλεται στην πραγματική σύγκλιση, η οποία μειώθηκε κατά περίπου 10 ποσοστιαίες μονάδες την τελευταία δεκαετία και η οποία ανέστειλε

κατά 3,9 ποσοστιαίες μονάδες την αύξηση σε επίπεδο διαρθρωτικής σύγκλισης (C. Tatomir, I. Alexe, 2012).

Τα υπόλοιπα κράτη PIIGS είχαν θετικές εξελίξεις τα τελευταία 10 χρόνια. Ο δείκτης σύγκλισης αυξήθηκε κατά 2,4 με 9,5 ποσοστιαίες μονάδες. Η Ιρλανδία σημείωσε τη μεγαλύτερη πρόοδο, κατακτώντας 9,5 ποσοστιαίες μονάδες μειώνοντας το χάσμα με την ευρωζώνη.

Πριν από την οικονομική κρίση, το 2008, η Ιρλανδία ήταν η μόνη χώρα με δείκτη οικονομικής σύγκλισης άνω των 100 ποσοστιαίων μονάδων, ενώ διατήρησε τη θέση της ακόμη και το 2010, παρά το γεγονός ότι έχασε 2,3 ποσοστιαίες μονάδες τα τελευταία 3 χρόνια. Η Ιρλανδία παραμένει η χώρα με τον υψηλότερο δείκτη οικονομικής σύγκλισης ανάμεσα στους PIIGS, με δείκτη άνω των 100 ποσοστιαίων μονάδων (C. Tatomir, I. Alexe, 2012).

4.3 ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ. Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ PIIGS

Η αλλαγή που προκάλεσε η παγκοσμιοποίηση στον οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό τομέα άρχισε να εμφανίζεται μαζί με την παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008. Η οικονομική κρίση που ξέσπασε στις Ηνωμένες Πολιτείες, σε σύντομο χρονικό διάστημα μετατράπηκε σε κρίση παγκόσμιας κλίμακας.

Οι αρνητικές εξελίξεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα επηρέασαν γρήγορα τις συνθήκες διαβίωσης. Η οικονομία πολλών χωρών, ιδίως των Ηνωμένων Πολιτειών και των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης εισήλθαν σε μια περίοδο ύφεσης. Οι επιπτώσεις της κρίσης του 2008 στις οικονομίες των χωρών παρατηρούνται κυρίως στους μακροοικονομικούς δείκτες, όπως η μείωση του ρυθμού ανάπτυξης, η επιδείνωση του δημοσιονομικού ισοζυγίου, η αύξηση των χρεωστικών επιτοκίων, οι υψηλές μειώσεις στην αξία των εισαγωγών και εξαγωγών, μείωση των ποσοστών των συνολικών επενδύσεων και των εξαγωγών και αύξηση των ποσοστών ανεργίας.

Η οικονομική κρίση είχε αρνητικό αντίκτυπο στις χώρες της ζώνης του ευρώ. Τα δημόσια ελλείμματα και τα αποθέματα χρέους αυξήθηκαν σημαντικά στα κράτη μέλη της ΕΕ ενώ η βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών σε πολλές χώρες εισήλθε σε κίνδυνο.

Μεταξύ αυτών των χωρών, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία, η Ισπανία (PIIGS), η οικονομική κατάσταση των οποίων επηρέασε την Ευροζώνη και ως εκ τούτου και την Ευρωπαϊκή Ένωση με την κρίση των τραπεζών και του εξωτερικού χρέους. Αυτές οι χώρες αντιμετώπισαν και τις πιο σοβαρές συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης. Τα μέτρα που ελήφθησαν κατά της κρίσης για τις χώρες αυτές δεν έφεραν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Οι αρνητικές εξελίξεις στον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό τομέα αποκάλυψαν τις ανεπάρκειες του συστήματος του ευρώ και ανέδειξαν το γεγονός ότι οι πολιτικές και οι μηχανισμοί ήταν απαραίτητο να ενισχυθούν προκειμένου να διατηρηθεί η σταθερότητα και η βιωσιμότητα της ζώνης του ευρώ (S. Cukurcayir, K. Tezcan, 2013).

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 προκάλεσε την είσοδο πολλών οικονομιών στον κόσμο σε μια πολύ βαθιά περίοδο ύφεσης. Οι χώρες μέλη επηρεάστηκαν εξ ολοκλήρου εξαιτίας της κοινής εξωτερικής εμπορικής πολιτικής που εφαρμόζει η ΕΕ. Πολλές χώρες της ΕΕ έχουν εισάγει ολοκληρωμένα πακέτα οικονομικών κινήτρων, καθώς και νομισματική επέκταση, προκειμένου να μειωθούν οι επιπτώσεις της κρίσης στην οικονομία. Ωστόσο, δεδομένου ότι το νομισματικό σύστημα της ΕΕ απέρριψε τη δυνατότητα εφαρμογής της χαλαρής νομισματικής πολιτικής για πολλές χώρες, η εφαρμογή επεκτατικών νομισματικών πολιτικών χρειάστηκε κάποιο χρονικό διάστημα (L. W. Pauly, 2008).

Τα αποτελέσματα της παγκόσμιας κρίσης ήταν η μείωση των φορολογικών εσόδων στις οικονομίες των PIIGS ιδιαίτερα κατά το 2008. Κατά την περίοδο αυτή αυξήθηκαν τα μερίδια των κοινωνικών δαπανών. Στόχος ήταν να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο που να μπορεί να αυξήσει τη συνολική ζήτηση στην οικονομία αυξάνοντας τις κοινωνικές δαπάνες στις χώρες αυτές.

Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας που πραγματοποίησαν οι χώρες για να τονώσουν τη συνολική ζήτηση στην οικονομία κατά την περίοδο της παγκόσμιας κρίσης, καθώς και το κόστος των κινήτρων διάσωσης των τραπεζών προκάλεσαν μεγάλες αυξήσεις στις δημόσιες δαπάνες. Η χρηματοδότηση υψηλών δημόσιων δαπανών στο πλαίσιο αυτό καλύφθηκαν μέσω δανεισμού και προκάλεσαν αρνητικές επιπτώσεις στο υπόλοιπο του προϋπολογισμού και το χρέος. Έτσι, κατά τη διάρκεια της κρίσης, η ισορροπία των δημοσίων δαπανών και των εσόδων άρχισε να διαταράσσεται όλο και περισσότερο (S. Cukurcayir, K. Tezcan, 2013).

Το γεγονός ότι ορισμένες τράπεζες στις χώρες της ΕΕ εθνικοποίησαν τα χρέη τους κατά τη διάρκεια της περιόδου κρίσης προκάλεσε αύξηση του δημόσιου χρέους σε υψηλό επίπεδο και ανησυχίες για την εξόφλησή του. Η κατάσταση αυτή προκάλεσε κρίση χρέους σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιταλία, των οποίων τα χρέη είναι υψηλά.

Οι χώρες PIIGS επέλεξαν να δανειστούν από άλλες χώρες για να σώσουν πολλές τράπεζες από την πτώχευση. Οι χώρες που επέλεξαν τον τρόπο δανεισμού ήταν η Γερμανία, η Γαλλία και η Αγγλία. Η χώρα με το υψηλότερο χρέος ήταν η Ιταλία.

Η Ιταλία υπέφερε από υψηλή συναλλαγματική ισοτιμία, έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών και μια αδύναμη οικονομία που συχνά διαταράσσονταν από απεργιακές κινητοποιήσεις. Πάνω απ' όλα όμως, η Ιταλία, έχασε την έκρηξη ανάπτυξης που σημειώθηκε μετά την έναρξη ισχύος του ευρώ (D. N. Chorafas, 2016).

Οι βασικοί μακροοικονομικοί δείκτες στις οικονομίες του PIIGS κατά την περίοδο της παγκόσμιας κρίσης παρουσίασαν μεγάλη επιδείνωση. Το ΑΕΠ παρουσίασε αρνητική τάση το 2008 και το 2009 σε σύγκριση με άλλα έτη. Επιπλέον μειώθηκαν οι τιμές εισαγωγών και εξαγωγών σε αυτές τις περιόδους, τα ποσοστά ανεργίας αυξήθηκαν και οι συνολικές επενδύσεις μειώθηκαν σημαντικά. Σε πολλές

χώρες, το δημόσιο χρέος και τα δημοσιονομικά ελλείμματα ξεπέρασαν τα κριτήρια της συνθήκης του Μάαστριχτ (International Monetary Fund; “World Economic Outlook Database”, April 2011).

Οι PIIGS αντιμετώπισαν δυσκολίες στο δανεισμό από άλλες χώρες. Η Ελλάδα, η Ιρλανδία και η Πορτογαλία επικουρούνταν από το ΔΝΤ και την ΕΕ. Για την αντιμετώπιση της κρίσης ορίστηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή οι προτεραιότητες των κρατών – μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως προς την οικονομία και την δημοσιονομική τους πολιτική ώστε να αντιμετωπιστεί η κρίση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2011):

- Εφαρμογή προ-αναπτυξιακών δημοσιονομικών πολιτικών
- Βελτίωση της ικανότητας χορήγησης δανείων
- Υποστήριξη της ανάπτυξης και της ανταγωνιστικότητας
- Καταπολέμηση των κοινωνικών συνεπειών της ανεργίας και της κρίσης
- Εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης

Ειδικότερα η Ελλάδα, η Ιρλανδία, η Πορτογαλία, η Ιταλία και η Ισπανία έπρεπε να εφαρμόσουν σθεναρά μια δημοσιονομική πολιτική βασισμένη στην πειθαρχία καθώς και μέτρα για τη διασφάλιση και τη διατήρηση της οικονομικής σταθερότητας. Επίσης έπρεπε να ληφθούν μέτρα μείωσης του κόστους εργασίας και αύξησης του ανταγωνισμού.

Στην περίοδο πριν από την κρίση, οι μισθολογικές αυξήσεις υπερέβαιναν την παραγωγικότητα σε πολλά κράτη μέλη (J. Felipe & U. Kumar, 2011). Έτσι, έπρεπε να ληφθούν μέτρα ώστε η μεταποιητική βιομηχανία να ενισχυθεί εκ νέου (P. Bagus, 2010).

Η κρίση χρέους στην Ευρώπη, η οποία είναι ένα από τα σημαντικότερα οικονομικά κέντρα βαρύτητας στον κόσμο εξακολουθεί να απειλεί την παγκόσμια οικονομία και να είναι ο μεγαλύτερος παράγοντας κινδύνου. Κατά τη διάρκεια της κρίσης σημειώθηκαν διαδοχικές μειώσεις της πιστοληπτικής ικανότητας από τους οίκους αξιολόγησης των τραπεζών που άνηκαν στη Ζώνη του ευρώ.

Είναι πολύ σημαντικό να βρεθεί μια κοινή λύση από πλευράς όλων των χωρών της ΕΕ. Θα πρέπει να δημιουργηθούν κανονισμοί που στοχεύουν προς μια κοινή δημοσιονομική και οικονομική πολιτική. Η εναρμόνιση των οικονομικών πολιτικών των χωρών μελών έχει μεγάλη σημασία προκειμένου να αυξηθεί η οικονομική ολοκλήρωση μεταξύ των χωρών της ζώνης του ευρώ (S. Cukurcayir, K. Tezcan, 2013).

4.4 Είναι οι PIIGS όντως Ουραγοί της Ευρωπαϊκής Ένωσης;

Η οικονομική κατάσταση των PIIGS μαζί με την πίεση της Γαλλικής τράπεζας για υποτίμηση του Ευρώ έφεραν την Κεντρική Ευρωπαϊκή Τράπεζα στη δύσκολη θέση να πρέπει να αντιμετωπίσει ένα νόμισμα «πολλών ταχυτήτων». Οι αναλυτές αναφέρουν ότι στη δεύτερη δεκαετία της ύπαρξής της, η Κεντρική Τράπεζα Ελλάδος, θα πρέπει να βρει τρόπο να αντιμετωπίσει το γεγονός ότι η τετράδα των PIIGS και έως ένα βαθμό και η Γαλλία διατηρούν το παλιό άκαμπτο μοντέλο της αυστηρά δομημένης αγοράς εργασίας. Αυτό αναστέλλει την απολαβή κερδών από την παγκοσμιοποιημένη οικονομία (D. N. Chorafas, 2016).

Τα αποτελέσματα αυτής της αδράνειας είναι ποίκιλα. Η Πορτογαλία και η Ιταλία εισήλθαν σε μια περίοδο μεγάλης στασιμότητας. Μέχρι το 2008 η Ελλάδα και η Ισπανία παρουσίαζαν σημαντική ανάπτυξη ενώ η Γαλλία μια συντηρητική ανάπτυξη. Αυτό που αυτές οι πέντε χώρες έχουν ως κοινό είναι τα μέτρα των κυβερνήσεων τους (D. N. Chorafas, 2016):

- Αντιμετώπισαν την είσοδο του Ευρώ ως το τέλος των μεταρρυθμίσεων τους και όχι ως μια νέα αρχή όπως θα έπρεπε κανονικά να κάνουν.
- Έμειναν πίσω σε σχέση με τη Φινλανδία, τη Νορβηγία και την Αυστρία οι οποίες αντιμετώπισαν το Ευρώ ως μια νέα αρχή για μεταρρυθμίσεις.

Φυσικά οι διαφορές είναι θεαματικές. Το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος στις χώρες PIIGS ανέβηκε στα ύψη οδηγώντας σε σημαντικούς περιορισμούς στις οικονομικές συνθήκες και στην ανταγωνιστικότητα. Αυτό έρχεται σε αντίθεση με ότι συμβαίνει στη Γερμανία και στις τρεις αναδομημένες οικονομίες που προαναφέρθηκαν (Φινλανδία, Νορβηγία, Αυστρία) όπου έχει ελαττωθεί το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος.

Η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρει ότι το 2017 το ΑΕΠ για την ευρωζώνη αυξήθηκε στο υψηλότερο ποσοστό της τελευταίας δεκαετίας. Ωστόσο, τα κράτη PIIGS κατηγορήθηκαν για την επιβράδυνση της οικονομικής ανάκαμψης της ευρωζώνης μετά την οικονομική κρίση του 2008, συμβάλλοντας στη βραδεία αύξηση του ΑΕΠ, την υψηλή ανεργία και στα υψηλά επίπεδα χρέους.

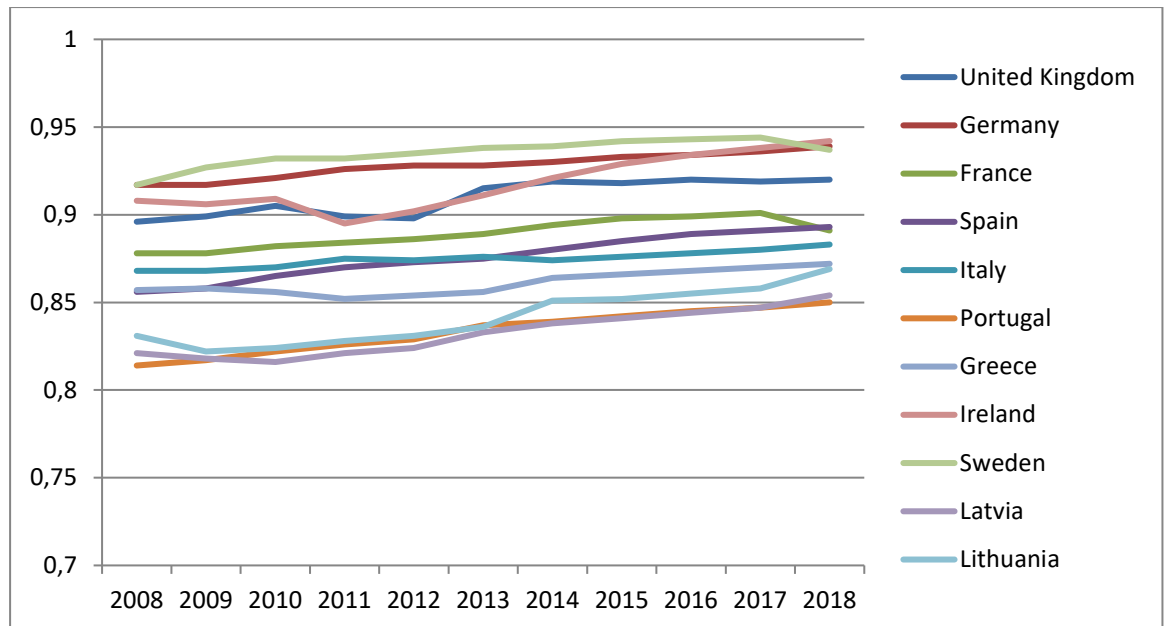
Σε σύγκριση με την προ κρίσης εποχή, το ΑΕΠ της Ισπανίας ήταν 4,5% χαμηλότερο, της Πορτογαλίας ήταν 6,5% χαμηλότερο και της Ελλάδας ήταν 27,6% χαμηλότερο από τις αρχές του 2016. Η Ισπανία και η Ελλάδα είχαν επίσης τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας στην ΕΕ με ποσοστά που φθάνουν στο 21,4% και 24,6% , αντιστοίχως-αν και οι εκτιμήσεις, προβλέπουν ότι τα ποσοστά αυτά θα μειωθούν στο 14,3% και 18,4% έως το τέλος του 2020, σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Η βραδεία ανάπτυξη και η υψηλή ανεργία σε αυτά τα κράτη είναι ένας σημαντικός λόγος για τον οποίο η αναλογία του χρέους προς το ΑΕΠ της ευρωζώνης αυξήθηκε από 79,2% στο τέλος του 2009 σε ένα μέγιστο 92% το 2014. Μέχρι το τέλος του 2018, η αναλογία αυτή βρισκόταν στο 85,1% (A. Ganti, 2019).

Το χρόνιο αυτό χρέος εξακολουθεί να υφίσταται παρά το μαζικό πρόγραμμα ποσοτικής χαλάρωσης (Federal Reserve) των ΗΠΑ, το οποίο χορήγησε πίστωση σε ευρωπαϊκές τράπεζες με σχεδόν μηδενικά επιτόκια και τα σκληρά μέτρα λιτότητας που επέβαλε η ΕΕ στις χώρες μέλη της ως απαίτηση για τη διατήρηση το ευρώ ως νόμισμα, το οποίο πολλοί παρατηρητές πιστεύουν ότι έχει ανακόψει την οικονομική ανάκαμψη σε ολόκληρη την περιοχή. Από το τρίτο τρίμηνο του Δεκεμβρίου 2018, ο δείκτης δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ για την Ελλάδα είναι 181,1%, για την Ιρλανδία είναι 64,8%, για την Ιταλία 134,1%, για την Πορτογαλία 132,2% και για την Ισπανία 97,1%. Για να συγκρίνουμε, οι χώρες που χρησιμοποιούν το ευρώ είχαν μέσο λόγο χρέους προς ΑΕΠ 85,1%, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για την ΕΕ ανερχόταν στο 80% (A. Ganti, 2019).

Ως προς το δείκτη ανθρώπινης ανάπτυξης HDI, τα δεδομένα για τις χώρες PIGS δεν είναι επίσης πολύ ενθαρρυντικά, εκτός από την Ιρλανδία στην οποία τα τελευταία χρόνια ο συγκεκριμένος δείκτης εμφανίζει σημαντική αύξηση όπως φαίνεται στον παρακάτω πίνακα και στο αντίστοιχο διάγραμμα.

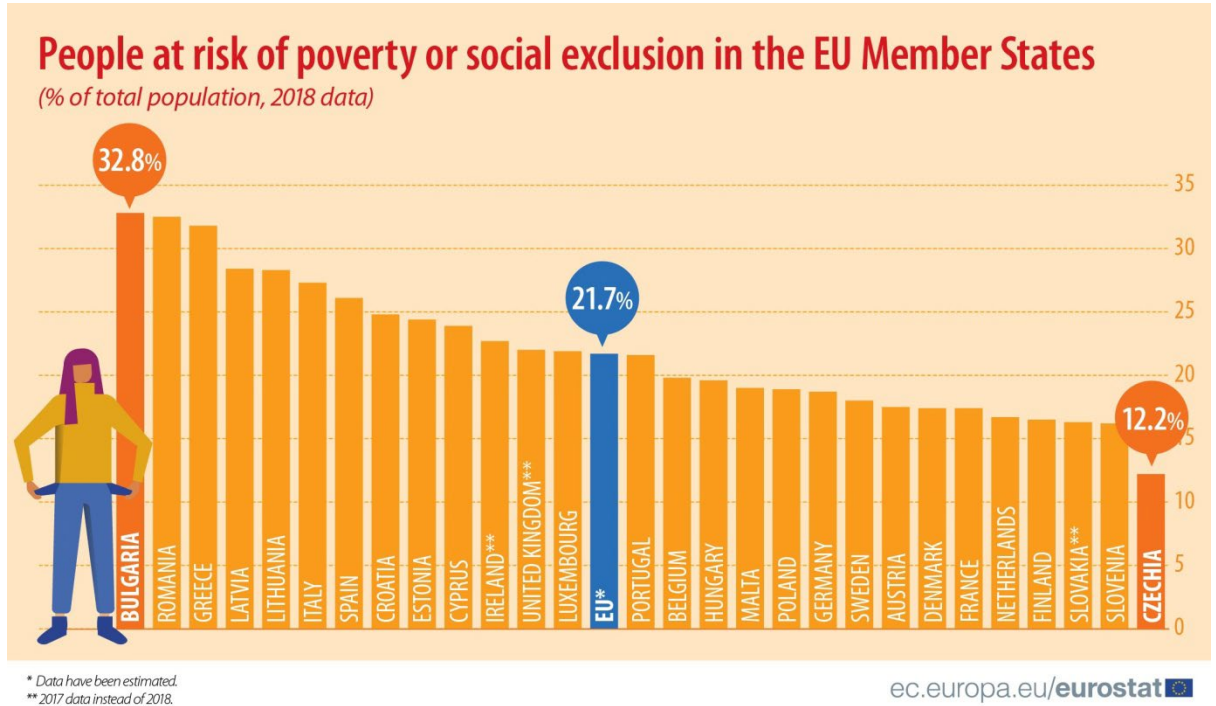
HDI ΓΙΑ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2008 - 2018									
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
United Kingdom	0,896	0,899	0,905	0,899	0,898	0,915	0,919	0,918	0,92
Germany	0,917	0,917	0,921	0,926	0,928	0,928	0,93	0,933	0,934
France	0,878	0,878	0,882	0,884	0,886	0,889	0,894	0,898	0,899
Spain	0,856	0,858	0,865	0,87	0,873	0,875	0,88	0,885	0,889
Italy	0,868	0,868	0,87	0,875	0,874	0,876	0,874	0,876	0,878
Portugal	0,814	0,817	0,822	0,826	0,829	0,837	0,839	0,842	0,845
Greece	0,857	0,858	0,856	0,852	0,854	0,856	0,864	0,866	0,868
Ireland	0,908	0,906	0,909	0,895	0,902	0,911	0,921	0,929	0,934
Sweden	0,917	0,927	0,932	0,932	0,935	0,938	0,939	0,942	0,943
Latvia	0,821	0,818	0,816	0,821	0,824	0,833	0,838	0,841	0,844

Πίνακας 1: HDI ΓΙΑ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΕΤΗ 2008 – 2018. Πηγή: <https://countryeconomy.com/hdi>

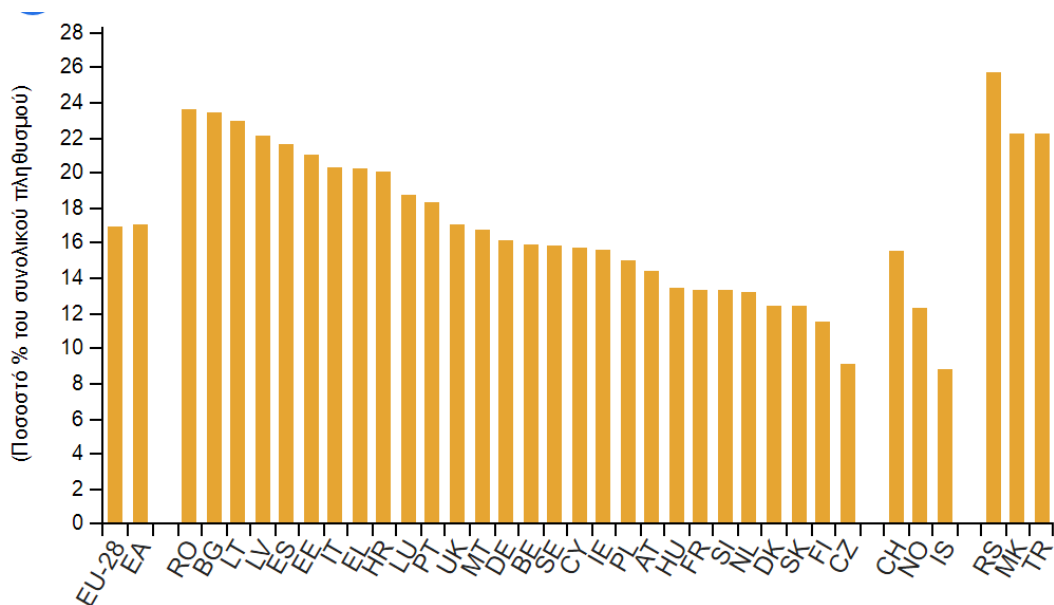

Γράφημα 4: Δείκτης Ανθρώπινης Ανάπτυξης για επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης κατά τη δεκαετία 2008 – 2018. Πηγή: <https://countryeconomy.com/hdi>. Ιδία επεξεργασία

Παρατηρώντας το παραπάνω διάγραμμα του δείκτη HDI για επιλεγμένες χώρες της Ευρώπης κατά τη δεκαετία 2008 έως 2018 παρατηρούμε ότι στις κατεχοχόν ανεπτυγμένες χώρες όπως η Γερμανία η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο, ο δείκτης αυτός παραμένει σε υψηλές τιμές ακόμη και στην περίοδο της οικονομικής κρίσης ενώ παρουσιάζει γενικά ανοδική τάση. Οι χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία, η Ισπανία παρά το γεγονός ότι κατά τη δεκαετία 2008 – 2018 παρουσίασαν ανοδική τάση στο δείκτη HDI, ωστόσο εξακολουθούν να έπονται των χωρών που προαναφέρθηκαν και μάλιστα σε ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό. Οι τιμές του HDI των PIGS πλησιάζουν αυτούς της Λιθουανίας και της Λετονίας οι οποίες προσαρτήθηκαν αργότερα στην Ευρωπαϊκή ένωση. Δύο άλλα σημεία που αξίζει να παρατηρήσουμε είναι η πτώση του δείκτη για τη Γαλλία κατά τα δύο τελευταία χρόνια ενώ η Ιρλανδία η οποία παρουσίασε σημαντική κάμψη του δείκτη HDI από το 2010 έως το 2011 κατάφερε να ανακάμψει σε βαθμό που να πλησιάσει δύο από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες τη Σουηδία και τη Γερμανία.

Εικόνα 8: Ποσοστό ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού (δεδομένα έτους 2018).
Πηγή: Eurostat

Εικόνα 9: Ποσοστό ατόμων που απειλούνται από τη φτώχεια, 2017. Πηγή: Eurostat (διαδικτυακός κωδικός δεδομένων: ilc_li02)

Άλλο ένα ενδεικτικό στοιχείο της οικονομικής κατάστασης των PIIGS αποτελεί ο δείκτης φτώχειας. Όπως φαίνεται στα παραπάνω διαγράμματα που απεικονίζουν το ποσοστό των ατόμων σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα τα οποία απειλούνται από φτώχεια και κοινωνικό αποκλεισμό και δημιουργήθηκαν από τα στοιχεία της Eurostat για τα έτη 2017 και 2018, η Ελλάδα η Ισπανία και η Ιταλία και η Ιρλανδία παρουσιάζουν ποσοστό δείκτη φτώχειας μεγαλύτερο από το μέσο όρο του συνολικού πληθυσμού της Ευρώπης τόσο το 2017 όσο και το 2018. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι το 2017 το ποσοστό των ατόμων που απειλούνταν από φτώχεια επί του συνολικού πληθυσμού ήταν 15,8% στη Σουηδία, 16,1% στη Γερμανία, 17% στο Ηνωμένο Βασίλειο ενώ αντίστοιχα στην Ελλάδα ήταν 20,2%, στην Ιταλία 20,3%, στην Ισπανία 21,6%, στην Πορτογαλία 18,2% και στην Ιρλανδία η οποία βρισκόταν και στην καλύτερη θέση 15,6%.

Αξίζει δε να σημειωθεί ότι τον Φεβρουάριο του 2019, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέληξε στο συμπέρασμα ότι 13 κράτη μέλη αντιμετωπίζουν ανισορροπίες (Βουλγαρία, Κροατία, Γαλλία, Γερμανία, **Ιρλανδία**, **Πορτογαλία**, **Ισπανία**, Κάτω Χώρες, Ρουμανία και Σουηδία) και ότι τρία εξ αυτών αντιμετωπίζουν υπερβολικές ανισορροπίες (Κύπρος, **Ελλάδα** και **Ιταλία**). Όπως και κατά τα προηγούμενα έτη, οι εν λόγω ανισορροπίες απαιτούν συνεχή ειδική παρακολούθηση στο πλαίσιο της διαδικασίας μακροοικονομικών ανισορροπιών (Eurostat).

Τα οικονομικά προβλήματα των εθνών του PIIGS επανέφεραν τη συζήτηση για την αποτελεσματικότητα του ενιαίου νομίσματος που χρησιμοποιείται μεταξύ των εθνών της ευρωζώνης θέτοντας εκ νέου τις αμφιβολίες σχετικά με την ιδέα ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να διατηρήσει ένα ενιαίο νόμισμα, ενώ παράλληλα να ανταποκρίνεται στις ανάγκες καθενός από τα κράτη μέλη της. Οι επικριτές επισημαίνουν ότι οι συνεχείς οικονομικές ανισότητες θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε διάλυση της ευρωζώνης. Σε απάντηση, οι ηγέτες της ΕΕ πρότειναν ένα σύστημα αξιολόγησης για την έγκριση των εθνικών προϋπολογιστικών δαπανών για την πρόωση της οικονομικής ολοκλήρωσης μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ (A. Ganti, 2019).

Στις 23 Ιουνίου 2016 το Ηνωμένο Βασίλειο ψήφισε να εγκαταλείψει την ΕΕ (BREXIT). Ενώ παραμένουν οι πολιτικοί κίνδυνοι που συνδέονται με το ευρώ και οι οποίοι έρχονται στο προσκήνιο με αφορμή το BREXIT, τα προβλήματα χρέους της Πορτογαλίας, της Ιταλίας, της Ιρλανδίας, της Ελλάδας και της Ισπανίας, έχουν ελαφρυνθεί τα τελευταία χρόνια. Οι εκθέσεις του 2018 υπογράμμισαν τη βελτίωση του επενδυτικού κλίματος προς αυτά τα κράτη, όπως αποδεικνύεται από την επιστροφή της Ελλάδας στις αγορές ομολόγων τον Ιούλιο του 2017 και την αυξημένη ζήτηση για το μακροπρόθεσμο χρέος της Ισπανίας.

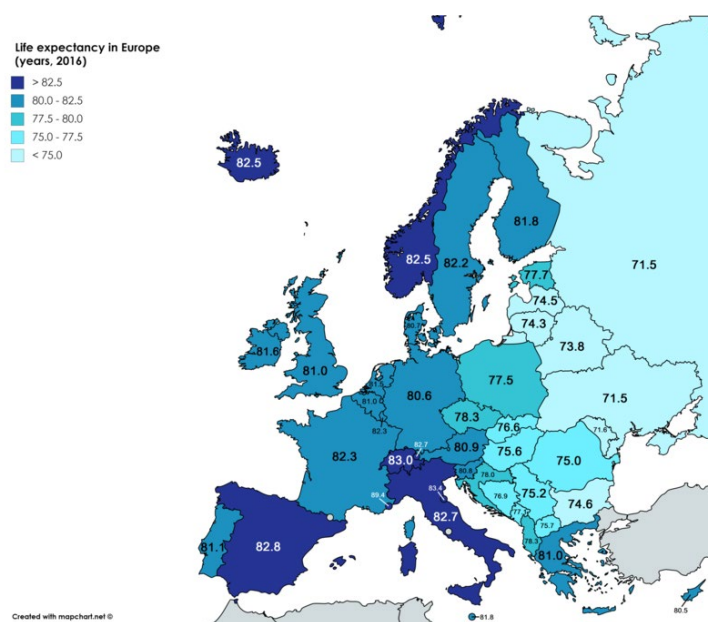
Οι επικριτές εξακολουθούν να ισχυρίζονται ότι οι PIIGS θα πρέπει να αλλάξουν τη στάση τους πριν η κατάσταση επιδεινωθεί ακόμη περισσότερο και

φτάσει σε μη αναστρέψιμη κατάσταση. Επίσης ισχυρίζονται ότι η κρίση του 2008 - 2009 ανέδειξε την ανάγκη περισσότερο από ποτέ για δομικές αλλαγές που θα οδηγήσουν σε υψηλότερο ανταγωνισμό δεδομένου ότι η παγκόσμια οικονομική κατάσταση είναι περισσότερο δυσχερής από ποτέ και δεν μπορεί κανείς να ελπίζει σε έναν *από μηχανής θεό* (D. N. Chorafas, 2016).

Παρατηρώντας όμως προσεκτικότερα, δεν μπορούμε να αγνοήσουμε το γεγονός ότι οι δείκτες HDI σε χώρες όπως η Λιθουανία (0,858) , η Λετονία (0,847) και η Κροατία (0,831) είναι μικρότεροι για το 2017 σε σχέση με την Ελλάδα (0,870), την Ισπανία (0,891) και την Ιταλία (0,880) ενώ αντίστοιχα το 2018 μια σειρά από χώρες όπως η Λετονία η Εσθονία, η Σλοβακία, η Ουγγαρία, η Πολωνία κα., βρίσκονται χαμηλότερα από την Ελλάδα και την Ιταλία (<https://countryeconomy.com/hdi>).

Ως προς το δείκτη φτώχειας σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat χώρες όπως η Λιθουανία, η Λετονία, η Εσθονία παρουσιάζουν υψηλότερο ποσοστό σε σχέση με την Ελλάδα, την Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία (εικόνα 9)

Επίσης παρατηρώντας το χάρτη με τη λίστα του προσδόκιμου επιβίωσης φαίνεται ξεκάθαρα ότι το προσδόκιμο επιβίωσης, στην Ιταλία είναι 82,7 έτη και στην Ισπανία είναι 82,8 έτη ενώ χώρες που θεωρούνται περισσότερο αναπτυγμένες όπως η Φινλανδία (81,8 έτη) το Ην. Βασίλειο (81 έτη) και η Γερμανία (80,6 έτη) έπονται. Χώρες όπως η Λετονία, η Λιθουανία και η Ουκρανία έχουν προσδόκιμο επιβίωσης πολύ χαμηλότερο από τις χώρες PIIGS, που αγγίζει τη δεκαετία (https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_European_countries_by_life_expectancy).

Εικόνα 10: Προσδόκιμο ζωής σε έτη σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
Πηγή:https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_European_countries_by_life_expectancy

Συμπερασματικά αν και οι PIGS εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες και παρά το γεγονός ότι η οικονομική κρίση τις βρήκε απροετοίμαστες, έχουν επιδείξει ανάπτυξη αξιοποιώντας την βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και έχουν καταφέρει στο διάστημα της τελευταίας δεκαετίας να αποτινάξουν τον επιτιμητικό τίτλο των ουραγών στην ανάπτυξη που τους αποδόθηκε. Ίσως η προσοχή θα έπρεπε τώρα να δοθεί σε άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης οι οποίες ακόμη δεν έχουν αποδώσει και δεν έχουν αξιοποιήσει τα μέγιστα τα πλεονεκτήματα της ένταξής τους σε αυτή.

Βιβλιογραφία

Γ. Αργεΐτης, Γ. Δαφέρμος, Μ. Νικολαΐδη, Κρίση Δημόσιου Χρέους στην Ελλάδα Αιτίες και Προοπτικές, Ερευνητική Μονάδα Μακροοικονομικής Ανάλυσης και Οικονομικού Μετασχηματισμού, Δεκέμβριος 2011, Διαθέσιμο στο: <https://ineobservatory.gr/wp-content/uploads/2014/08/report4.pdf>

Ανακτήθηκε: 17/01/2020

Ε. Πανάς, Β. Νίνη (2004), Σημασία του Δείκτη Ανθρώπινης ανάπτυξης για την Ελλάδα: Μια οικονομετρική εφαρμογή στους νόμους της χώρας, Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, «ΣΠΟΥΔΑΙ», Τόμος 54, Τεύχος 3^ο.

Εισαγωγή στη Βιώσιμη Ανάπτυξη, Πνευματικά Δικαιώματα © 2015 Διεθνές Πανεπιστήμιο της Ελλάδος διαθέσιμο στο: <https://www.ihu.edu.gr › icdsd › docs › eisagogi-sti-viosimi-anaptyxi>

Ι. Ψυχάρης, Δ. Καλλιώρας, ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ, Μάιος 2012 Διαθέσιμο στο : https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=2ahUKEwj5mrOPjaHnAhXHY1AKHdYsAmcQFjAAegQIBBAB&url=https%3A%2F%2Fwww.eap.gr%2Fimages%2Fstories%2Fdoc%2Fdeo24_dp_series_10.doc&usg=AOvVaw1O6Umi8AZY6VRJrLjH9m8K,

Ανακτήθηκε: 12/12/2019

Μουσιόπουλος, Ν., Ντζιαχρήστος, Λ., Σλίνη, Θ., 2015. Τεχνική προστασία περιβάλλοντος. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/1009>

Π. Τσάκλογλου (1990), Μερικά μεθοδολογικά προβλήματα σχετικά με τη μέτρηση της φτώχειας διδακτορική διατριβή του συγγραφέα "Aspects of Inequality and Poverty in Greece", Πανεπιστήμιο Warwick, Μ. Βρετανία

Πεσμαζόγλου, Β., 2015. Πολιτική οικονομία της ανάπτυξης. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <http://hdl.handle.net/11419/5859>

Σ. Καλογήρου, Α. Τραγάκη, Κ. Τσίμπος, Ε. Μουστάκη (2011), Χωρικές Ανισότητες Εισοδήματος, Ανάπτυξης και Φτώχειας στην Ελλάδα, Πρόγραμμα Επιστημονικών Μελετών 2011, Κοινοφελές Ίδρυμα Ιωάννη Σ. Λάτση.

Σ. Καλογήρου, Α. Τραγάκη, και Κ. Τσίμπος, 2012, Χωρικές Ανισότητες Ανθρώπινης Ανάπτυξης στην Ελλάδα, ERSA- GR 10ο Τακτικό Επιστημονικό Συνέδριο, Θεσσαλονίκη, 1 – 2 Ιουνίου 2012

A. Smith, 1776, An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations, διαθέσιμο στο: https://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf
Ανάκτηση 9/11/2019

Bureau Of Economic Analysis US Department of Commerce (BEA), (2015), Measuring the Economy A Primer on GDP and the National Income and Product Accounts

J. H. Cunado, 2019, The Irish Economic Model, MIRDEC 13th June 2019 Madrid διαθέσιμο στο:
https://www.researchgate.net/publication/336012333_The_Irish_Economic_Model_MIRDEC_13th_June_2019_Madrid Ανάκτηση 9/11/2019

Jon Henschen ,2018, Is Sweden Socialist? No, but ... Διαθέσιμο στο
<https://fee.org/articles/is-sweden-socialist-no-but/> Ανάκτηση 12/11/2019

"What Is An Anglo-Saxon Economy?". WorldAtlas. Ανάκτηση 22/10/2019.

Annette Meyer (2012). Value Added / 14 National Labor Forces. Dorrance Publishing. p. 170. ISBN 978-1-4349-7375-7. Ανάκτηση 22/10/2019

"Gross domestic product at market prices". Luxembourg: Eurostat. 19 Ιουλίου 2019.
Ανακτήθηκε: 15/01/2020

"Italy: tackling child poverty and overcoming the crisis - European Platform for Investing in Children (EPIC) - European Union". europa.eu. Europa. Ανακτήθηκε: 20/01/2020.

"NYSE Euronext Lisbon-Portugal". Rimes. RIMES Technologies Corporation. 1996–2013.
Ανακτήθηκε: 12/01/2020

"Poverty in Italy" (PDF). National Institute of Statistics.
https://www.istat.it/en/files/2017/07/Poverty-in-Italy_2016.pdf Ανακτήθηκε: 20/01/2020.

"Report for Selected Countries and Subjects". *World Economic Outlook Database, October 2019. Washington, D.C.:* International Monetary Fund. 11 Οκτωβρίου 2019. Ανακτήθηκε: 15/11/2019.

"Unemployment by sex and age - monthly average". eurostat.ec. eurostat.. Ανακτήθηκε: 20/01/2020

2019 Index of Economic Freedom Διαθέσιμο στο:
<https://www.heritage.org/index/country/denmark> Ανάκτηση 12/10/2019

A.Ganti, 2019, PIIGS. Διαθέσιμο στο <https://www.investopedia.com/terms/p/piigs.asp>
Τελευταία ανάκτηση: 7/02/2020

A.N. Usseglio, The North-South Divide: Regional Economic Inequality in Contemporary Italy, 2016, University of Vermont

Annette Meyer (2012). Value Added / 14 National Labor Forces. Dorrance Publishing.
p. 170. ISBN 978-1-4349-7375-7. Ανάκτηση 22/10/2019

C. Mazzaferro και S. Toso, THE DISTRIBUTION OF TOTAL WEALTH IN ITALY: 1991–2002, Review of Income and Wealth Series 55, Number 3, September 2009, University of Bologna

C. Tatomir, I. Alexe, 2012, Laggards or performers? CEE vs. PIIGS countries' catch-up with the Euro Area in the last ten years. Διαθέσιμο στο:
https://www.researchgate.net/publication/228460877_Laggards_or_performers_CEE_vs_PIGS_countries'_catch-up_with_the_Euro_Area_in_the_last_ten_years Τελευταία ανάκτηση: 10/01/2020

Carlos Farinha Rodrigues, 2019, Inequality and poverty in Portugal: Does location matter? Διαθέσιμο στο: <https://revista.aps.pt/pt/inequality-and-poverty-in-portugal-does-location-matter/> Ανακτήθηκε: 10/01/2020

Carter, Nick. Modern Italy in Historical Perspective. London: Bloomsbury Academic, 2010.

Clark, Martin. Modern Italy, 1871 to the Present. Harlow, England: Pearson Longman, 2008.

D. Felce, J.Perry, 1995, Quality of life: Its definition and measurement, Research in Developmental Disabilities Volume 16, Issue 1, January–February 1995, Pages 51-74

D. N. Chorafas, 2016, The Business of Europe is Politics: Business Opportunity, Economic Nationalism and the Decaying Atlantic Alliance, CRC Press, 2016, ISBN 1317039572, 9781317039570

Danmarks national bank: HOW HAS DENMARK MANAGED SINCE THE FINANCIAL CRISIS? Διαθέσιμο στο: <http://www.nationalbanken.dk/en/publications/themes/Pages/How-has-Denmark-managed-since-the-financial-crisis.aspx> Ανάκτηση 14/10/2019

Dickie, John, Blood Brotherhoods a History of Italy's Three Mafias. New York City, NY: Public Affairs, 2014.

European Union, 2011, "European Semester: A New Architecture for the New EU Economic Governance, Brussels. Διαθέσιμο στο [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-11-14_EN.pdf](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-11-14_EN.pdf) Τελευταία ανάκτηση: 3/02/2020

Gilmour, David. The Pursuit of Italy: A History of a Land, Its Regions, and Their Peoples. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.

Harmonised unemployment rate by sex Διαθέσιμο στο:

<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=teilm020&tableSelection=1&plugin=1>, **Ανάκτηση** 1/10/2019

<http://hdr.undp.org/en/content/human-development-index-hdi>

http://www.eben.gr/wp-content/uploads/2014/12/hthikes_axies_sto_xwro_tis_ygeias_vaitsa_giannouli.pdf

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_European_countries_by_life_expectancy

<http://www.oecd.org/economy/spain-economic-snapshot/>

<http://www.oecd.org/economy/spain-economic-snapshot/>

Ανακτήθηκε: 22/01/2020

<http://www.thwink.org/>

<http://www.thwink.org/sustain/glossary/ThreePillarsOfSustainability.htm>

<http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf>

Ανακτήθηκε: 12/01/2020

https://databank.worldbank.org/data/download/GDP_PPP.pdf

Ανακτήθηκε: 15/01/2020

<https://databank.worldbank.org/data/download/GNIPC.pdf> **Ανάκτηση** 12/10/2019

EU SILC European Union Statistics on Income and Living Conditions

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>

https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/greece_en

Ανακτήθηκε: 19/12/2019.

<https://journals.openedition.org/lisa/8202#tocfrom1n2> **Ανάκτηση** 22/10/2019

https://repository.kallipos.gr/bitstream/11419/1956/1/15305_02_MACRO_chapter_02.pdf

<https://www.britannica.com/place/Denmark/Resources-and-power> **Ανάκτηση**
12/10/2019

<https://www.britannica.com/place/Germany/Modern-economic-history-from-partition-to-reunification>

Ανάκτηση 28/10/2019

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gr.html> **Ανακτήθηκε:**
19/12/2019.

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/po.html>

Ανακτήθηκε: 12/01/2020

https://www.economywatch.com/world_economy/france/structure-of-economy.html

Ανάκτηση 02/11/2019

<https://www.focus-economics.com/countries/france>

Ανάκτηση 02/11/2019

<https://www.heritage.org/index/country/france>

Ανάκτηση 02/11/2019

<https://www.focus-economics.com/countries/france>

Ανάκτηση 02/11/2019

<https://www.heritage.org/index/country/italy>

Ανακτήθηκε: 20/01/2020

<https://www.imf.org/en/News/Articles/2019/07/09/na07092019-five-takeaways-from-germanys-economic-outlook>

Ανακτήθηκε: 28/10/2020

<https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2011/06/basics.htm>

Ανάκτηση 02/11/2019

<https://www.oecd.org/economy/denmark-economic-snapshot/>

Ανάκτηση 14/10/2019

<https://www.robert-schuman.eu/en/european-issues/0237-the-german-economic-model-a-strategy-for-europe>

Ανάκτηση 28/10/2019

International Monetary Fund; "World Economic Outlook Database", April 2011.

<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/index.aspx> Τελευταία

Ανάκτηση: 26/01/2020

J. Felipe & U. Kumar, 2011, "Unit Labor Costs in the Eurozone: The Competitiveness Debate", Levy Economics Institute. Διαθέσιμο στο

http://www.levyinstitute.org/pubs/wp_651.pdf Τελευταία ανάκτηση: 2/02/2020

JAMES MCWHINNEY (2019): The Nordic Model: Pros and Cons. Διαθέσιμο στο

<https://www.investopedia.com/articles/investing/100714/nordic-model-pros-and-cons.asp>

Ανάκτηση 9/11/2019

L. W. Pauly , 2008, "Financial Crisis Management in Europe and Beyond", Contributions to Political Economy, Vol: 27. Διαθέσιμο στο

https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2173339

Τελευταία ανάκτηση: 2/02/2020

Lombardo, Vincenzo, 2016, Growth and inequality effects on poverty reduction in Italy University of Naples "Parthenope", Italy

Mathis Wackernagel, William E Rees, (1962), Our Ecological Footprint, Reducing Human Impact on the Earth, New Society Publishers

Nick Chipperfield (2018) & Scott Sutherland (2013), HOW SWEDEN CREATED A MORE STABLE ECONOMY Διαθέσιμο στο: <https://sweden.se/business/how-sweden-created-a-more-stable-economy/>

Ανάκτηση 12/11/2019

Nock, Christopher J.; Coron, Catherine (2015-03-20). "Post-Crisis Anglo-Saxon Capitalism". Revue LISA/LISA e-journal. Littératures, Histoire des Idées, Images, Sociétés du Monde Anglophone – Literature, History of Ideas, Images and Societies of the English-speaking World (vol. XIII–n°2). doi:10.4000/lisa.8202. ISSN 1762-6153

Otto Brøns-Petersen: The Danish Model — Don't Try This at Home, December 31, 2015, Economic Development Bulletin No. 24. **Διαθέσιμο στο:**

<https://www.cato.org/publications/economic-development-bulletin/danish-model-dont-try-home>

Ανάκτηση 1/10/2019

P. Bagus, 2010 “The Tragedy of the Euro”, Ludwig Von Mises Institute, Διαθέσιμο στο:

http://mises.org/books/bagus_tragedy_of_euro.pdf Τελευταία ανάκτηση: 5/02/2020

S. Cukurcayir, K. Tezcan, 2013, Investigations on the Euro area public debt crisis: the case of

PIIGS. Διαθέσιμο στο [https://www.semanticscholar.org/paper/INVESTIGATIONS-ON-](https://www.semanticscholar.org/paper/INVESTIGATIONS-ON-THE-EURO-AREA-PUBLIC-DEBT-CRISIS%3A-%C3%87ukur%C3%A7ayir-Tezcan/bff4c0cec79a4e045d81ceb30ebfad8a4cc52d4b)

[THE-EURO-AREA-PUBLIC-DEBT-CRISIS%3A-%C3%87ukur%C3%A7ayir-](https://www.semanticscholar.org/paper/INVESTIGATIONS-ON-THE-EURO-AREA-PUBLIC-DEBT-CRISIS%3A-%C3%87ukur%C3%A7ayir-Tezcan/bff4c0cec79a4e045d81ceb30ebfad8a4cc52d4b)

[Tezcan/bff4c0cec79a4e045d81ceb30ebfad8a4cc52d4b](https://www.semanticscholar.org/paper/INVESTIGATIONS-ON-THE-EURO-AREA-PUBLIC-DEBT-CRISIS%3A-%C3%87ukur%C3%A7ayir-Tezcan/bff4c0cec79a4e045d81ceb30ebfad8a4cc52d4b)

Τελευταία ανάκτηση: 26/01/2020

Social Protection and Chronic Protection and Chronic Poverty: Portugal and the Southern

European Welfare Regime, Μάρτιος 2005.

Διαθέσιμο στο: <https://core.ac.uk/download/pdf/6379257.pdf>

Ανακτήθηκε: 10/01/2020

The Danish Labour market model.

Διαθέσιμο στο: <https://danishbusinessauthority.dk/danish-labour-market-model>

Ανάκτηση 1/10/2019

United Nations Development Programme (UNDP), (1991), HUMAN DEVELOPMENT REPORT 1991, New York, Oxford University Press